Ioan Slavici

Moara cu Noroc

IOAN SLAVICI

MOARA CU NOROC

1880

I

— Omul să fie mulțumit cu sărăcia sa, căci, dacă e vorba, nu bogăția, ci liniștea colibei tale te face fericit. Dar voi să faceți după cum vă trage inima, și Dumnezeu să vă ajute și să vă acopere cu aripa bunătății sale. Eu sunt acum bătrână, și fiindcă am avut și am atât de multe bucurii în viață, nu înțeleg nemulțumirile celor tineri și mă tem ca nu cumva, căutând acum la bătrânețe un noroc nou, să pierd pe acela de care am avut parte până în ziua de astăzi și să dau la sfârșitul vieții mele de amărăciunea pe care nu o cunosc decât din frică. Voi știți, voi faceți; de mine să nu ascultați. Mi-e greu să-mi părăsesc coliba în care mi-am petrecut viața și mi-am crescut copiii și mă cuprinde un fel de spaimă când mă gândesc să rămân singură într-însa: de aceea, poate că mai ales de aceea, Ana îmi părea prea tânără, prea așezată, oarecum prea blândă la fire, și-mi vine să râd când mi-o închipuiesc cârciumăriță.

— Vorbă scurtă, răspunse Ghiță, să rămânem aici, să cârpesc și mai departe cizmele oamenilor, care umblă toată săptămâna în opinci ori desculți, iară dacă duminica e noroi, își duc cizmele în mână până la biserică, și să ne punem pe prispa casei la soare, privind eu la Ana, Ana la mine, amândoi la copilaș, iară d-ta la tustrei. Iacă liniștea colibei.

— Nu zic, grăi soacra așezată. Eu zic numai ce zic eu, vă spun numai așa, gândurile mele, iară voi faceți după gândul vostru, și știți prea bine că, dacă voi vă duceți la moară, nici vorbă nu poate fi ca eu să rămân aici ori să mă duc în altă parte: dacă vă hotărâți să mergeți, mă duc și eu cu voi și mă duc cu toată inima, cu tot sufletul, cu toată dragostea mamei care încearcă norocul copilului ieșit în lume. Dar nu cereți ca eu să hotărăsc pentru voi.

— Atunci să nu mai pierdem vorba degeaba: mă duc să vorbesc cu arândașul, și de la Sf. Gheorghe cârciuma de la Moara cu noroc e a noastră.

— În ceas bun să fie zis, grăi bătrâna, și gând bun să ne dea Dumnezeu în tot ceasul!

II

De la Ineu drumul de țară o ia printre păduri și peste țarini lăsând la dreapta și la stânga satele așezate prin colțurile văilor. Timp de un ceas și jumătate drumul e bun; vine apoi un pripor, pe care îl urci, și după ce ai

coborât iar în vale, trebuie să faci popas, să adapi calul ori vita din jug și să le mai lași timp de răsuflare, fiindcă drumul a fost cam greu, iară mai departe locurile sunt rele.

Aici în vale e Moara cu noroc. Ori din care parte ar veni, drumețul se bucură când o zărește din culmea dealului pleșuv, căci, venind dinspre locurile rele, ea îl vestește că a scăpat norocos, iară mergând spre ele, la moară poate să găsească ori să aștepte alți drumeți, ca să nu plece singur mai departe.

Și fiindcă aici se opresc toți drumeții, încetul cu încetul s-a făcut bătătură înaintea morii, și oarecum pe nesimțite moara a încetat a mai măcina și s-a prefăcut în cârciumă și loc de adăpost pentru tot drumețul obosit și mai ales pentru acela pe care noaptea-l apucă pe drum. În cele din urmă, arândașul a zidit cârciuma la un loc mai potrivit, departe de câteva sute de pași de la râuleț, iară moara a rămas părăsită, cu lopețile rupte și cu acoperământul ciuruit de vremurile ce trecuseră peste dânsul.

Cinci cruci stau înaintea morii, două de piatră și trei altele cioplite din lemn de stejar, împodobite cu țircălamul și vopsite cu icoane sfinte; toate aceste sunt semne care-l vestesc pe drumeț că aci locul e binecuvântat, deoarece acolo unde vezi o cruce de aceste a aflat un om o bucurie ori a scăpat altul de o primejdie.

Dar binecuvântat era locul acesta mai ales de când veniseră cârciumarul cel nou cu nevasta lui tânără și cu soacră-sa cea bătrână, căci ei nu primeau pe drumeț ca pe un străin venit din lume, ci ca pe un prieten așteptat de multă vreme la casa lor. Abia trecuseră dar câteva luni după Sf. Gheorghe, și drumeții mai umblați nu mai ziceau că o să facă popas la Moara cu noroc, ci că se vor opri la Ghiță, și toată lumea știa cine e Ghiță și unde e Ghiță, iar acolo, în vale, între pripor și locurile cele rele, nu mai era Moara cu noroc, ci cârciuma lui Ghiță.

Iară pentru Ghiță cârciuma era cu noroc. Patru zile pe săptămână, de marți seară până sâmbătă, era mereu plină, și toți se opreau la cârciuma lui Ghiță, și toți luau câte ceva, și toți plăteau cinstit.

Sâmbătă de cu seară locul se deșerta, și Ghiță, ajungând să mai răsufle, se punea cu Ana și cu bătrâna să numere banii, și atunci el privea la Ana, Ana privea la el, amândoi priveau la cei doi copilași, căci doi erau acum, iară bătrâna privea la câteșipatru și se simțea întreținută, căci avea un ginere harnic, o fată norocoasă, doi nepoți sprinteni, iară sporul era dat de la Dumnezeu, dintr-un câștig făcut cu bine.

Duminică dimineață Ghiță punea calul la teleagă și bătrâna se ducea la biserică, fiindcă bătrânul, fie iertat, fusese cojocar și cântăreț de strană, și așa, mergând la biserică, ea se ducea parcă să-l vadă pe el.

Când bătrâna pleca la biserică, toate trebuiau să fie puse bine la cale, căci altfel ea odată cu capul nu ar fi plecat. Încă sâmbătă dupăamiazăzi sluga trebuia să rânească grajdul, curtea și locul de dinaintea cârciumii, în vreme ce bătrâna și Ana găteau cârciuma pentru ziua de duminică. Duminică în zori bătrâna primenea copiii, se gătea de sărbătoare, mai dădea o raită prin împrejur, ca să vadă dacă în adevăr toate sunt bine, apoi se urca în teleagă.

Ana și Ghiță îi sărutau mâna, ea mai săruta o dată copilașii, apoi zicea: "Gând bun să ne dea Dumnezeu!", își făcea cruce și dădea semn de plecare.

Dar ea pleca totdeauna cu inima grea, căci trebuia să plece singură și să-i lase pe dânșii singuri la pustietatea aceea de cârciumă.

Dacă aruncai privirea împrejur, la dreapta și la stânga, vedeai drumul de țară șerpuind spre culme, iară la vale, de-a lungul râulețului, cât străbate ochiul, până la câmpia nesfârșită, afară de câțiva arini ce stăteau grămadă din jos pe podul de piatră, nu zăreai decât iarbă și mărăcini. La deal valea se strâmtează din ce în ce mai mult; dar aici vederile sunt multe și deosebite: de-a lungul râulețului se întind două șiruri de sălcii și de răchite, care se îndeasă mereu, până se pierd în crângul din fundul văii; pe culmea dealului de la stânga, despre Ineu, se ivește pe ici, pe colo marginea unei păduri de stejar, iară pe dealul de la dreapta stau răzlețe rămășițele încă nestârpite ale unei alte păduri, cioate, rădăcini ieșite din pământ și, tocmai sus la culme, un trunchi înalt, pe jumătate ars, cu crengile uscate, loc de popas pentru corbii ce se lasă croncănind de la deal înspre câmpie; fundul văii, în sfârșit, se întunecă, și din dosul crângului depărtat iese turnul țuguiat al bisericii din Fundureni, învelit cu tinichea, dară pierdut oarecum în umbra dealurilor acoperite cu păduri posomorâte, ce se ridică și se grămădesc unul peste altul, până la muntele Bihorului, de pe ale cărui culmi troienite se răsfrâng razele soarelui de dimineață.

Rămânând singur cu Ana și cu copiii, Ghiță privește împrejurul său, se bucură de frumusețea locului și inima îi râde când Ana cea înțeleaptă și așezată deodată își pierde cumpătul și se aruncă răsfățată asupra lui, căci Ana era tânără și frumoasă, Ana era fragedă și subțirică, Ana era sprintenă și mlădioasă, iară el însuși, înalt și spătos, o purta ca pe o pană subțirică.

Numai câteodată, când în timp de noapte vântul zgâlțâia moara părăsită, locul îi părea lui Ghiță străin și pustiicios, și atunci el pipăia prin întuneric, ca să vadă dacă Ana, care dormea ca un copil îmbăiat lângă dânsul, nu cumva s-a descoperit prin somn, și s-o acopere iar.

III

Cât țin luncile, ele sunt pline de turme de porci, iară unde sunt multe turme, trebuie să fie și mulți păstori. Dar și porcarii sunt oameni, ba, între mulți, sunt oameni de tot felul, și de rând, și de mâna a doua, ba chiar și oameni de frunte.

O turmă nu poate să fie prea mare, și așa, unde sunt mii și mii de porci, trebuie să fie sute de turme, și fiecare turmă are câte un păstor, și fiecare păstor e ajutat de către doi-trei băieți, boitarii, adeseori și mai mulți, dacă turma e mare. E dar pe lunci un întreg neam de porcari, oameni care s-au trezit în pădure la turma de grăsuni, ai căror părinți buni și străbuni tot păstori au fost, oameni care au obiceiurile lor și limba lor păstorească, pe care numai ei o înțeleg. Și fiindcă nu-i negutătorie fără de pagubă, iară păstorii sunt oameni săraci, trebuie să fie cineva care să răspundă de paguba care se face în turmă: acest cineva este "sămădăul", porcar și el, dar om cu stare, care poate să plătească grăsunii pierduți ori pe cei furați. De aceea sămădăul nu e numai om cu stare, ci mai ales om aspru și neîndurat, care umblă mereu călare de la turmă la turmă, care știe toate înfundăturile, cunoaște pe toți oamenii buni și mai ales pe cei răi, de care tremură toată lunca și care știe să afle urechea grăsunului pripășit chiar și din oala cu varză.

Și dacă lumea zice că locurile de lângă Moara cu noroc sunt rele, n-ai fi avut decât să-l întrebi pe vreunul dintre sămădăi, și el ți-ar fi putut spune pentru ce nu sunt bune și cine le primejduiește; dar sămădăul e, mai presus de toate, om tăcut, și dacă îl întrebi asemenea lucruri, el răspunde: "Nu știu, n-am văzut, am atâtea și atâtea turme în răspunderea mea și nu mă pot strica cu oamenii". El știe ce știe, numai pentru nevoile lui.

Veneau câteodată pe la cârciuma lui Ghiță și porcari, niște oameni îndeobște înalți și bine făcuți, cu cămașa neagră și cu părul strălucitor de untura cea multă și căzut în plete lungi și răsucite asupra grumajilor goi; oameni erau și ei, chiar oameni cinstiți, care mănâncă, beau și plătesc.

Într-o zi de luni au venit trei inși în căruță cu osiile de fier, ușurică și trasă de doi cai frumoși, dintre care însă unul mai mare și altul mai mic. În căruță nu era nici scaun, nici fân, ci unul dintre porcarii unsuroși mâna caii, stând în picioare, iară ceilalți doi ședeau pe leutrele vopsite în verde, ca și când n-ar fi venind decât de aci din apropiere.

"Ăștia nu prea îmi par a oameni buni", își zise Ghiță când îi văzu sărind din căruță și privind împrejur, ca unii ce au mai fost pe aici și acum nu găsesc nici locul, nici oamenii ca odinioară.

Ei întrebară dacă n-a fost sămădăul pe acolo, puseră sluga să deshame caii, să-i adape și să le dea ovăz, apoi intrară, băură fiecare cât trei inși la un loc și plecară cu un "noroc bun".

— Bine, dar n-au plătit, grăi bătrâna nedumerită.

— Lasă, că m-am înțeles eu cu dânșii, răspunse Ghiță, apoi se duse pe ici în colea, ca nimeni să nu-i vadă fața și ca nu cumva nevasta să-l întrebe: "Ce ai, Ghiță?"

Peste puțin sosi și sămădăul, vestitul Lică Sămădăul, la Moara cu noroc.

Lică, un om de treizeci și șase de ani, înalt, uscățiv și supt la față, cu mustața lungă, cu ochii mici și verzi și cu sprâncenele dese și împreunate la mijloc. Lică era porcar, însă dintre cei ce poartă cămașă subțire și albă ca floricelele, pieptar cu bumbi de argint și bici de carmajin, cu codoriștea de os împodobit cu flori tăiate și cu ghintulețe de aur.

El își opri calul înaintea cârciumii, aruncă o privire la Ana, apoi alta la bătrâna care ședeau pe laița de lângă masa cea mare din umbra cerdacului, trase cu ochii o raită primprejur, apoi întrebă unde-i cârciumarul.

— Noi suntem, răspunse bătrâna ridicându-se.

— Știu, grăi Lică, dar cred că vor fi și oameni pe aici. Eu întreb de cârciumarul; cu el vreau să vorbesc.

Lică le zise aceste așa, ca orișicine să poată înțelege că are grabă și că nu vrea să mai lungească vorba: bătrâna plecă dar fără de întârziere să caute pe Ghiță, iar Ana rămase privind ca un copil uimit la călărețul ce stătea ca un stâlp de piatră înaintea ei.

Dacă Lică ar fi fost alt om, el n-ar fi stătut așa cu privirea pierdută în vânt, ci s-ar fi bucurat de vederea femeii frumoase, care-l privea oarecum pierdută și speriată de bărbăția înfățișării lui.

— Ungurul a murit? întrebă el când văzu pe Ghiță.

— Da!

— Și tu ai venit în locul lui!

— Da!
— De la Sf. Gheorghe?
— Da, răspunse Ghiță, aruncând o privire furișată asupra femeilor, ca să vadă dacă ele nu cumva se tulbură.

— E Ghiță, ginere-meu, grăi bătrâna, și, mulțumită lui Dumnezeu, ne merge bine de când suntem aici.

Lică își apucă, zâmbind, mustața între buze.
— Aici, zise el, le merge bine la toți oamenii cu minte. N-ai decât să te pui bine cu toată lumea, să le zici "noroc bun" celor ce vin și se duc și poți să dai mulțumită lui Dumnezeu. N-au trecut pe aici niște oameni?

— De! răspunse Ghiță chibzuit, suntem la drum și trece multă lume.
— Vorba vine, trei oameni...
— Trei, patru, zece... grăi Ghiță cam în glumă, lumea trece mereu. Eu nu stau aici ca să țin seama despre cei ce vin și trec, și așa nici nu-i prea știu. De la o vreme te obicinuiești cu oamenii, încât nici nu te mai uiți la fețele lor. Apoi, cine știe dacă nu e și câte unul care s-ar mâhni dacă ai bate drumul cu vorbe despre dânsul. De cârciumar să nu întrebi niciodată, căci el vede și aude atât de multe, încât trebuie să uite degrab' și să nu mai ție nimica minte.

— Așa-i, grăi Lică. Întrebam numai ca să văd dacă nu cumva mi-ai putea spune, fiindcă sunt oamenii mei. Au plecat să vadă o pădure, pe care voiam să o luăm de la toamnă pentru turme, și nu știu acum dacă au trecut înaintea mea, ori e să-i aștept aici.

— Așa o fi, răspunse Ghiță hotărât, dar eu nu-ți pot spune dacă între cei ce au trecut astăzi pe aci vor fi fost și ei.

— Cum nu!? strigă bătrâna cu nerăbdare. Cei trei porcari ce au băut atât de mult și n-au plătit.

Pe Ghiță îl trecu un fior de junghi prin inimă și, oricât de mult ținea la soacră-sa, acum el ar fi fost în stare să-i pună degetul pe gură.

— Muierile văd mai bine și se vede că au mai puțină treabă, zise el stăpânindu-se.

— Dacă n-au plătit, grăi Lică, apucându-și iar mustața între buze, era fiindcă știau că voi veni eu ca să plătesc pentru dânșii.

Grăind aceste, el descălecă și-i făcu lui Ghiță semn să intre cu dânsul, pentru ca să facă socoteala.

"Bătrâna e tot mai cuminte decât mine", își zise cârciumarul, și intră cu voie bună în urma lui.

— Bătrâna ar putea să-și ție gura, grăi Lică după ce se văzu singur cu Ghiță. Mă cunoști?

— Nu! răspunse Ghiță, răcit în tot trupul.

— Atunci mă știi de nume. Eu sunt Lică, sămădăul... Multe se zic despre mine, și dintre multe, multe vor fi adevărate și multe scornite. Tu vezi un lucru: că umblu ziua-n amiază mare pe drumul de țară și nimeni nu mă oprește în cale, că mă duc în oraș și stau de vorbă cu domnii. Voi fi făcut ce voi fi făcut, nu-i vorbă, dar am făcut așa, că orișicine poate să creadă ce-i place, însă nimeni nu știe nimic. De aceea am să dau seama despre douăzeci și trei de turme de porci. M-ai înțeles? Nu doară c-aș putea plăti tot ce se poate pierde într-un an, ci pentru că de la mine nimeni nu cutează să fure, ba să-l ferească Dumnezeu pe acela pe care aș crede că-l pot bănui. M-ai înțeles?! Eu voiesc să știu totdeauna cine umblă pe drum, cine trece pe aici, cine ce zice și cine ce face, și voiesc ca nimeni afară de mine să nu știe. Cred că ne-am înțeles!?

Ghiță ar fi avut multe de zis, dar Lică se întoarse o dată în călcâi și, pe când cârciumarul își veni în fire, drumețul dăduse pinteni calului.

— Un om prea cumsecade, grăi bătrâna, privind în urma lui. Cine a fost ăsta?

— Lică Sămădăul! răspunse Ghiță.

— Lică Sămădăul!? strigă Ana. Și câte rele nu mai zicea lumea despre dânsul!

— Așa e lumea... grăi Ghiță. Să nu crezi nimic până ce nu vezi cu ochii.

El singur nu și-ar fi putut da seama dacă a grăit aceste cuvinte din amărăciune ori numai dorind să ascundă înaintea nevestei gândurile grele ce-l cuprinseseră.

— Nu-i vorbă, adause Ana, e oarecum fioros la față.

— Asta-ți pare ție, grăi Ghiță. Are și el necazurile lui.

IV

— Oamenii sunt mulți și de multe feluri, grăi cârciumarul în ziua următoare, privind când la nevastă, când la soacră-sa. Îți închipuiește că unul se duce să cumpere ceva, bunăoară ca Lică Sămădăul, care se ducea să vadă pădurile. Asta e treaba lui, și cine știe dacă nu l-aș supăra, dacă nu l-aș păgubi, poate, spunându-le altora c-a trecut pe aici. El se duce să târguiască, și dacă vine în urma lui altul, care din întâmplare voiește să cumpere tot

acele păduri, și eu spun că Lică a trecut pe aici, acest al doilea cumpărător grăbește, sosește la vreme și poate să-i strice târgul. Voi înțelegeți?

— Așa e, răspunse bătrâna.

— Ori poate să vie unul care are și el păduri de dat și umblă după Lică pentru ca să se înțeleagă cu el: dacă-i spun că Lică a trecut pe aici, îl folosesc poate pe el și pe Lică, dar îl păgubesc pe acela la care Lică plecase, iară eu n-am să folosesc, nici să păgubesc pe nimeni.

— Așa e, zise iar bătrâna. Ai toată dreptatea, noi nu suntem puși aici pentru ca să le dăm drumeților știre despre cei ce vin și cei ce trec.

— Noi nu știm nimic și ne căutăm de treaba noastră! adause Ghiță scurt și hotărât.

De aici înainte, cârciumarul, cârciumărița și soacra cârciumarului nu-și mai aduceau aminte de oamenii ce treceau pe drum, iar altfel lucrurile se petreceau tot ca mai nainte.

Dar încă în acea zi Ghiță se duse cu treabă la Arad, cumpără două pistoale și își luă o a doua slugă, pe Marți, un ungur înalt ca un brad. Peste câteva zile se duse apoi la Fundureni și se întoarse cu doi căței flocoși. Mai avea el un câine la casă, dar acesta era leneș, se deprinsese cu oamenii și nu lătra pe nimeni. El puse dar cățeii de mici în lanț și nu le dădea drumul decât atunci când nu erau oameni la cârciumă, apoi slobozea și porcii și asmuțea cățeii asupra lor. Îi râdea inima când vedea cum cățeii prind și cum scot sânge din urechile grăsunilor, și voind să-și deprindă câinii la asmuțat, se deprinsese și el atât de mult, încât aștepta cu oarecare nerăbdare zilele în care nu erau oameni la cârciumă, și atunci petrecea ceasuri întregi cu câinii săi.

Ana nu-i putea suferi pe acești câini și se supăra cu atât mai mult când bătrâna zicea că e bun câinele la casă, fiindcă omul poate să doarmă mai liniștit când se știe păzit de niște câini buni. Așa era; însă Ana simțea că de câtva timp bărbatul ei s-a schimbat și îi părea că, de când are câini, ține mai puțin la nevastă și la copii.

Ca om harnic și sârguitor, Ghiță era mereu așezat și pus pe gânduri, dar el se bucura când o vedea pe dânsa veselă: acum el se făcuse mai de tot ursuz, se aprindea pentru orișice lucru de nimic, nu mai zâmbea ca mai nainte, ci râdea cu hohot, încât îți venea să te sperii de el, iar când se mai hârjonea câteodată cu dânsa, își pierdea lesne cumpătul și-i lăsa urme vinete pe brațe. Adeseori Ana ar fi voit să-l întrebe: "Ghiță! ce-i cu tine?", însă ea

nu mai îndrăznea să-i vorbească dezghețat ca mai nainte, căci se temea ca nu cumva el să se mânie și pe dânsa, ceea ce nu făcuse încă până atunci.

Așa sosiră zilele de toamnă.

Într-o zi de joi, când locul de dinaintea cârciumii era plin de oameni, sosi o turmă de grăsuni mari și frumoși, tot unu ca unu.

Unul dintre boitari, un băietan ca de șaptesprezece ani, intră în cârciumă și căută pe Ghiță.

— Sănătate și voie bună de la Lică Sămădăul! zise el îndrăzneț. Ți-a lăsat vorbă să ne dai să mâncăm și să bem; au să vie și celelalte turme în urmă și ne-a spus ca să-ți lăsăm cinci grăsuni din turmă și să ți-i alegi după plac.

— Bine plătește Lică! zise unul din drumeți.

— Are de unde! adause altul.

— Mai știi!? întâmpină al treilea. Are turme multe, și porcarii beau și mănâncă mult.

Ghiță-și încreți fruntea. Vorbele boitarului și apoi vorbele drumeților erau parcă să-l scoată din sărite. El simțea că, dacă nu primește, se trage în degete cu Lică; dar aici, față cu oamenii, nu putea să primească.

— Bine, zise el, călcându-și pe inimă. Lăsați, că mă înțeleg eu cu Lică. Mâncați numai și beți; grija mea de plată.

Băietanul ieși, iar Ghiță se întoarse spre oameni și mai adause:

— Ce știu eu cât vor fi mâncând oamenii lui? Eu vreau să am socoteală curată.

— Așa-i! ziseră oamenii.

— Bine, Ghiță, de ce n-ai primit grăsunii? întrebă în urmă bătrâna.

— Ce să fac eu cu grăsunii lui? răspunse el cam necăjit.

— Să-i tai, să-i vinzi, să-i îngrași. Ghiță, ia grăsunii, că rămâi fără bani. Dac-ar avea omul bani gata, n-ar plăti în grăsuni. Trebuie să primești ce-ți dau oamenii, fiindcă nimeni nu-ți poate da ceea ce nu are. Omul e cinstit și te plătește cinstit: de ce să-l superi fără nici un folos? Acum îți dă, acum ia, căci nu știi ce are să fie mâine.

— Lasă, că mai vin și alte turme... grăi Ghiță cam cu jumătate de gură. Să mă mai gândesc, să mai văd ce cheltuială fac oamenii.

— Gând bun să-ți dea Dumnezeu!

Nici Ghiță n-ar fi cerut decât un gând bun de la Dumnezeu, dar îi era greu să se oprească asupra unui gând, fie el bun, fie rău.

Turmele treceau una câte una pe dinaintea cârciumii; când una se vedea din depărtare, cealaltă pornea mai departe, și locul se deșerta, dar peste puțin iar se umplea. Și cum turmele plecau una câte una, Ghiță întreba mereu câte mai sunt, și pe cât numărul turmelor rămase în urmă scădea, pe atât el prindea poftă de a-și opri cei cinci grăsuni.

— A zis Lică să-mi opresc cinci grăsuni, îi zise în cele din urmă unuia dintre porcari.

— Noi nu știm nimic, răspunse acesta.

— Apoi, adause altul cam în glumă, noi plătim înainte, ori nu plătim deloc.

Peste puțin sosi și Lică, ceru un pahar de vin, își întrebă de turme, apoi zise "noroc bun!" și plecă mai departe fără să fi descălecat măcar.

Ghiță rămase cuprins de gândurile omului păgubaș. El era om cu minte și înțelegea cele ce se petrec. Aci, la Moara cu noroc, nu putea să stea nimeni fără voia lui Lică: afară de arândaș și afară de stăpânire mai era și dânsul care stăpânea drumurile, și în zadar te înțelegi cu arândașul, în zadar te pui bine cu stăpânirea, căci, pentru ca să poți sta la Moara cu noroc, mai trebuie să te faci și om al lui Lică.

Iar Ghiță voia cu tot dinadinsul să rămâie la Moara cu noroc, pentru că-i mergea bine.

"Trei ani, numai trei ani să pot sta aici, își zicea el, să mă pun în picioare, încât să pot să lucrez cu zece calfe și să le dau altora de cârpit."

Dar acești trei ani atârnau de Lică. Dacă se punea bine cu dânsul, putea să-i meargă de minune, căci oamenii ca Lică sunt darnici. E numai vorba ce va fi cerând Lică pentru ceea ce dă.

Ghiță întâia oară în viața lui ar fi voit să n-aibă nevastă și copii, pentru ca să poată zice: "Prea puțin îmi pasă!" Se gândea la câștigul pe care l-ar putea face în tovărășie cu Lică, vedea banii grămadă înaintea sa și i se împăienjeneau parcă ochii: de dragul acestui câștig ar fi fost gata să-și pună pe un an, doi capul în primejdie. Avea însă nevastă și copii și nu putea să facă ce-i plăcea.

"Să vedem! își zise el în cele din urmă, voind să-și alunge gândurile rele. Deocamdată, e mai bine ca el să-mi fie dator mie."

Așa zicea el, însă de cu seară, când își strânse banii ca să-i pună în ladă, el simți că nu are dreptate.

Ghiță nu era omul care se știe bucuros dator, dar cu atât mai puțin omul care dă bucuros de la sine, și așa îi venea parcă să zică: "Am să mă pun frumos pe lângă dânsul, ca să-mi plătească".

Era legat, și omul când se simte legat e supărăcios. Chiar atunci seara Ghiță își bătu sluga, pe ungurul, fără a-și da seama pentru ce, iar când Ana îl mustră, fără de voie, pentru aceasta, el îi aruncă vorbele:

— Ei! frate, dă-mi pace! Parcă nu tot pentru voi îmi mistuiesc viața!? Ana tăcu, dar ochii i se umplură de lacrimi, fiindcă vorbele îi păreau grele.

— Ei! și tu te mâhnești numaidecât, zise el amărât. Ar fi voit să meargă la ea, să-i ceară iertare, și să o împace, dar nu putea; era în el ceva ce nu-l lăsa, și așa ieși afară, ca să fie singur cu gândurile sale.

Și dacă ar fi știut Ana ce gândea și ce simțea el, când stătea așa singur și posomorât, ea s-ar fi dus la el și l-ar fi mângâiat, dar el tăcea, și așa ea nu îndrăznea să-l supere, ci se întreba mereu ce o fi având soțul ei.

Duminică, după ce bătrâna plecase la biserică, Ghiță-și răsuflă veninul asupra lui Laie, apoi se făcuse mai vesel decât de obicei. El petrecea cu Ana și cu copiii în umbra arinilor, luase de zgardă pe Cula, câinele cel mare și leneș, își pusese băiatul pe el și-l învăța să călărească, și-l învăța mereu, cu toate că Ana se necăjea, temându-se ca nu cumva copilul să cadă ori câinele să-l muște.

Deodată, ceilalți câini, care erau slobozi, începură să latre, iar Cula, auzind lătratul lor, se repezi și el lătrând în partea despre deal, încotro îi auzea pe dânșii lătrând.

Ana țipă înspăimântată, deoarece copilul era să cadă; însă Ghiță nici nu ținu seama de dânsa, ci, strângând zgarda, se îndreptă și privi îngrijat în toate părțile.

Nu zări nimic.

— Se vede c-au dat de cățelul-pământului, ori au simțit vreo vulpe prin împrejur, zise el, lăsându-i să latre mai departe.

— Ghiță! grăi Ana jeluindu-se. Eu nu știu cum te-ai făcut tu de la o bucată de vreme: vezi că-mi vine rău când văd copilul pe câine, și parcă în ciuda mea îl ții mereu.

— Săracul de mine! răspunse el cam răstit. Când e vorba să-mi fac și eu o poftă, proastă, bună, cum ar fi, țop! că mi se supără nevasta! Haid'! adause apoi, luând copilul în brațe și dând cu piciorul în câine.

— Nu, Ghiță! Nu vreau! strigă Ana speriată, apoi fugi după câine, îl luă de zgardă, îl aduse la locul unde fusese și începu să-l roage pe Ghiță cu stăruință ca să-și pună iar băiatul călare pe el.

— Uite, era o prostie! grăi Ghiță muiat și se lăsă pe iarbă. Ana luă ea însăși copilul, îl puse călare pe Cula și-l purtă fricoasă la dreapta și la

stânga, privind mereu la soțul său, ca să vadă dacă el nu zâmbește.

Ghiță nu zâmbea. Privind la copilul ce țipa răsfățat și privind la soția sa, îl apucă o înduioșare din ce în ce mai adâncă: îi era parcă n-a văzut-o de mult și parcă era să se despartă de dânsa.

— Ano, zise el în cele din urmă alene, ia vino, șezi lângă mine! După ce ea se așeză lângă dânsul, el o privi lung și întristat, îi netezi părul de pe frunte, apoi grăi încet:

— Ce zici tu! n-ar fi bine să plecăm noi la Sf. Dimitrie de aici?

— Pentru ce? întrebă nevasta uimită.

— Nu ți se urășțe ție în singurătatea asta?

— Mie? nu!

— Nu ți-e frică?

— De ce?

— De ce? De toate! Tu auzi cum latră câinii; au dat de vreo urmă, de vreun gândac, de vreun vierme și latră, fiindcă n-au altă treabă: mie însă mi se răcește măduva în oase când îi aud lătrând. E grozavă viața asta, Ano, e grozavă; stai aici în pustietate, și te sperii de nimic, și-ți mistuiești viața cu năluciri deșerte.

— Ce ai, Ghiță? strigă nevasta cuprinsă de îngrijare.

— Ce am? răspunse el cu amărăciune. Am o nenorocire; pierd ziua de astăzi pentru cea de mâine. Eu nu ți-am vorbit niciodată despre lucruri de aceste, dar trebuie să fii și tu om, Ano, și să te gândești la viață, căci nu pot să-ți vie mereu toate de-a gata. Astăzi stau aici și nu mă supără nimic, dar îmi fac eu însumi gânduri rele despre ziua de mâine, și aceste gânduri nu-mi lasă tihnă să mă bucur de ziua de astăzi. Și poate că gândurile mele sunt deșerte, poate că ziua de mâine are să fie tot bună, dar o voi pierde temându-mă de cea de poimâine. Și cât vom sta aici, nu mai scap de nevoia aceasta.

— Atunci să plecăm, Ghiță.

— Da, să plecăm, dar întreabă-mă dacă mă pot hotărî să plec. Vezi tu, așa cum sunt, îmi vine greu să plec.

— Atunci să rămânem aici. Tu știi mai bine cum are să fie bine.

— Poate că știu, Ano, dar nu pot, zise el cu amărăciune. Ar trebui să mă silească cineva, să mă împingă. Mi-e greu să-i vorbesc maichii, pentru că ea ne-a zis să nu venim aici; mi-e rușine; iară tu ești bună, Ano, și blândă, dar ești ușoară la minte și nu înțelegi nimic: sunt cu tine ca fără de tine; în loc de a-mi alunga gândurile cele rele, mă lași să mă mistuiesc cu ele, și când nu mai știu ce să fac, tu te uiți la mine cu milă, și atâta tot.

— Ce să fac, zise ea mâhnită, dacă așa m-a lăsat Dumnezeu!? Ghiță se lăsă pe coate și rămase așa întins pe pământ și cu privirea pierdută în depărtare.

Într-un târziu, Ana își ridică capul și privi îndrăzneață la el.

— Fiindcă tu le fierbi toate în tine și mie nu-mi spui nimic, zise ea. Apoi tot eu sunt de vină dacă nu știu ce te pune pe gânduri...

V

Pe când acestea se petreceau în umbra arinilor, din sus, despre deal, veneau trei călăreți în pas, ținându-se mereu în albia râulețului, unde erau acoperiți de șirul de sălcii și de răchite.

Câinii, care simțiseră la depărtare de câteva împușcături, o luară spre dânșii, lătrându-i cu neastâmpăr din ce în ce mai mare.

— Să fie ai dracului de câini! grăi Lică, oprindu-și calul. Pe cât se vede, la cârciumă nu e nimeni și nici drumul nu umblă, dar dacă nu-i alintăm câinii, pas să se mai teamă de noi!

El se dete dar jos de pe cal, plecă înainte, și când cei doi câini se apropiară și voiră să sară la el, el se lăsă pe iarbă și începu să-i cheme cu vorbe alintătoare la sine.

Câinii se opriră zăpăciți în cale și, mai ales după ce descălecară și ceilalți doi oameni, începură să-i mai slăbească. În cele din urmă, ei parcă-și deteră cu socoteală că au a face cu niște oameni pacinici, care s-au pus la odihnă aici, departe de curtea păzită de dânșii; ei se întoarseră dară încet și oprindu-se din când în când ca să mai latre o dată spre cârciuma de la care veniseră.

Lică se ridică iar în picioare și îi chemă din nou la sine, însă de câte ori el voia să se apropie de ei, începeau să latre.

Peste jumătate de ceas își petrecu astfel cu cei doi căței deprinși a scoate sânge din urechile porcilor; dar în cele din urmă îi netezi cu mulțumirea omului care a dat o nouă dovadă despre dibăcia sa.

— Buni căței! dar tot eu sunt nașul lor, zise el, și iar îi netezi și, așa pas cu pas, se apropia de cârciuma părăsită.

Ghiță uitase de mult că au lătrat o dată câinii, când Lică sosi la cârciumă si-l deșteptă cu câteva ghionturi din somn pe Laie, care dormea pe laița de sub cerdac, ca să-l trimită după stăpânul lui.

— N-ar fi mai bine să mă duc eu? grăi unul din oamenii lui Lică.

— Lasă-l să vină el la noi, grăi Lică. Ghiță sări în picioare când află că Lică a sosit la cârciumă și se schimbă la față, dar nu se gândi mult, ci plecă cu pași hotărâți și cu vinele încordate spre cârciumă.

Ana rămase o clipă tulburată, apoi făcu iute un pas spre el.

— Ghiță! stai! zise ea. Înainte de toate îl trimite pe Laie pe vale în sus de-a lungul răchitelor. Ea privi lung și aspru în ochii lui. Nu mă înțelegi tu, acum, când eu încep a te înțelege pe tine!? zise ea încet. Așa a fost vorba între noi, ca să trimitem pe Laie înainte, să ne aștepte acolo. Du-te, Laie, urmă ea; ia-o pe vale în sus, în dosul răchitelor, până la crâng, și dacă-i întâlni pe părintele, să-i spui că venim mai târziu, fiindcă a venit Lică Sămădăul, cu alți doi oameni, și trebuie să mai stăm cu dânșii; să ne mai aștepte, și ne aștepți și tu. Ai înțeles? Să te duci mereu în dosul răchitelor, ca să nu vadă nimeni.

— Da, răspunse Laie, și plecă printre arini spre albia râulețului. Acum înțelegea și Ghiță gândul nevestei sale, îl înțelegea și parcă nu-i venea să plece, parcă-i venea să zică: "Ano! greșești când crezi că trebuie să te temi de Lică".

Apoi iar îi venea să meargă la dânsa, să-i mulțumească pentru gândul ei cel bun; însă nu putea să zică, nici să facă nimic; se temea că o va tulbura, și așa plecă cu inima îndoită spre cârciumă, lăsând-o pe dânsa cu copiii sub arini.

Când se află aproape de cârciumă, el privi spre râuleț și văzu pe Laie fugind peste drumul de țară, ca să apuce șirul de răchite.

"Prostul dracului! mă dă de gol", își zise el îngrijat.

— Se vede că l-am bătut astăzi, adause apoi, privind pe Lică. L-am trimis să-mi aducă plasa cu pește și uite cât e de sprinten. Noroc bun să dea Dumnezeu!

— Minunați căței! răspunse Lică, netezind pe unul dintre câini și privind la Ana, care se vedea venind despre arini cu un copil în brațe și cu altul de mână. M-au simțit cale de o jumătate de ceas și-am pierdut o mulțime de vreme ca să-i momesc.

Ghiță înțelese unde bate Lică cu vorbele sale și ar fi avut poftă să dea o dată cu piciorul în câinele care începu a se linguși pe lângă dânsul.

— I-am auzit lătrând, răspunse el, dar știam că nu pot să fie decât oameni de aceia de care aștept în toate zilele.

— Trebuie să știi un lucru, urmă Lică. Câinii au pentru oameni un lătrat anume și trebuie să înțelegi limba lor, pentru ca să te folosești de ei, fiindcă mai ales atunci când ar trebui să sară, ei nici nu latră decât o dată, de două ori. Altfel, locul e minunat: cale de un ceas nu se poate ivi nimeni fără ca să-l zărești. Dar să intrăm, adause el alene, fiindcă avem o vorbă împreună.

— Și mai multe, răspunse Ghiță, intrând cu pas hotărât în urma lui. Câtva timp ei steteră tăcuți, față în față, hotărâți amândoi și simțind fiecare că și-a găsit omul.

— Iacă, grăi Lică în cele din urmă, luând de la brâu un teanc de bucăți de piele înșirate pe o verigă de sârmă. Aceste sunt semnele turmelor mele. Eu pun semn la urechea din dreapta, jos, pentru fiecare turmă altul, așa, cum îl vezi tăiat în aceste bucățele, pe care ți le las aici. Dacă trec porcii pe drum, să te uiți la semnul lor, să ții bine minte pe omul care-i mână și taci.

Ghiță privi lung la el, dar nu răspunse nimic.

— Cred că ne-am înțeles? adause Lică.

— Eu cred că nu!

— Cum așa?

— Apoi vezi, grăi Ghiță răspicat și aspru, dacă mă uit în toate părțile, nu văd pe nimeni și stau singur aici în pustietate. Am doi câini minunați, cum ziceai, și tot ați venit trei inși fără de știrea nimănui. Puteți să ne omorâți pe toți câți suntem aici, și nimeni n-are să știe că voi ne-ați omorât; puteți să luați ce vă place, și dacă suntem oameni cu minte, n-avem să ne plângem nimănui, fiindcă voi sunteți totdeauna mulți și tari, iar noi suntem totdeauna puțini și slabi. Îmi ziceai să fac așa: e oare cu putință să zic ba?!

— Carevasăzică, ne-am înțeles.

— Înțelegerea cu de-a sila nu se poate. Dacă voiai să te înțelegi cu mine, trebuia să vii pe drum, iară nu pe potecă. Eu pot zice că fac pe dorința ta și tot nu fac decât așa cum îmi vine la socoteală.

— Asta-i treaba mea! zise Lică hotărât. Ori îmi vei face pe plac, ori îmi fac rând de alt om la Moara cu noroc.

— Lică, grăi cârciumarul, nu cred că poți să mă ții de frică. Dacă ești om cu minte, caută să te pui la bună înțelegere cu mine.

— Eu nu cunosc înțelegere mai bună decât asta! În inima omului poate să fie orișice; destul numai să simtă, că vai și amar de el dacă nu-mi face pe plac.

Ghiță se apropie un pas.

— Dacă ar fi numai atât, Lică, zise el așezat, n-aș zice nimic. Tu ceri, la

urma urmelor, un ajutor de la mine și ți l-aș da bucuros dacă te-aș ști cine ești și dacă n-ar trebui să mă tem că mâine ai să ceri mai mut. Apoi, tu nu ești singur, ca mine, Lică, și dacă-ți fac ție pe plac, am socoteală cu alții.

— Asta-i treaba ta! strigă Lică mânios. Adu-mi cheile!

— Ce fel de chei?

— Toate cheile: de la saltarul mesei, de la dulap, de la orice ladă, răspunse Lică rece. Cel ce vine aici vine să-și facă bani; ți-ai făcut și tu de când ești aici: am să mă împrumut de la tine.

Ghiță rămase câtva timp încremenit și cu ochii țintiți la dânsul.

— N-am să te prad, adause Lică; am să iau cu împrumut și să plătesc cinstit, cu camătă, cu cametele cametelor, se înțelege, când îmi vine la socoteală. În scris n-am nevoie să-ți dau, fiindcă nu poate să-ți fie de nici un folos: dacă trăiesc și-mi merg trebile bine, am să plătesc cu prisos, iară dacă mor fără de vreme ori dacă-mi merge rău, tot n-ai de unde să iei.

— Să-ți dau bani numărați.

— Ce să mai pierdem vremea numărând!?

— Atunci ia cât iai, dar fii cuminte și mai lasă, ca să nu simtă nevasta și soacră-mea, grăi Ghiță, arătând saltarul, în care erau și banii, și cheile.

— Așa ne înțelegem! zise Lică. Ghiță ar fi avut poftă să sară la el și să-l sfâșie în bucăți, dar nu putea, pentru că ceilalți doi erau în apropiere și ar fi trebuit să mântuie prea iute cu dânsul. Îi era parcă-i seacă sângele din vine când vedea pe Lică la banii ce-și adunase para cu para, dar acum era legat și trebuia să se stăpânească.

— Da, ne înțelegem, zise el apropiindu-se, și dacă vei fi având vreo supărare din partea mea, să nu-mi mai văd banii cu ochii.

Lică se întoarse și se rânji la el.

— Așa-i că te-ai făcut blând ca un mielușel!? îi zise apoi. Ghiță se cutremură. Toate ca toate, dar bătaia de joc îl scotea din minți. El făcu, oarecum fără de voie, un pas spre Lică, îl apucă de amândouă brațele, îl ținu strâns înaintea sa și grăi cu glas înăbușit:

— Nu te mișca, dacă nu vrei să fie moarte de om! Simțind că Ghiță e mai tare, Lică privi îngrijat spre ușă și grăi iute:

— Ce vrei cu mine?

— Nimic! răspunse Ghiță, nimic nu vreau. Tu vezi prea bine că am nevastă și copii și că nu-ți pot face nimic. Îmi iai banii: să-ți fie de bine! Mi-ai luat liniștea sufletului și mi-ai stricat viața: să-ți fie de bine! Dar să nu crezi că mă ții legat, să nu crezi că te prinde să mă iai în bătaie de joc. Tu poți să mă

omori, Lică, tu cu oamenii tăi: eu pot să te duc pe tine la spânzurătoare. Nu te juca dar cu mine. Gândește-te că tu m-ai făcut să nu mai am multe de pierdut și bagă de seamă să nu mai pierd și cele ce am! Să-ți fie frică de mine!

Lică se dete un pas înapoi.

— Ți-e frică, urmă Ghiță, trecându-și cu amândouă mâinile printre peri în sus. Ți-e frică și nu ți-e rușine să-ți chemi oamenii într-ajutor.

— Se înțelege că nu, răspunse Lică zâmbind. Mi-ar fi rușine dac-aș veni fără dânșii la tine.

Ghiță își pierduse bunul cumpăt și tocmai pentru aceea se simțea în strâmtoare față de Lică, pe care nimic nu putea să-l scoată din sărite.

— Voiesc și eu să intre, ca să vadă că ți-e frică, zise el. Săriți, măi oameni! strigă apoi și se opri neclintit în mijlocul casei.

Unul din porcari intră iute în casă, iar cellalt se ivi pe prag, unde rămase privind în ochii lui Lică.

— I-a venit poftă să se prindă la harță cu noi, grăi Lică.

— Ba să mă ferească Dumnezeu, răspunse Ghiță. Sunt om cuminte. Voiesc numai să vă arăt că nu mi-e frică de voi.

— Dar ni-e frică nouă de tine, zise Lică. Tu însuți ziceai să-mi fie frică: îți spun că-mi este și nu știu dacă te voi mai putea apuca vreodată așa la strâmtoare cum te țin acum. Tu mă înțelegi. Mie nu mi s-a pus încă om în cale fără să mi-l fi curățit din drum.

— Nici nu voiesc să mă pun în calea ta.

— Dar ai putea să te pui, ai putea să faci ceea ce până acu n-ai făcut, fiindcă nu mă știai cine sunt. Du-te, îi zise apoi Lică lui Răuț, care stătea în prag, leagă-l pe slugă, apoi adă nevasta cu copiii în casă.

Ghiță se repezi înainte, îl apucă pe Răuț de piept și-l aruncă spre mijlocul casei, apoi închise ușa și grăi înecat de spaimă:

— Nu băgați nevasta în trebile noastre; nu vă atingeți de mine, că nu e bine. Lică, tu ești om chibzuit: nu-ți băga capul în primejdie, nu te face de rușine; fii tâlhar, Lică, dar nu pungaș prost, care se dă de gol: întreabă-mă unde e sluga mea și apoi vorbește cu mine.

Lică privi zăpăcit la tovarășii săi.

— Voi l-ați văzut fugind pe vale în sus; să știți că nu se întoarce decât după ce veți fi plecat voi de aici. L-am trimis la popa din Fundureni, ca să-i spună că stau de vorbă cu voi.

— Așa-i, zise Răuț ca speriat din somn. Nu l-am mai văzut de atunci.

Lică simți că și-a pierdut pământul de sub picioare.
— Pentru asta am să te țin minte cât voi trăi, zise el privind aspru în fața lui Ghiță.

— Nu umbla cu vrăjmășie, răspunse Ghiță apropiindu-se de dânsul, ci te gândește că, dacă nu m-ai prins astăzi, n-ai să mă prinzi cât vei trăi pe fața pământului. Lică, tu trebuie să înțelegi că oamenii ca mine sunt slugi primejdioase, dar prieteni neprețuiți.

— Am zis eu că vreau să mi te fac slugă!? întrebă Lică, schimbându-și deodată fața.

— Dacă n-ai zis și nu vrei să zici, atunci haid' să vorbim ca prieteni, îi zise Ghiță dezghețat! Să aduc vin și să ne cinstim ca niște oameni de bună înțelegere. Am eu atâta minte ca să înțeleg că nu pot sta la Moara cu noroc fără de a mă fi pus în înțelegere cu tine. Nu vreau să mă ții numai de frică, ci umblu să intru la învoială cu tine. Sunt gata să-ți fac pe plac: dar atunci să fii și tu om cu minte și să înțelegi că, dacă e să fiu de folos, lumea trebuie să mă creadă om cinstit și stricat cu voi.

— Așa e! grăi Lică. Lumea — da, însă noi cum trebuie să te credem?

— Cum mă veți fi știind; să vedem, răspunse cârciumarul, întinzându-i mâna. Pe vrăjmașul pe care nu-l poate birui tot omul cu minte și-l face tovarăș.

Lică primi mâna.
— Banii mi-i lași, urmă Ghiță cam cu jumătate de gură.
— Adică îi iau cu mine, răspunse Lică; ce-i în mână nu-i minciună.
— Dar să știi că nu mă ții legat cu ei, grăi Ghiță și plecă să aducă vin rece din pivniță.

— Asta a fost prostia mea, grăi Lică, după ce se văzu singur cu tovarășii săi. Tot era mai bine să ascult de tine și să țin sluga la cârciumă.

— Lasă, poate că e mai bine așa! răspunse Răuț.
— Să vedem! grăi celalalt. Eu mă tem că ne ține cu minciuna.
— Asta e treaba mea! zise Lică, ridicându-și capul.

VI

Ca om care își petrecea viața pe drumuri, Lică venea des pe la Moara cu noroc, câte-o dată, câte de două, ba și câte de mai multe ori pe săptămână. El venea, descăleca, bea câte un pahar de vin, mânca ceva și iar se ducea.

Numai arareori se întâmpla ca el să stea mai mult; însă mai ales duminică el venea adeseori cu câte doi-trei tovarăși, și atunci era în voie bună.

Lui Ghiță îi părea totdeauna bine când Lică venea fără de veste la cârciumă. Ana fusese muncită de gânduri grele, care o îmbătrâniseră oarecum într-un singur ceas și care îi veneau iar de câte ori îl vedea pe Lică.

Dar plecând Lică, ea-l întrebase pe Ghiță despre cele petrecute și el îi răspunse că n-a fost nimic, că ce putea să fie!? și că Lică e omul lui. De aceea, Ana tăcuse atunci, și de atunci tăcea mereu și privea numai din când în când furișat la Lică, zicând în sine: "Trebuie să fie om rău și primejdios".

Zilele treceau însă, precum ele treceau, Ana se simțea tot mai părăsită. De când se împrietenise cu Lică, Ghiță parcă fugea de dânsa, parcă-i ascundea ceva și se ferea să nu rămâie singur cu dânsa.

— Ghiță, ce ai tu cu omul ăsta? îl întrebă ea într-una din zile după plecarea lui Lică.

— Eu!? îi zise el cam speriat. Ce să am? Nimic! Ceea ce am cu toți drumeții: vine, stă de vorbă, mănâncă, bea și plătește.

Ana privi lung în fața bărbatului său.

— Dar de obicei plătește peste ceea ce se cuvine, îi zise ea aspru.

— Așa sunt oamenii cu dare de mână.

— Ghiță! grăi nevasta așezat. Nu vorbi cu mine ca și când ai avea un copil înaintea ta. Tu ești bărbat și trebuie să știi ce faci. Te întreb numai; nu vreau să te descos: tu îți dă seama dacă ai ori nu ceva să-mi spui. Fă cum știi, dar eu îți spun, și nu mă lasă inima să nu-ți spun, că Lică e om rău și om primejdios: asta se vede din ochii lui, din rânjetul lui și mai ales din căutătura ce are, când își roade mustața cu dinții. E om pătimaș, Ghiță, și nu e bine să te dai prea departe cu el.

— Dar nu mă dau deloc! răspunse bărbatul.

— Bine! grăi nevasta. Tu fă cum știi, dar să nu zici apoi că nu ți-am spus.

Ghiță ar fi voit să vorbească, însă îi era greu, după ce zisese o dată că n-are nimic cu Lică; își puse dar numai de gând că îi va vorbi altă dată.

Și, la drept vorbind, ce ar fi avut el acum să îi spună?! Toate cele petrecute erau parcă date uitării, și așa poate că nici nu era bine ca Ana să afle despre ele. Ce-i drept, Ghiță se uita mereu la urechile porcilor, ba a găsit în mai multe rânduri și porci cu semne de ale lui Lică, însă Lică venea și se ducea fără ca să-l întrebe ceva, și așa nu avea decât să țină minte și să

tacă. Lică nu-l întreba nimic, nimic nu-i spunea și nimic nu cerea de la dânsul.

Cu toate aceste, Sămădăul parcă știa tot ce se petrecea la Moara cu noroc, și aceasta îl nedumerea câteodată pe cârciumar.

Și mai mare i se făcu nedumerirea, când într-o zi Lică îi trimisese șase porci, dintre care patru nu erau însemnați cu nici unul dintre semnele înșirate pe veriga de sârmă. Ghiță a stătut mult la luptă cu sine; dar în cele din urmă tot i-a primit, pentru ca să nu se strice cu Lică, și tot nu i-a grăit Anei, fiindcă se temea că ea va stărui să nu-i primească.

De aici înainte el în adevăr se ferea de dânsa, iară ea își dădea silință să nu-l supere.

Astfel sosi timpul când bruma cade și vântul scutură frunzele copacilor și rărește pădurile.

De când venise toamna, drumul era mereu umblat, și nici chiar duminica nu era părăsită cârciuma de la Moara cu noroc. Toamna se țin târgurile cele bune; toamna are omul câte ceva de vândut; toamna fac neguțătorii trebile cele bune; și lui Ghiță îi mergea dar acum chiar mai bine decât peste vară, și abia se întâmpla câte un ceas pe săptămână ca să fie singur la cârciumă. Și cu cât se apropia ziua de Sfântul Dimitrie, drumul era cu atât mai umblat.

Într-o zi de luni erau cinci care la Moara cu noroc și șapte oameni sub cerdac, când sosi și Lică dimpreună cu Buză-Ruptă, cu Săilă Boarul și cu Răuț, omul de care numai arareori se despărțea.

Lică nu stătea niciodată sub cerdac, nici în cârciumă, ci în odaia de alături, în care erau o masă măricică, câteva scaune de paie și două paturi pentru drumeții mai aleși, care se întâmpla să mâie peste noapte la Moara cu noroc. Altfel în această odaie își petrecea cârciumarul ziua, cu nevasta și cu copiii, fiindcă odaia în care se culca el era în altă parte, cu intrarea prin bucătărie și cu ferestrele la deal, câtă vreme aici ferestrele erau spre drum, încât, șezând la masă, putea să vadă cu o privire și cârciuma, și drumul, și locul de dinaintea cârciumii.

Astă dată însă Lică nu intră drept în odaia aceasta, ci se opri sub cerdac și prinse vorbă cu oamenii, întrebând pe fiecare dintre dânșii de unde vine, unde merge și în ce treabă umblă. Într-un târziu, el îl trase apoi pe Ghiță la o parte și-i zise încet:

— Când vine jidovul pentru câștigul de la St. Dimitrie?

— Arândașul? răspunse Ghiță tot mai încet, gândeam să mă duc eu la el.

— Da, arândașul. Nu te duce, grăi Lică. Lasă-l, că vine el. Am o vorbă cu dânsul.

— Bine! Să te vestesc când are să vie?

— Nu-i nevoie. Aflu eu; grija mea de dânsul! Deși ei vorbiseră încet și mai ales Lică părea a voi să păstreze taină despre cele ce se vorbea, el rosti cuvintele "jidovul", "arândașul" și "grija mea de dânsul" destul de tare, pentru ca oamenii de sub cerdac să le poată auzi, apoi privi cam speriat împrejurul său și adause:

— Dar să intrăm în casă. Intrând, Lică își aruncă biciul pe masă, un semn că voia să pe- treacă în dragă voie. Fusese certat cu Buză-Ruptă și cu Săilă Boarul, Răuț îi împăcase și acum voia să se cinstească cu dânșii. Despre arândaș Lică nu mai vorbi nici un cuvânt.

Peste puțin sosiră trei țigani la cârciumă, unul cu vioara, altul cu clarinetul și al treilea cu țimbala: Lică îi puse pe laița din cârciumă și le porunci să cânte.

Și fiindcă țiganii cântau, oamenii se îngrămădiseră la ușa cârciumii, și asculta și Ana cu bătrâna și cu copiii, căci numai rar se nimereau trei țigani deodată pe la Moara cu noroc.

Lui Lică îi veni de la o vreme poftă să joace și, apucând pe Buză-Ruptă, ieși din cârciumă și începu să frământe pământul, încât părul răsucit în plete lungi îi zbura în vânt.

Dar jocul fără de muiere nu are nici un rost. De când umbla pe la Moara cu noroc, el nu grăise nici zece vorbe cu Ana; acum însă el se duse la ea, o apucă de mâini și-i zise:

— Haid' să te joc o dată, să zici că ai fost jucată! Ana se dete în lături. El o cuprinse cu amândouă brațele.

— Dar dacă n-am poftă de joc!? grăi ea cu hotărâre și se desfăcu încet din brațele lui.

— Vine pofta!

— Și la mai mult! adause Buză-Ruptă, trăgând cu ochiul.

— Ei! nu vreau! grăi Ana rece și se dete înapoi. Lică se retrase cam necăjit.

— Săracul de mine! grăi Ghiță așa în glumă. Dar năzuroasă mi s-a mai făcut nevasta! Joacă, muiere; parcă are să-ți ia ceva din frumusețe...

Ana își călcă pe inimă și se dete la joc. La început se vedea c-a fost prinsă de silă; dar ce avea să facă? La urma urmelor, de ce să nu joace? Încetul cu încetul, ea prinse voie bună; se cam tulbura când Lică se apropia de dânsa; sângele îi năvălea în obraji când el o apuca de brâu ca s-o

învârtească; dar așa era acum și altfel nu putea să fie și ea se dete din ce în ce după păr. În cele din urmă, tot se arătă copila răsfățată de odinioară, și Ghiță fierbea în el când îi vedea fața străbătută de plăcerea jocului.

— Să-ți fie de bine! grăi Lică peste câtva timp obosit. Dau mărturie că te ții mai bine decât mine.

El o strânse apoi în brațe, o ridică de la pământ, se învârti cu ea o dată, o sărută și o puse pe laiță.

Ana își stâmpără obrajii cu palmele, privind cam amețită împrejur, în vreme ce Lică se plimba în sus și în jos, ștergându-și sudorile cu mâneca de la cămașă, apoi se opri și grăi:

— Ce cârciuma dracului mai e și asta!? De ce nu-ți ții o slujnică? Oamenii de la ușă zâmbiră pe sub mustață, Ana tresări și se ridică roșită ca bujorul, iară bătrâna privi la o parte, făcându-se că nu înțelege vorbele lui Lică.

"De! își zise ea, ce să-i faci, așa e omul! Oricât de bun ar fi, tot are câte un păcat. Fie cât de mic, dar tot îl are."

Ghiță nu zise nimic, ci-și puse numai de gând că are să o ție minte și asta.

Înspre seară, Săilă Boarul plecă cu Buză-Ruptă spre Ineu, Răuț o luă, după ce schimbă câteva semne tainice cu Sămădăul, spre pădurea de la Fundureni, iară Lică se opri la drumeți și grăi privind înspre apus, de unde se ridicau niște nori grei spre cer:

— Se schimbă vremea, precum se vede; dar tot mi-e că am să rămân aici peste noapte. Am bani la mine și locurile sunt cam rele, mai ales acum toamna.

El rămase dar peste noapte la Moara cu noroc.

VII

De când drumurile erau mai umblate, se vorbea mereu despre nenorociri întâmplate mai ici, mai colo, prin partea locului; cotitura de la Moara cu noroc, altădată vestită de rea, era însă în anul acesta scutită, și drumeții scoseseră vorba că, de când Ghiță a venit la Moara cu noroc, locurile nu mai sunt primejdioase cale de o zi jur împrejur. Jandarmii de la Ineu se țineau cu toate acestea mereu pe drumuri și abia trecea zi dată de la Dumnezeu fără ca ei să dea pe la cârciuma lui Ghiță.

Ghiță se bucura când veneau jandarmii și își dădea toată silința să se pună bine cu dânșii: le dădea mâncare și băutură, fără ca să primească banii când ei voiau să plătească, îi ținea de vorbă și umbla mereu în voile lor.

Era însă între dânșii unul, Pintea căprarul, un om scurt și îndesat, cu ochii mari, cu umerii obrajilor ieșiți și cu fălcile late, cu mustața tunsă și cu o tăietură în frunte, dar mai presus de toate om așezat și tăcut la fire, cu care Ghiță se făcuse prieten bun. Ce-i drept, el nu vorbise încă între patru ochi cu Pintea; dar așa sunt oamenii: e câte unul pentru care simți din clipa ce l-ai văzut tragere de inimă, fără ca să-ți dai seama pentru ce. Așa era și Pintea. Când venea pe la Moara cu noroc, se vedea că se simte bine la cârciumă și pleca totdeauna cam anevoie; apoi el ținea la Ana, la copii, netezea câinii lui Ghiță și-ar fi fost orișicând gata să dea cu ciomagul dacă cineva, chiar la drept vorbind, ar fi îndrăznit să-l grăiască de rău pe Ghiță. De aceea simțea și Ghiță că Pintea e oarecum singurul om cu care ar putea să vorbească mai pe față, și acum, când se văzu peste noapte sub același acoperământ cu Lică, ar fi dorit să-l aibă și pe Pintea în apropiere.

Toate gândurile rele se grămădiseră deodată în capul lui și-l cuprinsese o neliniște ca niciodată mai nainte.

Sufletul i se pusese în tulburare când Lică îi spusese că are o vorbă cu arândașul. Tulburarea îi crescu când Lică îi sărută nevasta și îi aruncă vorba despre slujnică. În sfârșit, Ghiță-l cunoștea destul de bine pe Lică, pentru ca să știe că el nu se teme de oamenii răi și de locurile rele, și așa se întreba mereu: "Pentru ce a rămas el la cârciumă? Pentru ce le-a spus drumeților că are bani la sine? Ce avea de gând să facă? Pentru ce a vorbit, pentru ce a vorbit!?"

"Pentru ce?! pentru ce?! își zise el în cele din urmă deznădăjduit. Cine știe?! Le va fi zis așa din întâmplare, fără ca să fi gândit la ceva, iară eu mă fierb în mine pentru ele."

El uitase încetul cu încetul învoiala făcută cu Lică, și numai din când în când își mai aducea aminte de banii pe care îi pierduse atunci. Acum se gândea la toate, și la învoială, și la bani, și la porcii cu semn străin, pe care îi primise de la Lică, și la urmările ce puteau să aibă acestea, și un glas tainic parcă-i șoptea mereu: "A venit vremea să te răfuiești".

Nu trecuse nici jumătate de an de zile de când se afla la Moara cu noroc, și trebile îi mergeau din ce în ce mai bine: avea porci la îngrășare, două vaci cu lapte, căruță pe răzoare, doi cai buni, avea bani în ladă, nu prea mulți, dară destui pentru ca să poată trăi un an, doi dintr-înșii. Dar acum, când

trebile mergeau mai bine, Lică voia să-i vorbească arândașului, fără îndoială pentru ca să-și facă rând de vreun alt om la Moara cu noroc.

Dară Ghiță nu voia să plece; nu-l lăsa inima să părăsească locul la care în scurt timp putea să se facă om cu stare.

Și iar se gândea la învoiala pe care o făcuse în strâmtoarea sa, la banii săi, la primejdiile ce-l împresurau, la iarna ce se apropia și la zilele bune pe care le avusese când nu avea nici porci la îngrășare, nici vaci cu lapte, nici căruță pe răzoare, nici cai sprinteni, nici bani bine numărați în ladă. Și când se gândea la aceste, îi venea oarecum să se bucure că Lică îl scoate fără de voie de la Moara cu noroc și-l scapă așa zicând de toate nevoile. Dar Ghiță era om cu minte și simțea că are să-i pară toată viața rău dacă va pleca de la Moara cu noroc. De aceea, de câte ori își aducea aminte că Lică se afla sub același acoperământ cu dânsul, îl cuprindea o vie îngrijare. Ar fi voit să meargă la el și să-l întrebe: "Omule, ce vrei să faci, ce vrei să ceri de la mine? Vorbește-mi verde-n față, ca să ne înțelegem." Și iar îi venea să-și zică: "Ce-mi pasă!? Eu nu dau nimic; sunt gata să țin piept cu el. Și dacă pier, atâta pagubă!" Și mai ales acesta era gândul care-l stăpânea pe Ghiță: nimic nu era în el mai tare decât pornirea de a se pune împotriva lui Lică și de a nu da nici cât e negru sub unghie îndărăt.

Dar pe când se întărea în această hotărâre, el era singur și părăsit. Ana, pe care o privea cu atâta drag mai nainte, încetul cu încetul se înstrăinase de dânsul și nu mai era veselă ca mai nainte, când se afla singură cu dânsul. El însuși se înstrăinase de dânsa. Din clipa în care ea și-a arătat bănuielile pe față, se stinsese orice tragere de inimă pentru dânsa din sufletul lui. Și-ar fi dat adesea toată viața pentru ca să mai poată simți, fie chiar pe o singură clipă, bucuria pe care o simțea odinioară când privea la dânsa; dar în zadar: ea nu mai era pentru dânsul ceea ce fusese; chipul ei frumos, trupul ei fraged, firea ei dulce nu mai putea să străbată până la inima lui plină de amărăciune. Din dragoste către dânsa și către copii venise la Moara cu noroc; din dragoste pentru dânsa și pentru copii se băgase în strâmtoarea în care se afla; și acum tocmai ea era cea dintâi din rândul acelora care nu țin seamă de strâmtoarea lui și de greutățile cu care se luptă, chiar și ea îl credea rău, când nu putea să-i înțeleagă purtarea.

De aceea acum, când simțea trebuința de un suflet în care să-și caute sprijinire, Ghiță nu se gândea la Ana, care dormea liniștită lângă dânsul, ci la Pintea, care-l mângâiase adeseori cu privirile sale pline de încredere. La început ar fi fost în stare să-și pună caii la căruță și să plece acu în vreme de

noapte la Ineu, ca să-l caute pe Pintea; încetul cu încetul, însă, gândurile s-au lămurit în sufletul lui, și în cele din urmă simțindu-se mai tare, el își zise: "Adică de ce să pun eu mai multă încredere într-un om străin decât în nevasta mea!?"

De abia se înnoptase, toți dormeau la cârciumă, și chiar Ghiță, mai împăcat cu gândurile sale, ațipise, când câinii începură să latre și o luară din ce în ce mai neastâmpărați pe vale în sus.

Ghiță tresări speriat din somn, sări din pat, se apropie de fereastră și privi afară în noaptea întunecată.

El nu zări nimic, dar simți că se apropie vreun om cunoscut, deoarece câinii se întorceau scheunând înapoi.

Peste vreun sfert de ceas el văzu, în sfârșit, trecând pe sub fereastră și înaintând spre ușa cârciumii un om și o femeie înaltă și lată în umeri.

Asta era adică! Acum înțelegea pentru ce a rămas Lică la Moara cu noroc, și-i era rușine de gândurile rele ce-și făcuse.

"Parcă-i un voinic de codru!" zise el retrăgându-se de la fereastră.

— Cine-i? strigă în clipa aceea unul dintre slugi, Marți, ungurul.

— Oameni buni! răspunse un glas bărbătesc. Ghiță se tulbură din nou. Precum văzuse prin întuneric, îi părea că omul ce venea cu femeia nu era Răuț; acum, când îi auzi glasul, nu mai putea să se îndoiască despre aceasta; era un om cu desăvârșire necunoscut. Atunci cum de-l cunoșteau câinii? Cum de-l lăsa sluga să treacă? De ce nu venise Răuț însuși?

"De ce? de ce?" își zise el necăjit. E grozav când omul își face spaimă din toate nimicurile.

Cu toate aceste, îi veni gândul să se ducă să vadă cine a venit.

— Ce-i, Ghiță? întrebă Ana, care se deșteptase din somn și se ridicase din pat.

— Ce să fie! îi răspunse bărbatul. Nimic! Răuț se întoarce. Cine știe, va fi uitat ceva; va fi având să-i spună ceva lui Lică.

— Nu era glasul lui Răuț, Ghiță, grăi nevasta. Te rog, du-te și vezi. Ce fel de oameni sunt aceia care umblă-n vreme de noapte?

Acum nici vorbă nu mai putea fi ca el să se ducă, căci o ar fi neliniștit pe ea și mai tare.

— Fii pe pace! îi zise el. I-am văzut eu cu ochii, și dacă n-ar fi oameni cunoscuți, nu i-ar fi lăsat Marți să treacă.

— Marți!! întâmpină nevasta. Mie nu-mi place Marți deloc.

— Ei, apoi tu bănuiești pe toată lumea, grăi Ghiță. Fii cuminte și te

liniștește.

Ana se liniști, deși tremura în tot trupul. Pe când ațipise din nou, câinii începură iar să bată.

— Ce-i asta!? strigă cârciumarul. Ca din senin îl cuprinse spaima și parcă-i venea să se îndoiască dacă a văzut bine când a văzut acea femeie înaltă și lată în umeri ca un voinic de codru. El sări dar din nou jos și iar se duse la fereastră.

Omul și femeia se duceau cu pași grăbiți. Însă parcă era alt om, parcă era Lică, el însuși. Dac-ar fi știut că Ana doarme, Ghiță ar fi plecat să se încredințeze.

— Se duc, grăi el, dar încet.

— Bine, Ghiță, răspunse Ana. Să dormim.

— Să dormim. Însă ea nu putea să doarmă. Fusese trezită din somnul cel dintâi, tulburată de gânduri grele, și în cele din urmă o apucară niște fierbințeli care n-o mai lăsau să se astâmpere. Ghiță fu peste puțin cuprins de un somn adânc; afară începu să bată vântul, iar ea era frământată de muncile nopților petrecute pe nedormite în culcușul învrăjmășit.

Târziu după miezul nopții câinii se mișcară de a treia oară.

Ana își opri răsuflarea, se dete tiptil din pat și se apropie de fereastră.

Lică se întorcea singur despre Fundureni la cârciumă. Acuma ea le înțelegea toate: el a fost undeva și a făcut ceva cu știrea lui Ghiță.

— Doamne! zise ea îngrozită. Ce-a căzut pe capul meu! Dar Ghiță era bărbatul ei: ar fi dorit să-i fi secat lumina ochilor în clipa când a ajuns la fereastră, pentru ca să nu vadă și să nu știe nimic, și i se răci tot sângele când se gândi că vor fi aflat și alții.

Era târziu, marți dimineață, când Lică ieși cam nedormit la lumina zilei.

Ploua, și le spunea oamenilor că avuse dreptate când zicea că are să se schimbe vremea și că tot era mai bine dacă pleca ieri, pentru că nu era silit să umble pe ploaie.

Ghiță luase hotărârea să nu aștepte decât plecarea lui Lică, apoi să-și pună caii la căruță și să se ducă la Ineu, ca să-l caute pe Pintea. Însă el dormise bine peste noapte, și mai ales acum, după ce-l văzu pe Lică, își schimbă gândul. La urma urmelor, nici nu prea știa ce-ar fi având să vorbească cu Pintea. Gândurile pe care le avuse în seara trecută se strecuraseră toate, încât parcă le visase numai, și de când știa că și Lică are o slăbiciune, el îi părea un om mai bun în felul lui decât cum îl crezuse și îi era greu de bănuielile pe care și le făcuse în nedumerirea sa asupra lui.

Iară Ana întâia oară în viața ea simți tragere de inimă pentru Lică și-i zise la plecare, din toată inima, "noroc bun!", căci soarta soțului său era acum legată de a lui.

După plecarea lui Lică, ea îl trase pe Ghiță la o parte și-i grăi:

— Am o vorbă cu tine: nu acum, dar când îți prinzi vreme.

— Bine, răspunse el pus pe gânduri. Spune-mi acum.

— Nu acum, Ghiță, îi zise ea, ci când vom putea vorbi în tihnă. Caută-ți de rând cu oamenii; precum vezi, voiesc să plece.

Făcându-și socoteala cu drumeții, Ghiță se întreba mereu ce va fi având nevasta să-i spună, și grăbea mai mult decât de obicei, dar pe când drumeții erau gata de plecare, iată că sosi și Pintea, însoțit de alți doi jandarmi, la cârciumă.

El venea mai iute și era mai tăcut decât de obicei.

— Ce fel de oameni, așa, mai însemnați, au trecut ieri pe aici? întrebă el, după ce intră cu tovarășii săi în odaia de lângă cârciumă și trase ușa după sine.

— Nu-i mai țin minte, răspunse cârciumarul rece.

— Ei, trebuie să aflu! grăi Pintea scurt și hotărât. Ghiță privi lung la el, apoi la ceilalți doi și grăi dezghețat:

— Dacă voi ați sta mereu aici, atunci aș putea vorbi cum îmi place mie; dar voi veniți numai din când în când, și așa, trebuie să fiți oameni cu minte și să nu cereți să-mi bag capul în primejdie ori să vă spun minciuni. Eu nu știu de ce mă întrebați, dar pot să vă spun că la asemenea întrebări n-am să răspund niciodată. Dacă nu vă este destul atât, luați-mă strâns legat și duceți-mă cu voi.

— La nevoie așa o să facem, răspunse Pintea, deși ai și tu toată dreptatea.

De aci înainte ei vorbiră despre altele, în vreme ce Pintea le făcu tovarășilor săi semn să iasă.

Rămânând singur cu Ghiță, el privi câtva timp jos, țintă înaintea sa, apoi grăi:

— Lui Lică îi spui tot și mie nu-mi spui nimic!

— Nu i-am spus lui Lică până acum nimic. Va fi știind, răspunse Ghiță, dar de la mine nu.

Pintea privi lung și aspru în fața cârciumarului, ca și când ar voi să afle adevărul din ochii lui.

— Atunci, zise el într-un târziu, poate că ai vreo slugă. Ghiță dete din umeri.
— Nu-mi vine să cred; dar va să fiu cu ochii în patru. Deodată el tresări ca deșteptat printr-un gând, care-i luminează tot capul.
— Cunoști tu pe Lică? întrebă el iute.
— Îl cunosc.
— Bine?
— Bine! n-am fost prinși împreună?! Nu împreună am stat închiși?!
— Tu ai fost închis? întrebă Ghiță tulburat.
— Da! Furaserăm niște cai, Lică și eu, și ne-au dat de urmă; au împușcat pe Lică la picior, căci altfel nu ne dădeam prinși.
— Vasăzică, tu ai fost prins o dată? grăi Ghiță încă o dată.
— Ce dracu! strigă Pintea râzând, aș fi oare ceea ce sunt, dacă n-aș fi dovedit că știu toate potecile și toate apucăturile tovarășilor mei de mai nainte? Dar ce vrei să-ți spun despre Lică?
Ghiță-și pierduse rostul și începu a se teme de omul la care ținuse atât de mult mai nainte.
— Voiam să te întreb, zise el cam cu jumătate de gură, dacă Lică are slăbiciune pentru muieri.
— Pentru muieri? răspunse Pintea. Pentru nimic. Nu-i vorbă, îl apucă din când în când, dar slăbiciune nu are. El are o slăbiciune, una singură: să facă, să se laude, să ție lumea de frică și cu toate aceste să râdă și de dracul și de mumă-sa. Să râdă de noi, Ghiță, de noi, urmă el mai aprins; dar, Ghiță, sunt de treizeci și opt de ani: mă spânzur dacă împlinesc patruzeci fără ca să-i arăt că mai sunt și alții mai și mai decât dânsul! Mi-a făcut una pe care n-am să i-o uit toată viața.
— Atunci înțeleg! grăi cârciumarul încălzindu-se din nou. Ieri îmi zicea să-i aduc o slujnică la cârciumă, ca să-i pun adică om de pândă în casa mea!
Și acum Ghiță alegea în el vorbele cu care să-i facă lui Pintea împărtășire despre cele petrecute între el și Lică și stătea la luptă cu sine dacă nu ar fi poate mai bine să tacă.
— Pentru că trebuie să știi, urmă el cam cu jumătate de gură, Lică a umblat mult după mine...
— Stai! strigă Pintea tăindu-i vorba. Adă-i una. Lasă-mă să ți-o aleg eu, și grija mea de dânsa!
— Bine, grăi Ghiță, dacă socotești tu...
— Dar acu nu mai pierdem vremea: cine-a fost ieri pe aici?

— Pinteo, nu mă întreba, că nu pot să-ți răspund.

— Stai să ne înțelegem, grăi Pintea mâhnit. Dintre două, una: ori vorbești cu mine pe față, ori mă lași dracului! Înțeleg să nu le spui altora, dar mie?

— Ție ți-aș spune, răspunse Ghiță, dar dacă îți spun ție, spun la toată lumea, fiindcă tu ești dator să le spui și altora. Uite! întreabă-i pe drumeți, întreabă-l pe slugă, silește-l să-ți spună, dar nu te mira dacă-l voi alunga de la casa mea.

— Te înțeleg, zise Pintea mai dumerit. Să fie precum zici tu. Știi tu de pielea cui e vorba? Astă-noapte l-au călcat doi inși pe jidovul, l-au bătut, de anevoie se mai pune în picioare, și-au luat, după cum spune el, peste — Dumnezeu știe câți bani de la dânsul.

Ghiță parcă nu înțelegea bine.

— Pe care jidov, întrebă el, pe arândașul?

— Da! pe arândașul. Treaba asta nu putea s-o facă altul decât Lică. El are obiceiul de a se pune cu puțini la cale, pentru ca să se știe mai adăpostit de prostia altora.

Ghiță nu se mai îndoia că acei doi au fost Săilă și Buză-Ruptă, care plecaseră ieri seară spre Ineu; însă el nu putea vorbi.

— Lică nu putea să fie, zise el hotărât. Pe el îl cunoaște arândașul.

— Apoi da! răspunse Pintea, tocmai. Erau cu fețele acoperite, și arândașul zice că i se părea ca și când ar fi fost Lică.

— Ei bine, nu se poate! grăi Ghiță îndărătnicit. Lică a dormit astă-noapte aici, în casa mea, și n-a plecat decât abia acum.

Pintea stete câtva timp pe gânduri.

— Când a venit? întrebă el.

— Ieri pe la amiazăzi.

— Cu cine a stat?

— Va să afli de la slugi. Se poate că el a pus treaba la cale; eu am cuvinte să o cred asta.

— Ferească Dumnezeu! grăi Pintea ridicându-se. Un lucru să știi și să-l ții totdeauna minte: Lică nu se bizuie niciodată pe alții. Pune caii și-ți ia slugile, ca să vii cu mine. Ceilalți doi rămân aici.

VIII

Ana rămase cu inima încleștată când Ghiță îi spuse că trebuie să plece cu Pintea și cu slugile la Ineu. Deși vedea însă din fața lui că e ceva

neobicinuit la mijloc, ea se mai liniști când se gândi că Pintea e omul lui Ghiță, ba parcă numai acum înțelegea pentru ce Ghiță și-a dat silința să se pună bine cu Pintea, și-i părea bine că pleacă tocmai cu dânsul.

Dar inima, cu toate aceste, îi bătea mai tare decât de obicei și temerile ce se deșteptaseră peste noapte în sufletul ei nu mai slăbeau.

— Maică! îi zise ea într-un târziu bătrânei. Cum ți se par lucrurile aici la noi la cârciumă?

— Cum mi se par? răspunse bătrâna. Le vezi și tu ca mine. Merg bine.

— Da, merg bine aici în cârciumă, urmă nevasta; dar la noi în casă? Nu-l vezi tu pe Ghiță că e mereu pe gânduri, că nu se mai dă în vorbă cu noi? nu vezi tu că de câtva timp parcă nu mai suntem nevastă și bărbat?

— Așa sunt vremile, grăi bătrâna. Ghiță e om harnic și sârguitor și așa se gândește mereu ca să adune ceva pentru casa lui. Are și el, ca tot omul, o slăbiciune: îi râde inima când își vede sporul. E bună slăbiciunea asta și nu trebuie să te mâhnești pentru ea: rabdă, că de folosul tău rabzi, și nici nu ai prea mult de răbdat.

— Bine, maică, zise Ana, dar dacă el ar începe să caute câștig nelegiuit? E vorba și de noi; ar trebui să ne spună și nouă ce face.

Bătrâna stete câtva timp pe gânduri, apoi grăi întristată:

— Nu știu, fata mea, și nici nu caut să-mi dau seama. E multă nenorocire în lume și oamenii și-o împart între dânșii: dacă ți-a căzut o parte mare, și bătaie de cap, și sfat, și bogăție, și mărirea lumească, toate sunt în zadar.

Ana stătea dusă în gânduri, când auziră zuruitul unei trăsuri boierești cu trei cai și cu fecior pe capră.

Ghiță nefiind acasă, Ana și bătrâna ieșiră să primească pe cei veniți. Afară ploua ca din ciur. După ce feciorul sări de pe capră și deschise ușa cu geamuri a trăsurii, se ivi o doamnă ca de douăzeci și opt de ani, înaltă, cu obrajii plini, cu ochii mari albaștri și cu părul auriu, îmbrăcată de sus până jos în negru și de mână cu un copil ca de cinci ani, slab și bolnăvicios.

Ea îi făcu un semn feciorului, trecu iute sub cerdac, apoi privi la Ana, ca și când ar voi s-o întrebe unde-și poate găsi un adăpost mai retras.

Ana o duse în odaia de lângă cârciumă.

— Dar frumoasă e, bat-o s-o bată! grăi bătrâna plecând în urma lor. În clipa când erau să intre în odaie, străbătu un fulger printre nori și căzu un tunet puternic, de care se cutremură toată valea.

— Vai de mine! strigă drumeața oprindu-se speriată în prag, închideți ferestrele, că ne trăsnește pe toți aici în cârciumă.

— E minunea lui Dumnezeu, acu toamna, grăi bătrâna făcându-și cruce și grăbind să închidă ferestrele. Dar nu vă temeți, domnișoară: Dumnezeu nu-l lovește decât pe acela pe care vrea să-l pedepsească.

— Da, Dumnezeu, grăi drumeața, așa, pentru dânsa, totdeauna Dumnezeu și numai el.

— Poftiți ceva? o întrebă Ana, după ce ea se așeză.

— Să stea ploaia, ca să pot pleca mai departe, îi răspunse asta cam peste umăr.

Ana se retrase și închise ușa în urma sa. În vremea aceasta, vizitiul deshămase caii și-i dusese la grajd, iară feciorul se retrăsese sub cerdac, unde stătea rezemat de un stâlp și privind din când în când la jandarmii care ședeau în cârciumă.

— E foarte tristă, grăi Ana apropiindu-se de dânsul. El se îndreptă și curăți mâneca, pe care se rezemase cu mâna, apoi răspunse:

— Da, e tristă.

— Unde mergeți? întrebă cârciumărița.

— Nu știu, grăi feciorul privind mai cu dinadins în fața ei, ca să vadă dacă-i poate vorbi. La Ineu, pare-mi-se. N-am mai umblat pe aici. Pe aici sunt pădurile cu turme de porci?

— Da, îi răspunse Ana, în toate părțile cât vezi cu ochii. Are turme?

— Așa se zice, grăi feciorul dând din umeri.

— Dar pe cine jelește?

— Pe bărbatu-său. S-a împușcat acu trei săptămâni.

— S-a împușcat!? strigă Ana speriată. Pentru ce?

— Nu știu, răspunse feciorul, dând iar din umeri. D-ta înțelegi, adause apoi peste puțin depărtându-se, că asta nu e moarte firească și că trebuie să fie o taină la mijloc.

— Sărmana femeie! grăi Ana înduioșată. Pe când Ana îi povestea bătrânei cele ce aflase despre drumeața cea frumoasă, se întoarse și vizitiul de la grajd și se puse pe laița de sub cerdac.

— Le dau dracului toate, și cai, și căruță, și stăpână, zise el amărât. Îmi vine s-o las aici în pustietate și să mă duc pe ici încolo.

— Taci, măi, că te aude! îi zise feciorul trăgând cu ochiul și destul de tare pentru ca stăpâna să-l poată auzi, cum trebuia să-l audă și pe vizitiu. Fii cuminte, urmă apoi mai încet, și se așeză în față cu el. Nu știi tu că de câte ori venim pe la Ineu, ne întoarcem încărcați ca stupul?

— Ai vorbit cu cârciumărița? întrebă vizitiul.
— Aș! Ți-ai găsit omul! răspunse feciorul. Asta nu-ți încarcă socoteala. Lasă, că am eu omul meu la Ineu, unde stăm cu stăpâna.

— Dacă i-ar da Dumnezeu Sămădăului un gând bun... grăi vizitiul; să ne mai amâne până duminică cel puțin.

Feciorul trase iar cu ochiul, drept semn că acuma va ști să o pună și aceasta la cale, apoi ei rămaseră tăcuți față-n față, privind țintă unul la altul, ca și când fiecare ar avea să-i spună celuilalt ceva, dar stă pe gânduri și nu află vorba potrivită ori nu cutează să se dea fără șovăire pe față.

— La ce te gândești tu acum? întrebă vizitiul într-un târziu.

— Hm! îi răspunse feciorul zâmbind pe sub mustață. Pare-mi-se că tot la ceea la ce te gândești și tu. Dar ce ne pasă nouă!? urmă el, peste puțin, mai deschis. Nu-i așa?! Ce-ți pasă ție?! Ce-mi pasă mie?! Un lucru știu: că de câte ori venim la Ineu, ne întoarcem cu bani, cu bani mulți.

— Dar eu tot aș vrea să știu de unde ia stăpâna noastră banii, îi întâmpină vizitiul, pentru că, drept să-ți spun, eu nu cred să aibă ea tocmai atâtea turme, pentru câte ia banii.

— Nici eu nu știu, grăi feciorul, privind cam îngrijat împrejur.
— Nici eu nu știu, adăugă apoi mai încet și plecându-se spre masă, dar de când cu moartea stăpânului parcă bănuiesc un lucru. Uite! eu numai acum încep să înțeleg. Tu știi că de Sămădăul se vorbesc multe. Bine! De câte ori ne întoarcem de la Ineu, ea pleacă peste câteva zile în sus, în Țara Nemțească. Apoi lanțul de aur, pentru care erau să-l închidă pe stăpânul nostru, dacă nu se împușca, îl țin minte de când fuseserăm în rândul trecut la Ineu.

— Adică tu crezi că Sămădăul fură și ea vinde, grăi vizitiul cu îndoială.

— Nu cred; îți spusesei că parcă mi-ar veni să bănuiesc. Să vedem de aci înainte. Las' pe mine! Zic, las' pe mine, căci dac-ar fi să fie, ne-a văzut Dumnezeu pe amândoi, și pe mine, și pe tine.

— Cum adică?
— Las' pe mine! răspunse feciorul sărind în picioare ca să prime- ască poruncile stăpânei, care ieșise sub cerdac spre a vedea dacă ploaia n-a mai slăbit, cel puțin, căci de vreme bună parcă nu mai era nădejde.

Nerăbdătoare cum era, ea dete poruncă să prindă caii, căci nu voia să mâie peste noapte la cârciumă, și să-i prindă cât mai neîntârziat, ca să n-o apuce noaptea pe drum.

Feciorul și vizitiul începură să facă gură că nu pot pleca pe astfel de vreme, că omoară caii, că e greu pentru dânșii, că drumul e rău; însă hotărârea ei era nestrămutată. În zadar o sfătui și Ana să rămâie peste noapte la cârciumă și să nu se teamă, deoarece în curând are să sosească și Ghiță, ba sunt chiar și jandarmi la cârciumă.

— Noi nu știm cât stăm aci, grăi unul dintre jandarmi; dar tot e bine să mâneți aici; sunt aproape două ceasuri și, cum e drumul, anevoie mai sosiți cu ziua la Ineu, iară locurile sunt rele.

— Ce să vă plătesc ca să veniți cu mine? întrebă ea.

— Nu putem, răspunse jandarmul. Trebuie să stăm aici până ce nu ne va veni altă poruncă.

— Puneți caii! strigă drumeața îndărătnicită. Voi știți că nu cer nimic degeaba de la voi, adause apoi peste puțin și, aruncând o bucată de hârtie pe masă, ceru socoteala.

Ana luă hârtia, privi nedumerită la ea, apoi întrebă cam sfiită:

— Nu s-ar putea să-mi dați alta? Lipsește un colț, și eu nu prea mă pricep la bani.

Drumeața scoase zâmbind o pungă mare și plină de hârtii noi- nouțe, luă una dintre ele și i-o dete, apoi se găti de plecare.

Ana privi înduioșată în urma ei. Vederea acestei nenorocite îi dăduse liniștea pierdută, dimpreună cu simțământul de încredere al omului care se simte mai norocos decât alții. De când Ghiță plecase, ea era cuprinsă de fel de fel de temeri. Nu știa nimic despre cele petrecute la casa arândașului, căci Ghiță nu avuse timp să-i vorbească, iar jandarmii nu aveau voie să se deie pe față, ca unii care stăteau să păzească casa: cu toate aceste, după cele petrecute peste noapte la cârciumă și după plecarea grabnică a lui Ghiță, ea nu se mai îndoia că e la mijloc ceva ce poate să pună capul lui Ghiță în primejdie. Din când în când iar își schimba gândurile! Îi părea peste putință ca Ghiță să se amestece în treburi rele. Nu! își zicea ea, Ghiță e om drept și blând la fire, dar e om cu minte și nu voiește nici să audă, nici să vadă, nici să știe nimic, nu voiește să ațâțe mânia oamenilor răi. De când aflase despre soarta drumeței, gândul acesta bun nu o mai părăsea și îl aștepta cu nerăbdare pe Ghiță, ca să-l mângâie prin o vorbă bună.

Câtva timp după plecarea trăsurii ploaia mai îngădui și începu să bată vântul, iar înspre Bihor ceața din când în când se mai rărea și cerul parcă era să se mai lumineze.

— Dă, Doamne, să se mai însenineze! grăi Ana, care stătea înaintea cârciumii, privind când în calea soțu-său, când înspre norii care treceau repede pe deasupra văii înspre apus.

Dar timpul trecea și căruța lui Ghiță tot nu se mai ivea în culmea dealului, pe drumul pustiu, iară Ana tot mai mult se lăsa în voia presimțirilor ei.

IX

Plecând cu Pintea și cu slugile la Ineu, Ghiță avu pe drum destul timp să se gândească la strâmtorările sale.

El nu se mai îndoia că oamenii cu fețele acoperite, care îl călcaseră pe arândașul, nu erau alții decât Buză-Ruptă și Săilă Boarul. Erau doi oameni cu care nu avuse nici o daraveră mai nainte și pe care nu i-a văzut niciodată în viața sa; însă ei petrecuseră mai multe ceasuri cu dânsul și plecaseră de-a dreptul de la cârciuma lui ca să-l calce pe arândașul, și asta putea să dea loc la bănuieli. Mai multă grijă îi făcea lui Ghiță un alt lucru: se temea ca nu cumva să se dovedească ceva asupra lui Lică. Înaintea judecătorului, față în față cu crucea și cu lumânările aprinse, el nu putea tăgădui c-a avut daraveri cu Lică și trebuia să spună toate cele petrecute, și din două una: ori Lică ajungea să fie dovedit și pus la pedeapsă, și atunci nici el, Ghiță, ca om însoțit cu un făcător de rele, nu putea să scape cu obrazul curat, ori Lică scăpa, și atunci Ghiță trebuia să se teamă de răzbunarea lui. Cu cât mai mult se apropia dar de Ineu Ghiță, cu atât mai puțin se gândea la cele petrecute peste noapte. Era vorba de el însuși; făcuse fie la strâmtoare, fie din slăbiciune, lucruri care puteau să dea loc la bănuieli grele; nu se simțea cu desăvârșire nevinovat și se temea ca nu cumva să se dea astă dată pe față și vina lui. Dac-ar fi fost un om mai cu inimă deschisă, el i-ar fi vorbit lui Pintea fără șovăire și l-ar fi rugat să potrivească lucrurile pe cât era cu putință așa ca să nu iasă la iveală daraverile sale cu Lică; simțea însă că s-ar strica cu Pintea, care-l ura din toată inima pe Lică, dacă i-ar vorbi acum despre aceasta. Se mustra dar că nu a făcut-o pe când erau singuri, încât îi putea vorbi în tihnă și i le putea spune toate din fir în păr, ca să nu-l mai lase în nedumerire asupra purtărilor sale față cu Lică.

După ce intrară în Ineu, Ghiță începu să schimbe la fețe. Îi era greu că tocmai acum, după cele petrecute peste noapte la casa arândașului, oamenii îl vedeau în căruță cu un jandarm. Dacă s-ar fi simțit nevinovat, el s-ar fi

mângâiat cu gândul că, mai curând ori mai târziu, i se va dovedi nevinovăția și vor rămânea de rușine toți aceia care îl cârtesc acum și se ivesc pe la portițe, ca să-l vadă în strâmtorarea lui; această mângâiere însă el o pierduse de mult.

Ei traseră la cazarma de jandarmi. Pe când slugile deshămau caii, oamenii începură a se aduna în partea cazărmii, ca să vadă cele ce se petrec, și precum oamenii se adunau, Ghiță simțea că i se împăienjenesc ochii.

— Aș vrea să-ți grăiesc o vorbă! îi zise el lui Pintea. Pintea, care de la Moara cu noroc până aici abia grăise câteva cuvinte, privi lung la el.

— Atât ar mai trebui, răspunse apoi, după ce slugile se mai depărtară; nu mai rămâne decât să ne vadă cineva vorbind în taină. Fii om cu inimă și te lasă pe mine!

E greu, e foarte greu când ai voi să-i grăiești cuiva o vorbă, care-ți vine din fundul inimii, și nu poți; e însă mai greu când simți că numai această vorbă poate să alunge gândul rău pe care și-l face despre tine un om la care ții; greutatea aceasta o simți Ghiță întreagă când îl văzu pe Pintea depărtându-se. El se trase, mai mult purtat de o pornire firească decât dinadins, la o parte, ca să nu-l mai vadă oamenii adunați la poartă, apoi rămase sub zidul cazărmii, o casă lungă, veche și cu acoperământul înalt ce stătea la dreapta curții împrejmuite cu zid netencuit.

"Da, își zise el într-un târziu, sunt un om fără de suflet: n-aș fi trebuit eu să plec și fără de a o fi întrebat ce are să-mi spună."

Pe când el stătea aici, Pintea, care se ținu de vorbă, îl luă înainte de toate pe Laie și-l duse înaintea comisarului, un om înalt și uscățiv, cu mustața lungă și răsucită, neastâmpărat și cam aspru la vorbă.

Laie, biet, nu știa de ce e vorba; însă îi fusese destul să privească o dată în fața stăpânului său, pentru ca să simtă că e vreo primejdie la mijloc; văzându-se dar față în față cu comisarul, el începu să tremure și să spună că el nu știe nimic, fiindcă are de lucru la grajd, iară seara se culcă devreme. Atât era destul pentru ca comisarul să se simtă întărit în bănuielile sale și să-l ia mai de scurt. Astfel, Laie mărturisi, cu inima încleștată, că într-o duminică Lică Sămădăul, venind cu doi tovarăși la Moara cu noroc, l-a deșteptat cu ghionturi din somn, că în urmă stăpânu-său l-a trimis la popa din Fundureni, dar el nu s-a dus, ci s-a ascuns într-un crâng; cu toate aceste, câteva zile în urmă, ducându-se pe vale în sus, ca să aducă vacile de la iarbă, s-a întâlnit cu Lică și cu Răuț, care l-au luat între bâte și i-au zis că-i sfarmă oasele dacă va mai îndrăzni să stea de pândă. De atunci s-a ferit de

Lică și de oamenii lui, care nu l-au întrebat niciodată nimic și cărora nu le-a spus nimic.

Auzind aceste mărturisiri, Pintea-și încreți sprâncenele. Îl cunoștea destul de bine pe Lică pentru ca să știe că el nu a venit în duminica aceea degeaba la Moara cu noroc; însă el nu se putea lăsa pe mărturisirile deșirate ale lui Laie.

Comisarul, ca om mai pripit, era, dimpotrivă, încredințat că a dat de urma unei fapte ascunse până acum; aducându-i-se dar Marți, începu să-l întrebe, înainte de toate, asupra acestei fapte.

Marți, care intră mai nesfiit, nu știa nimic despre cele petrecute atunci, duminică, însă, din mărturisirile lui, comisarul află că Ghiță are o verigă de sârmă, pe care sunt înșirate semnele turmelor lui Lică, de la care a primit în mai multe rânduri porci, și că luni, ca ieri, Lică a stat cu Răuț, cu Buză-Ruptă, cu Săilă Boarul și cu Ghiță la cârciumă, că au vorbit cam în taină despre arândașul și că în amurgul serii BuzăRuptă și cu Săilă au plecat spre Ineu, Răuț a luat-o pe vale în sus la pădure, iară Lică a rămas până dimineața la cârciumă. Târziu apoi, cam pe la miezul nopții, s-au mișcat câinii, și așa el, Marți, a ieșit afară, și, văzând un om și o muiere, a întrebat cine-i. Răuț a răspuns atunci: "Oameni buni!" De cu zori însă el iar s-a deșteptat, fiindcă iar se mișcau câinii: a ieșit și a văzut că Răuț se duce cu muierea aceea.

Acu Pintea știa destul. La început el se tulbură. Carevasăzică, Ghiță era oarecum tovarășul lui Lică: el îi păstra semnele turmelor, primea daruri de la dânsul, era înțeles cu Săilă și Buză-Ruptă, care păreau a fi venit la Ineu ca să-l calce pe arândaș. Comisarul ar fi dorit să fie cineva de față, ca să i se poată lăuda cum, în mai puțin decât douăzeci și patru de ceasuri, a dat de urma făcătorilor de rele. Pintea însă, ca om zăcaș ce era, își lăsa totdeauna vreme și cu atât mai puțin putea să se pripească acum, când era vorba de niște lucruri pe care nu-i venea să le creadă. Îl socotea pe Ghiță om cinstit și vrăjmaș lui Lică, și chiar acum, după cele ce aflase, ar fi fost gata să-și bage mâna în foc pentru dânsul: nu putea el să-și schimbe așa deodată părerea; îi era rușine să-și facă mărturisirea că s-a înșelat așa de strașnic și, în cele din urmă, ținea atât de mult la Ghiță, încât îl durea inima să piardă buna părere pe care și-o făcuse despre dânsul. Însă tocmai pentru aceea era mai chibzuit decât totdeauna, căci el nu auzise numai singur mărturisirile lui Marți, și un glas tainic îi șoptea mereu: "Și dacă totuși te-ai înșela!? Și dacă totuși ai

rămânea de rușine!?" El nu se pripi dar, ci-l rugă numai pe comisar să-l țină prins pe Marți.

— Mie nu prea îmi vine să le cred toate câte ne-a mărturisit, zise el. Lică nu se bizuie pe nimeni, nu se dă așa lesne de gol, nu se lasă în daraveri cu niște oameni precum îl știe toată lumea pe cârciumarul de la Moara cu noroc. Nu-i vorbă, trebuie să fie ceva la mijloc, dară lasă-l pe mâna mea, că scot eu adevărul din el.

Ieșind apoi ca să-l cheme pe Ghiță, care petrecuse tot timpul acesta cuprins de un viu neastâmpăr, el îi zise încet:

— Bagă de seamă că, precum stau lucrurile, nu vei putea să te mai întorci acasă decât pe bună chezășie.

Ghiță rămase ca trăsnit din senin.

— Adică tocmai tu mi-o faci mie asta! zise el cu glasul înăbușit de năvala sângelui.

— Fii cuminte! îl întâmpină căprarul. Tu vezi că n-am încotro. "N-am încotro!" Aceasta e o vorbă pe care de obicei n-o înțelege decât acela care o grăiește, căci numai rar se întâmplă ca un om să înțeleagă strâmtorarea în care se află alții.

— Bine! zise dar Ghiță, și-și ridică capul cu îndărătnicie, ca omul care își adună toate puterile și se simte destul de tare spre a nu mai căuta ajutor la alții.

— D-ta ești prieten cu Lică Sămădăul? îl întrebă comisarul cam aspru, după ce află de la dânsul că Lică a petrecut ca ieri, cu Săilă și cu ceilalți la cârciumă.

Ghiță se aștepta la această întrebare; cu toate aceste, ea îi luă parcă pământul de sub picioare. Dar trebuia să răspundă fără de întârziere.

— Prieten, zise el, tocmai prieten n-aș putea zice că-i sunt; cel puțin el nu îmi este prieten; e însă un om ce are multe daraveri pe drumuri, trece des pe la cârciumă, un om cu care nu aș voi să mă stric.

— Așa! nu ai voi să te strici! grăi cam în bătaie de joc comisarul, care numaidecât simți că aceasta e întrebarea cu care se poate să-l scoată din sărite pe Ghiță. Dar ce folos ai d-ta din aceea dacă nu te strici cu el?

— Foloase nu prea am, răspunse cârciumarul, dară veți înțelege că s-ar putea să am pagube dacă m-aș strica. Apoi, adăugă el mai cu jumătate de gură, omul bea, mănâncă, el și oamenii lui, iară eu m-am pus ca cârciumar pentru asemenea oameni, la marginea drumului.

— Se înțelege, urmă comisarul apăsând asupra vorbelor, el plătește bine.

— Da, răspunse Ghiță, începând a se tulbura. Dacă nu are bani, îmi dă porci.

— Vasăzică porci îți dă? grăi acum comisarul apropiindu-se de dânsul. D-ta știi că Lică Sămădăul e om bănuit: de unde știi dacă porcii pe care ți-i dă nu cumva sunt de furat?

Pe Ghiță începură să-l treacă sudorile reci. Îi părea un lucru ne- drept să fie silit a se destăinui față cu un om pe care nu-l mai văzuse niciodată în viața sa, când era de față și Pintea, prietenul său, cu care se stricase tocmai fiindcă-l lăsase în nedumerire asupra daraverii sale cu Lică. Dar și astă dată trebuia să răspundă și să spună adevărul, căci nu știa ce va răspunde Lică la vremea lui.

— Am toate semnele turmelor lui Lică tăiate în bucăți de piele și înșirate pe o verigă de sârmă; mi le-a dat el însuși, grăi Ghiță mai liniștit.

— Așa! zise iar comisarul, ți-a dat semnele turmelor sale. Și nu ți s-a întâmplat niciodată ca el să-ți dea porci care nu purtau nici unul din acele semne?

— Da! răspunse Ghiță hotărât, ca omul care-și aprinde casa în cap, apoi aruncă o privire la Pintea, ca și când ar voi să-i zică: "Asta ți-o spun ție!"

Comisarul își pierdu răbdarea în față cu liniștea lui Ghiță.

— Nu știi d-ta, îi zise el aprins, că numai hoț cu hoț se însoțește și că legea îl pedepsește pe acela care primește lucruri de furat?

Ghiță privi din nou la Pintea și, văzând mânia ce se oglindea în ochii lui mari și în sprâncenele-i încrețite, își ridică capul și își potrivi hainele pe trup, în vreme ce vinele de la tâmple din ce în ce i se umflară.

— Domnule comisar, zise el așezat, nu te încrunta la mine, că n-ai pentru ce. Așa este, am primit semnele turmelor lui Lică pentru ca să-i pot spune dacă trec porci furați din turmele lui pe la cârciumă, ba când mi-a dat porci, pe care puteam să-i bănuiesc, n-am venit aici să vă spun d-voastre. Dar să nu-mi arunci mie vorba asta, urmă el luându-și avânt, căci, dacă-i așa, eu trebuie să v-o arunc d-voastre! Dacă nu știți să curățiți drumurile de oameni răi, cum îl credeți pe Lică, atunci rămâneți cel puțin drepți și nu-i năpăstuiți pe aceia pe care tot d-voastre îi lăsați în strâmtorare!

Îi părea rău lui Ghiță că grăiește aceste cuvinte și, chiar atunci când le rostea, se mustra pentru ele, căci știa că-l vor umplea pe comisar de mânie; însă el nu se putea stăpâni, trebuia să dea odată pe față gândurile pe care le purtase atâta vreme în inima sa, trebuia mai ales acum, când era de față și Pintea, pe care nu voia să-l mai lase în nedumerire.

Dar Pintea era cu toate acestea nedumerit, căci el nu aflase tot ce trebuia să afle, și le aflase chiar și aceste puține numai acum, ca din întâmplare, numai pe când Ghiță era strâmtorat, iară nu mai nainte, pe când se aflau singuri.

Cât pentru comisar, el se făcu roșu ca și racul și era o clipă în care ar fi fost în stare să ridice mâna și să dea în Ghiță; însă el simțea că de aici înainte îl ține strâns pe Ghiță și se poate juca cu el, cum pisica se joacă cu șoarecele.

— Înțeleg, zise el dar, stăpânindu-se. Nu te-ai întovărășit cu Lică decât de strâmtorare. Mie prea puțin îmi pasă de ce te-ai întovărășit: destul că știu că trebuie să te pun în rând cu el. A stat Lică toată noaptea singur?

— Nu, răspunse cârciumarul adunându-și din nou puterile. Puțin după ce s-a înserat a venit la el un om cu o muiere.

— Puțin după ce s-a înserat? Dă-ți bine seama: nu cumva era mai spre miezul nopții?

— Tocmai mă culcasem, răspunse Ghiță cam tulburat.

— Tocmai te culcaseși? grăi comisarul. Eu nu știu când ai d-ta obiceiul să te culci. Dar să fie așa. Cine era omul acela?

— Nu știu.

— Nu cumva era Răuț, tot Răuț, care plecase de cu seară?

— Nu! răspunse Ghiță hotărât.

— Ei bine! urmă comisarul nerăbdător. Au stat, omul cu muierea, până dimineața la Lică?

— Nu, răspunse iar Ghiță. Au plecat iar peste puțin.

— Peste puțin? O ții bine minte aceasta! Nu cumva era în zori de zi?

— Tocmai ațipisem! grăi Ghiță cam speriat. Câtva timp ei steteră toți trei nedumeriți, ca și când ar fi auzind undeva ceva și ar voi să-și dea seama ce era ceea ce auziseră, și unde, și cum. Ghiță, care nu știa nimic despre mărturisirile lui Marți, nu înțelegea unde bate comisarul cu întrebările lui, iar Pintea și comisarul, văzând mărturisirile celor doi oameni luați la cercetare, își dădeau silință să se dumerească asupra lor. Comisarul, care din mărturisirea lui Marți își făcuse gândul că Buză-Ruptă și Săilă au călcat de cu seară pe arândașul, iară spre miază-noapte Răuț a venit să-l vestească pe Lică despre cele petrecute și să-i aducă poate o parte din lucrurile răpite, credea că Ghiță spune dinadins un neadevăr; el făcu dar câțiva pași înainte, privi aspru în ochii lui Ghiță și întrebă:

— Carevasăzică, omul care a venit cu femeia nu era Răuț; el a venit numaidecât seara, cum am zice, chiar pe timpul când arândașul fusese călcat, și a plecat peste puțin?

Pintea făcu un pas înainte, ca să-i cadă mai în față lui Ghiță, își trase cu mâna peste față și încreți sprâncenele. "Dacă-i așa, își zise el, atunci Lică a plecat, l-a călcat pe arândașul și iar s-a întors la cârciumă, iară Ghiță e năpăstuit." Purtat de acest gând, el privi drept în fața lui Ghiță și-i făcu semn să zică da.

— Nu pot să jur, răspunse Ghiță, cu toate că nu-i scăpase acest semn. Stăteam la fereastră și poate că n-am auzit și n-am văzut bine. Poate că era Răuț. Apoi, ațipisem mai nainte de a fi plecat ei și nu pot să-mi dau seama de timpul care a trecut la mijloc.

— D-ta ai vorbit cu Lică și cu ceilalți despre arândaș? grăi comisarul stăruitor.

— Da! răspunse Ghiță, cam scos din sărite prin această trecere neașteptată de la un lucru la altul, însă numai cu Lică singur, care m-a întrebat când vine arândașul, fiindcă ar fi având, precum zicea, o vorbă cu dânsul.

— Numai atât?

— Numai.

— A mai auzit cineva?

— Nu cred, răspunse Ghiță strâmtorat. Mă luase la o parte.

— Apoi, dacă nu aveați altă de vorbit, grăi comisarul zâmbind, ce nevoie aveați să vorbiți în taină?

Ghiță dete tulburat din umeri. Pintea nu se mai putu stăpâni. El înțelegea pentru ce Lică a vorbit în taină și cu toate aceste destul de tare, pentru ca și alții să-l audă.

— Nu cumva, zise el apăsând asupra fiecăreia dintre vorbe, Sămădăul a vorbit așa pentru ca să te pună la bănuială dacă se va fi dovedind că el a călcat pe arândașul?

Pe Ghiță-l trecură o dată fiorii.

— Asta nu e cu putință! zise el înecat de năvala sângelui. Nu se poate! șopti apoi cu glasul pierit al omului ce-și apără viața. Nu pot să dovedesc că atât am vorbit cu Lică și numai atât, cât vă spusei; dar pot să jur pe pâine și sare, pe cruce și pe sfânta evanghelie că n-am vorbit mai mult, pot să jur, adause deznădăjduit, că Lică a stat toată noaptea la cârciumă.

— O vom descurca noi și asta, ca să vezi că știm să curățim drumurile de oameni răi! grăi comisarul mulțumit de capătul la care a ajuns, în vreme ce Pintea își mușca buzele și-și rupea unghiile de la degete, iară Ghiță ședea descordat în fața lor.

După cum spusese Pintea de mai nainte, Ghiță nu putu să se întoarcă acasă decât ca om lăsat pe chezășie.

Plecând să-și caute oameni de chezășie, el simți că îi slăbesc deodată toate puterile; privirile oamenilor cu care se-ntâlnea pe drum îl ardeau parcă, și așa mergea drept înainte, fără de a mai îndrăzni să-și ridice ochii de la pământ ori să privească în lături.

Cel dintâi la care se duse, cumnatu-său Andrei, fratele Anei, fiind un om nemaiumblat în asemenea treburi, se cam codi când află de ce e vorba. Aceasta-l făcu pe Ghiță și mai nehotărât. Mergând la popa, un văr al său, ca să-l roage și pe acesta, el se opri mai adeseori în cale și, dacă nu ar fi trebuit să se gândească la Ana și la gospodăria sa, el s-ar fi dat chiar de pe acum prins, ca să nu se mai pună în sarcina altora. Popa primi bucuros să-i fie om de chezășie, ba îl și îmbărbătă, spunându-i să nu se mai teamă de nimic, dacă se simte nevinovat; însă în același timp îi da sfaturi bune și-l mustra pentru că s-a dus la Moara cu noroc.

Popa îi făcu totodată și hârtia de chezășie, pe care trebuia să o dea comisarului înainte de a pleca, și astfel, cam pe la 4 ceasuri dupăamiazăzi, Ghiță putu să-și pună caii la căruță și să plece.

Dar când era să plece dimpreună cu Laie, îi veni o femeie înaltă și smeadă, cu buzele subțiri și cu ochii mici, neastâmpărați, și-l vesti să mai aștepte, fiindcă vine și Pintea căprarul. Această femeie, îmbrăcată pe jumătate țărănește, era Uța, slujnica pe care o căutase Pintea după înțelegerea ce avuseseră de dimineață.

— Bine, grăi Ghiță, am mare trebuință de o slujnică, dar nu toc- mai acum; am să vin în zilele aceste să te iau. Dar, adăugă el peste puțin, mai stai pe aci până ce vine căprarul, ca să văd cum v-ați înțeles.

Singur nu-și dădea seama pentru ce, dar era hotărât să nu o ia chiar acum cu dânsul; însă după ce Pintea veni și zise scurt: "Iacă, ți-am adus și slujnică", el nu mai îndrăzni să zică nimic, ci-și călcă pe inimă, deși parcă simțea că Pintea îi pune această femeie de pândă în casă.

Plecând, Ghiță mâna caii, Pintea ședea lângă el, iară Laie se făcuse ghem în fundul căruței, lângă Uța, care-și adusese în pripă și o legătură cu rufe, pe care și-o pusese pe un snop de coceni, ca să șadă bine.

Pintea era tăcut ca de obicei, iară Ghiță ședea ca pe spini lângă dânsul.

— Să nu te miri! îi zise Pintea într-un târziu. Eu am poruncă să-ți caut casa pentru ca să văd dacă nu voi găsi ceva ascuns în casa ta. Știu că n-am să găsesc nimic, dar trebuie să mă supun la poruncă.

Obosit cum era, Ghiță nu putu să-și dea numaidecât seama de- spre înțelesul acestor cuvinte.

— Adică și asta!? zise el cam nepăsător. N-au fost destule cele de până acum!? Bine, Pinteo, adăugă apoi peste puțin mai viu, spune-mi, tu, pe sufletul tău: mă crezi tu ori nu mă crezi pe mine vinovat?

— Nu mă întreba, că nu pot să-ți răspund! grăi căprarul apăsând asupra vorbelor.

Ghiță tresări și ochii i se umplură de văpaie.

— Înțeleg, zise el. Aceste sunt cuvinte pe care ți le-am zis eu ție astă-dimineață. Vrei să mi le aduci aminte. Dar să știi un lucru: nu se poate să-i faci unui om mai mare nedreptate decât să-l mustri pentru o greșeală pentru care-și face el însuși destule mustrări. Dacă n-ai destulă vreme să mă cunoști, rușine să-ți fie de slăbiciunea ochilor tăi!

— Noi bănuim pe toată lumea, grăi căprarul; asta ni-e meseria.

— Să-ți fie de bine! răspunse Ghiță privindu-l cam peste umăr. Crede-mă că prea puțin îmi pasă dacă mă crezi așa ori altfel: eu tot eu rămân.

Pintea nu era omul care să răspundă de asemenea vorbe; ei își urmară dar calea în tăcere, înșirând fiecare gândurile sale. Pintea spusese adevărul când zisese că bănuiește pe toată lumea. Oricum se sucea și învârtea, el nu putea părăsi gândul că Lică a fost acela care a călcat pe arândașul și-l cuprindea un fel de nebunie când se gândea că și astă dată îi va scăpa. Îl vedea parcă râzând pe sub mustață și lăudându-se între pahare... Iară Ghiță, fie dinadins, fie din nepricepere, ceea ce pentru Pintea era totuna, se făcuse apărător al lui Lică, se pusese alăturea cu el, îi dăduse mână de ajutor.

Dar și Ghiță vorbise din inimă când spusese că prea puțin îi pasă. Acum chiar nici Pintea nu se sfia a-i spune că-l bănuiește, el se simțea mai bun decât cum îl credeau alții, prea bun pentru oamenii în mijlocul cărora se afla, și dacă mai nainte îl apăsa gândul că nu mai poate umbla prin lume decât sub scutul cinstei altora și că în curând va trebui, poate, să cadă la închisoare, acum iar își ridica fruntea, deoarece simțea că toți acei care îl osândeau, aflându-se la strâmtorarea în care se aflase el, s-ar fi dovedit mai slabi, mai nesocotiți ori mai răi decât dânsul. "Da, își zise el, am primit porci de furat de la Lică, dară voi, fiind puși în locul meu, ați fi mers mai

departe decât mine ori v-ați fi aruncat cu nesocotință în primejdie". Era o amarnică dezamăgire în aceste cuvinte. În clipa când le zicea, el se simțea mai sărac decât până atunci. Pierduse toate bucuriile, toată părerea de bine pe care omul o simte când vede pe acela pentru care simte tragere de inimă, când îi vorbește, când poate să-i facă vreo mulțumire, când primește o vorbă bună de la dânsul, când se gândește la el, pierduse mângâierea ce se revarsă peste sufletul omenesc la vederea podoabelor lumii, căci nimic nu dă lumii o mai strălucită podoabă decât omul despre care putem să ne facem gânduri bune!? Despre Pintea, un fost tovarăș al lui Lică, om ieșit din fundul temnițelor ca să-și urmărească prietenii de mai nainte, om care bănuiește pe toată lumea, fiindcă asta îi este meseria; pentru acest om el se depărtase de Ana, soția sa; în acest om pusese el mai multă încredere decât în aceea cu care era legat pe toată viața. Dar Ghiță nu se mustra pentru aceste, ci se bucura numai de un nou gând, care încetul cu încetul se strecura printre celelalte și-i umplu în cele din urmă sufletul de mângâiere. La urma urmelor, toate le făcuse din dragoste către dânsa, din dorința de a o vedea veselă și mulțumită, de a o feri de orice supărare, de orice necaz, de orice gând rău. Ce-i pasă lui acum de Pintea, de judecăți, de trebile arândașului, ce-i pasă de gândurile ce-și va fi făcând lumea?... Căci mare drept avea bătrâna când vorbea de liniștea colibei; aici și numai aici e limanul de scăpare, când, la nevoie, ca totdeauna, lumea te părăsește. Ghiță începu să mâne mai iute, căci drumul îi părea prea lung. Simțea că ea îl așteaptă cu neliniște, îi vedea neastâmpărul și îi părea o veșnicie la mijloc până ce va putea să o vadă și să-i grăiască un cuvânt, numai un cuvânt, numai câteva vorbe: "Ano! nu te nedumeri, nu te întreba la ce mă gândesc când mă vezi tăcut, căci toate le fac numai din dragoste către tine, care ai luminat zilele vieții mele; nu-ți face gânduri rele, că nu vreau să împarți necazurile vieții cu mine, ci să le port eu însumi. Ano! te gândește că-mi trece ca un junghi prin inimă când te văd tristă ori mâhnită și ori de ce te-ai întrista ori mâhni, eu nu pot să cred alta decât că eu sunt de vină. Ano! sunt un om bănuit, om lăsat pe chezășie, am poate să cad la închisoare, dar tu nu te mâhni când vei vedea că jandarmii se pun să ne caute în casă, ci-ți pune toată credința în mine, căci toate vor trece în câteva zile și câtă vreme dragostea către tine îmi va lumina calea, ferită vei fi de orice supărare. Uite, în trei zile plecăm de aici și trăim mai departe cum am trăit odinioară. Acum, când simt că pentru tine e mai bine așa, nu mai stau la îndoială, ci plec cu părere de bine."

— Ce-i asta!? strigă deodată Pintea, ridicându-se iute în picioare. Ghiță tresări ca deșteptat din somn și privi în toate părțile, ca să vadă ce-l speriase pe Pintea.

Era aproape de Moara cu noroc. Nu-i mai despărțea decât un deal. Ploaia încetase; norii se răriseră și razele soarelui furișat din dosul norilor atingeau de asfințit culmile dezvelite ale Bihorului, care de aici nu se vedeau decât ca de câteva palme în dosul dealului, acoperit cu pădurea deasă, ce se întindea la stânga drumului. Pe drum stătea o trăsură boierească fără de cai.

— Mână! grăi Pintea. Aici nu e bine. Ghiță se ridică și el în picioare, apoi dete frâu cailor, gândurile bune îi pieriră ca și când le-ar fi luat cu mâna și mintea i se opri pe câtva timp în loc.

Sosind la trăsură, ei nu găsiră decât trupul unui copil mort de o lovitură pe care o primise, precum se vede, cu patul puștii în ceafă: el era aruncat la câțiva pași pe iarbă, cu hainele lipite de trup, cu ochii ieșiți pe jumătate din cap și cu fața plină de sânge închegat.

În cealaltă parte a trăsurii mai era o mare baltă de sânge închegat, și capra de asemenea era pe ici, pe colo însângerată, deși ploaia spălase sângele de pe ea. Urmele pe drum erau spălăcite, iară pe iarbă nici nu se vedeau deloc, fiindcă le spălase ploaia; numai la vale se cunoșteau urme de copite, dar și aceste se pierdeau la depărtare de vreo sută de pași.

Pintea își dete seama de toate aceste, făcu un ocol împrejur, apoi se întoarse iar la Ghiță, care stătea dimpreună cu Laie, încremenit, în drum, în vreme ce Uța rămase cuprinsă de fiori în căruță.

— Ce-a fost aici? zise el tulburat. Îți vine să juri că slugile și-au omorât stăpânul, și tot nu-mi vine să cred. Ei! nu înțeleg, urmă apoi peste puțin. Au plecat la vale, pe cât se vede de pe urme, apoi au legat cârpe cu călți la copitele cailor și s-au întors în pădure.

Ghiță dete din umeri.

— Nu cumva ești gata să juri că nici asta n-a făcut-o Lică! grăi Pintea, în vreme ce vinele i se umflară și ochii parcă erau să-i iasă din cap.

— Bine! Ți-ai ieșit din fire!? zise Ghiță privind buiguit la el.

— Nu, răspunse căprarul, dar minune că nu-mi ies! Pentru că aici e ceva la mijloc, urmă el aprins. Să nu pierdem vremea; Uța rămâne aici, iară noi plecăm toți trei ca să căutăm urma din pădure. La locul mai șes, căci hoțul cuminte nu umblă pe coaste, unde lunecă calul și lasă urme, pe la bălți,

unde rămâne urmă, pe lângă buturugi, unde se adună putregaiul și pământul se prăfuiește sub copita calului...

— Haideți! Ghiță stete câtva timp nehotărât.

— Eu nu mă duc, zise el apoi. Am plecat dimineață, așa zicând, fără de veste de acasă, și cine știe ce s-a întâmplat de atunci pe la cârciumă. Mă duc să văd cine au fost aici cu trăsura asta.

— Fără de mine nu poți să te duci! îi zise Pintea aspru.

— Vorbă și asta! grăi cârciumarul cam nepăsător. Aș vrea eu să văd cine mă oprește să mă duc la nevastă și la copii! ca om lăsat pe chezășie, adăugă el peste puțin.

— Eu te opresc! Am poruncă să-ți caut casa și nu te las să intri în ea decât deodată cu mine. Trebuie să înțelegi de ce.

Ghiță se întoarse în călcâi, sări în trăsură și apucă în o mână frânele, iar în cealaltă biciul.

— Dă-te în lături! zise apoi așezat, când văzu că Pintea sare să apuce căpăstrul unuia din cai.

Pintea nu se mișcă.

— Pinteo! grăi Ghiță zâmbind. Nu mă băga în păcate. Ce vrei tu!? Văd un copil omorât în drum, abia câteva împușcături de la casa mea, și tu crezi că am eu inimă în mine să-mi las copiii mei încă un ceas măcar singuri în pustietatea asta! Dacă vrei, vino și tu acum, iară dacă nu vrei, lasă-mă, că n-am vreme să mai aștept... Dă-te în lături! strigă apoi hotărât, când văzu că Pintea se încăpățânează, dă-te în lături, strigă iar ridicând biciul, că dacă nu, le dau frâu cailor și trec cu căruța peste tine. O loază ca tine nu mă oprește pe mine în cale!

— Cum ai zis? Loază!? grăi Pintea, lăsând cam amețit căpăstrul din mână. Acu du-te, dacă vrei!

Ghiță dete cu biciul între cai și plecă, părăsind pe Laie în mijlocul drumului.

Era în amurgul serii când Ana văzu căruța lui Ghiță în culmea dea- lului despre Ineu, venind la vale și venind, încât era să crezi că are să se sfărâme în bucăți.

Ana-și opri răsuflarea și inima începu să i se bată în piept. Deo- dată ea tresări și tot sângele îi năvăli în obraji.

Ghiță era singur cu o femeie, fără îndoială slujnica pe care și-o poftise Lică.

Nevasta își uită deodată toate nedumeririle, tot neastâmpărul cu care-și așteptase bărbatul și nu mai simți în ea decât o singură pornire pătimașă, să meargă la femeia aceea și să-i tragă cu ghearele pielea de pe obraji. Era amețită, tremura în tot trupul și nu se putea mișca din loc, când Ghiță se dete jos din căruță și se apropie de dânsa.

— Ce-i? zise el privind în fața ei albă ca varul.

— Ce să fie! Nimic! răspunse ea stăpânindu-și mânia. El o luă de mână și-o duse în casă.

— Ce s-a întâmplat? îi zise apoi. Cine a trecut astăzi pe aici?

— Oameni, fel de fel... zise ea înecată.

— Ano! grăi bărbatul înduioșat. Nu vorbi așa cu mine, acum, toc- mai acum nu vorbi așa. Ai dreptate să fii mâhnită: m-am dus fără de veste, așa zicând, și nu ți-am spus, precum ar fi trebuit, cum stau lucrurile. Află acum că astă-noapte l-au călcat pe arândașul, l-au bătut de moarte și-au luat de la el bani, aur și argintărie, tot ce-au găsit și putut duce. Află că m-au luat și pe mine la bănuială, și că nu m-am întors acasă decât pe chezășie. Acum, întorcându-mă de la Ineu, am găsit în drum o trăsură boierească și lângă ea un copil ucis și aruncat la marginea drumului. Cine-a mai fost în trăsura aceea? spune-mi, ca să-l vestesc pe Pintea.

Ana stătea ca un stâlp de piatră înaintea lui și asculta cu încordată luare-aminte, însă cuvintele lui parcă îi sunau a sec în urechi și nu puteau să străbată până la inima ei, tulburată de alte gânduri.

— O femeie a fost, zise ea, o domnișoară, o văduvă tânără! Mai știu eu cine!? Vor fi dus-o cu dânșii, căci era tânără și frumoasă, urmă ea cu patimă, plină la față și la trup, iară voi, bărbații, nu vă gândiți decât la d-alde astea.

Ghiță rămase nemișcat înaintea ei.

— Ce-i, Ano? Ce ai tu!? zise el îngrijat, și se apropie ca să o cu- prindă cu brațul și să-i privească mai dinadins în față.

— Lasă-mă! îi șopti ea înecată, și-l dete cu cotul la o parte. Lasă- mă, că-mi vine rău când mă atingi.

— Nu te las! strigă el deznădăjduit, și o cuprinse cu amândouă brațele. Trebuie să știu ce ai! Așa nu te-am mai văzut. Aveai să-mi spui ceva astă-dimineață; grăiește. Tu nu ești bine! E primejdie, sfinte Doamne, e primejdie la casa mea... Ți-a dat cineva ceva! Te-a vrăjit? Ce-i?!

Ana începu să răsufle din greu, să se înece de plâns și să-și strângă pumnii ridicați în sus.

— Ce caută muierea asta aici?! zise ea râzând încât i se vedeau dinții. Ghiță, ce caută? Muierea ce caută? Ce vrei tu să faci din casa mea!?

El o lăsă din brațe și rămase privind tulburat la dânsa, tulburat, dar rece ca sloiul de gheață.

— E oare cu putință!? zise el încet. Mintea mi se oprește în loc. E vorba de oameni morți, omorâți în drum, de o femeie care a fost răpită de lângă copilul ei mort, e vorba de cele mai grozave lucruri, și tu nu ai alt necaz pe lumea asta decât pe acela că eu am adus o slujnică în casă.

— Ce-mi pasă mie de alții! răspunse ea. Mai mult amar n-a fost în viața lor întreagă decât este acum în sufletul meu: e mai grozav să trăiești cum trăiesc eu decât a fi ucis în drum. Tu nu mă omori, Ghiță; mă seci de viață, mă chinuiești, îmi scoți răsuflare cu răsuflare viața din mine, mă lași să mă omor eu din mine.

— Lasă-mă dracului, nu mă mai hârși și tu, grăi soțul mutând un scaun din loc, că destule am eu pe capul meu...

— Dacă le ai, tu ți le faci singur, răspunse ea înrăutățită. Hei! Ghiță, să nu te bată pe tine suspinele mele! Prea mă crezi tu pe mine proastă; însă nu sunt proastă, ci am slăbiciune de tine. Astă-noapte mă gândeam să-mi iau copiii și să plec de aici, lăsându-te singur cu păcatele tale; știu că așa ar trebui să fac, dar nu pot, iacă, nu pot, nu mă lasă inima, n-am putere și simt că, orice ai face, eu tot țin la tine, câtă vreme nu trebuie să cred că-ți cad ca o sarcină pe cap. Nu te mai ascunde de mine... Zici că l-au călcat pe arândașul? Crezi tu că eu nu v-am auzit ieri vorbind de dânsul? Crezi tu că eu n-am înțeles cele ce s-au petrecut astă-noapte? Crezi tu că nu l-am văzut pe Lică întorcându-se în zori de zi de la Ineu?!

Ghiță adunase peste zi mult venin și multă mânie în sufletul său, și acum tot acest venin, toată această mânie se aduna la un loc: el răsuflă o dată din greu, se dete un pas înapoi și grăi încet:

— Ce vrei tu să zici, Ano?

— Știi tu prea bine ce voiesc să zic! răspunse ea râzându-i în față. Tu cu Lică, voi, în înțelegere, l-ați călcat pe arândașul, dar nu te teme, căci eu sunt prea ticăloasă ca să te pot da de gol.

— Adică și tu! grăi Ghiță înecat de mânie, apoi se apropie de dânsa, pas cu pas, precum păianjenul se apropie de musca prinsă în mreaja măiastră, o măsură cu ochii, își ridică amândouă mâinile asupra și rămase câtva timp nemișcat și gata de a se arunca la ea.

— Da, zise ea râzându-i încă o dată în față, omoară-mă, că ești mai tare decât mine! Ai început odată, urmează mai departe, mergi până la sfârșit!

El își încleștă ghearele în umerii ei fragezi, o ținu strânsă înaintea sa, apoi întrebă:

— Tu zici că eu m-am înțeles cu Lică pentru ca să-l calce pe arândașul?

— Da! răspunse ea hotărâtă.

— Tu zici că astă-noapte eu l-am văzut pe Lică plecând, iară tu l-ai văzut întorcându-se?

— Da! răspunse iar Ana. El îi scuipă o dată în față, apoi își luă mâinile de pe ea.

— Mi-e scârbă când mă gândesc că am o nevastă care poate să mai trăiască cu un om precum tu mă socotești pe mine, zise el, și ieși din casă cu amândouă mâinile în cap.

Iară Ana se lăsă pe patul de alături și începu să plângă un plâns ușor și alinător.

X

Pintea nu se făcuse degeaba jandarm: de câte ori era vorba să se pună pe urma făcătorilor de rele, el își schimba toată firea și-l vedeai că se face neastâmpărat ca și copoiul când simte mirosul ierbii de foc; cu atâta mai nerăbdător era astă dată, când cele petrecute îl priveau foarte de aproape. Îi era ca și când ar fi pus prin întuneric mâna pe făcătorii de rele și s-ar fi temând că-i scapă mai nainte de a se face lumină, ca să-i poată vedea.

Mai ales depărtarea cu totul grabnică a lui Ghiță îl scoase cu desăvârșire din sărite. Dac-ar fi găsit la Moara cu noroc, fie chiar în lada lui Ghiță, ceva din lucrurile furate de la arândașul, el tot n-ar mai fi stat la îndoială și ar fi zis că Ghiță poate să fie năpăstuit; acum însă, când îl văzu depărtându-se, inima i se umplu de mânie, și mânia îl orbește pe om. Nici acum însă mânia lui nu era pornită asupra lui Ghiță, ci asupra lui Lică, deoarece numai Lică era de vină pentru cele petrecute.

Orbit, precum era, de mânie, Pintea nu putea să vadă copilul omorât fără ca să-și zică: "Am să dovedesc că tu l-ai omorât, chiar și dacă n-ar fi adevărat". El nu-și mai pierdu dar timpul, ci, lăsând pe Laie la trăsura din drum, își dete seama dacă pușca îi este bine încărcată și plecă singur cu vinele încordate spre pădure.

Norii se răriseră și luna plină, ieșind pe ici, pe colo în câmpul senin al cerului, arunca umbrele împleticite ale copacilor desfrunziți, ca o mreajă nesfârșită, peste fața pământului; ba chiar și atunci luna se ascundea în dosul norilor, noaptea era destul de luminată pentru ca un om ca Pintea să poată vedea la depărtare de vreo sută de pași împrejurul său. Îi era cu toate aceste greu să afle urma, deoarece pământul era acoperit cu frunzele căzute în curând, care foșneau în liniștea nopții sub picioarele lui. Timp îndelungat el umblă dar mereu după bălțile ce-i scăpărau de departe sub razele lunii, după licurirea putregaiului pe la locurile mai umbroase și aruncând din când în când, după obiceiul său, câte o înjurătură. Aflând apoi urma unuia dintre cai, el încordă cocoșul puștii, intră mai adânc în pădure, urcă până la culme și începu să coboare spre valea cealaltă.

Era înspre miezul nopții când el dete peste trupul înțepenit al unei femei tinere, îmbrăcate în negru. Ea nu era înjunghiată, nu gâtuită, nu împușcată: se înăbușise cu cârpa pe care i-o legaseră peste față, ca să-i astupe gura.

Pintea era om oțărât; e însă ceva tainic în trupul mort, și în clipa când se lăsă în genunchi pentru ca să-l privească mai de aproape, îl trecu un simțământ de înduioșare. Mult nu putea să-l țină acest simțământ; trebuia să se piardă în fața părerii de bine pe care o simte tot omul când, după multă căutătură, află, în sfârșit, ceva. El pipăi dar trupul și căută cu tot dinadinsul ca să vadă dacă nu cumva ucigașii au uitat ceva la fața locului; apoi își potrivi chivăra în cap, luă pușca, de curea, peste umăr și ridică iute trupul de la pământ, ca și când ar trebui să se teamă, ca nu cumva să-l piardă dacă va mai zăbovi.

Dar, voind să facă un pas înainte, el se simți oprit în loc, se mai opinti o dată, în vreme ce simți că-l furnică de-a lungul spinării și că perii i se ridică în cap, apoi puterile îl părăsiră, scăpă trupul din brațe și căzu cât era de lung peste el.

Călcase pe capătul biciului cu care hoții legaseră mâinile femeii la spate și pe care-l uitaseră în zăpăceala lor.

Singur în miez de noapte și aruncat ca din senin peste un trup mort, Pintea nu putu să creadă decât că e Necuratul la mijloc și nimic nu era mai aproape de mintea lui decât gândul să se ridice și să o ia fuga încotro îl duc picioarele. Dar ridicându-se pe jumătate și privind îngrozit împrejurul său, el simți că nu poate să lase trupul aici, îl cuprinse iar în brațe și se depărtă cu pași grabnici, ca și când s-ar ști urmărit de cineva. Și în adevăr, el era urmărit.

Laie, pe care-l lăsase singur, nu era omul pe care-l poți pune să stea peste noapte de strajă la un mort. Puțin după plecarea lui Pintea, îl apucase urâtul. O trăsură părăsită la marginea drumului, bălți de sânge, un copil mort cu totul aproape, aceste nu erau lucruri cu care oameni ca Laie se pot ține de urât. Acum îi vedea parcă pe oamenii cu fețele acoperite ivindu-se pe la marginea pădurii, iar peste puțin copilul parcă începea să se miște. Și cu cât noaptea înainta, cu atât mai furioasă îi părea fața copilului, pe care, ce-i drept, nu o vedea, dar, după loc și împrejurări, și-o închipuia cu atât mai viu. În cele din urmă, el plecă spre Moara cu noroc, iuțindu-și din ce în ce pasul. La depărtare de câteva sute de pași, el începu să fugă. Vedea oarecum în dosul său cum copilul se ridică, se lungește, își întinde brațele ca să-l apuce și pornește cu pași mari după el; și cu cât fugea mai tare copilul, fără de a-și schimba pasul, cu atât mai mult se apropia.

Când sosi fără de răsuflare la cârciumă, află pe cei doi jandarmi stând la chibzuiri dacă e să-i meargă lui Pintea într-ajutor ori trebuie să rămână la

cârciumă.

— Ce-i? Ce s-a întâmplat? întrebă unul dintre dânșii, când îl văzu pe Laie venind în fuga mare.

Ghiță, care stătea rezemat de unul din stâlpii cerdacului, se întoarse spre Laie.

— Nu-i bine! răspunse acesta, lăsându-se amețit pe laiță. Căprarul s-a dus în pădure ca să caute urma și m-a lăsat pe mine singur, singur cu mortul.

— Și de ce n-ai stat acolo? întrebă Ghiță. Laie simți că are să mănânce bătaie dacă va spune adevărul.

— Ba bine că voi sta, răspunse el cam tulburat, să mă omoare oamenii cu fețele acoperite! Au venit, adause cu îndrăzneală, amândoi au voit să mă omoare.

Jandarmii nu mai aveau timp să se gândească dacă Laie spune ori nu adevărul; era destul că trăsura cu copilul mort a rămas singură în drum, pentru ca ei să se hotărască a pleca. Luă deci fiecare câte un cal de la Ghiță și plecară în săltate, lăsându-l pe Ghiță rezemat de stâlpul cerdacului, cum îl găsise Laie.

Pe când Pintea înainta cu urma găsită mai adânc în pădure, ei se aflau la trăsură, iară pe când el atinsese culmea, unul dintre dânșii, Hanțl, un neamț cât un munte, îl căuta pe la marginea pădurii.

În același timp din valea cealaltă urcau la deal alți doi oameni, care își duceau caii înșeuați de căpăstru, înaintând cu băgare de seamă și fără de zgomot pe o urmă ce le părea cunoscută.

Când Pintea își descărcă în cădere pușca, atât cei doi oameni, cât și jandarmii rămaseră pe o clipă nemișcați, apoi oamenii se aruncară în șei, își traseră câte o cârpă vânătă peste față și porniră cu hotărâre la deal; jandarmul rămas la trăsură plecă spre pădure, iar Hanțl o luă la fugă spre partea pădurii la care se descărcase pușca.

Pintea trecuse culmea și se afla la vreo mie de pași de la locul unde găsise trupul femeii, când deodată auzi mai întâi două împușcături, apoi o a treia și peste puțin, despre drum, o a patra, descărcată de către jandarmul rămas la trăsură și plecat acum la deal.

— Unde sunteți, măi Pinteo, măi! strigă el acum tare, încât răsună toată pădurea.

— Hoa-hop! Ațineți-vă-ncoaa! răspunse Pintea și, lăsând trupul mort la pământ, plecă spre partea la care se descărcaseră cele trei focuri, în vreme

ce el își încărcă pușca și striga mereu ca ieșit din fire: "Hoa-hop! hoa-hop! după mine, măi!"

Ieșind iar la culme, el auzi copitele cailor bătându-se de rădăcini și scăpărând pe pietre, însă departe-n vale, până unde nu putea să-i bată pușca, încât de urmărire nici nu mai putea să fie vorba, deoarece, ajungând pârâul, călăreții dădeau prin apă și li se pierdea urma.

Peste puțin el găsi pe Hanțl întins la pământ și plin de sânge, însă nu mort. Plumbul intrase în preajma umărului drept; afară de aceasta, îi era înfipt un cuțit prin gât, înspre inimă.

Pintea avea slăbiciune de tovarășii săi; însă cea dintâi pornire a lui fu să puie mâna pe cuțitul pe care hoții, fie dinadins, fie din zăpăceală, îl lăsaseră, și își sfâșia cămașa, ca să șteargă și să lege rănile lui.

Rănitul, slăbit de dureri și de pierdere de sânge, nu putu rosti decât cuvintele: "Căutați biciul, l-au uitat aici", apoi își ridică mâna în care ținea cârpa vânătă pe care o smucise de pe fața celui ce-l înjunghiase, și-și pierdu simțirile.

Toate aceste se petrecură atât de iute și într-un șir atât de neîngăduit, încât lui Pintea nici nu-i rămânea timp să se mai gândească la cele ce făcea, și când se văzu, târziu după miezul nopții, iar în drum, îi era parcă s-ar trezi din somn și nici nu mai căuta să-și dea bine seama de starea lucrurilor. Simțea numai că l-a prins, în cele din urmă, l-a prins și-l ține strâns pe Lică. Biciul, un bici cu codiriștea de os împodobită cu verigi de argint și cu ghintulețe de aur, era al lui, îl văzuse chiar el în mai multe rânduri la dânsul... Apoi cuțitul, apoi Hanțl nu era mort și putea să spuie pe cine a văzut când a rupt cârpa.

Dar, sosind înspre amurgul zilei la Ineu, Pintea începu a se dezmetici. Hanțl era mort și nu mai putea să spuie nimic, iară jandarmii ce umblaseră să-i prindă pe Săilă și pe Buză-Ruptă nu i-au găsit pe aceștia nicăieri, dar au aflat la casa lui Buză-Ruptă o parte din argintăria arândașului, ascunsă sub streașină, ba unii din cei de față erau gata să jure c-au văzut un cuțit ca cel de la Pintea în mâinile lui Săilă. Nimeni nu se mai îndoia dar că oamenii care l-au rănit pe Hanțl nu erau decât oamenii cu fețele acoperite care îl călcaseră pe arândașul, adică Buză-Ruptă și Săilă, ca unii ce plecaseră atunci seara la Ineu. Iară cât pentru bici, mai ales comisarul era de părere că Lică nu e dintre oamenii care își uită biciul, și un bici ca al lui poate să aibă și alții.

Pintea-și puse mâinile în cap. Era de felul lui om care nu suferea nici un fel de împotrivire, și mai ales acum, după zoala prin care trecuse, îi venea să ridice patul puștii și să dea orbiș în toate părțile, ca să nu mai rămâie viu nimeni dintre cei ce-l apărau pe Lică.

— Cârciumarul de la Moara cu noroc a fugit, îi zise el comisarului; acu degeaba ne-am mai duce să facem cercetare la casa lui.

Comisarul puse numaidecât doi jandarmi pe drum, ca să-l aducă pe Ghiță legat la Ineu, și numai apoi ascultă pe căprarul mai departe.

Pe când acesta îi spunea cum a scos lucrurile la capăt, sosiră și jandarmii, care umblaseră să-l prindă pe Lică, și aduseră știrea că el trebuie să fie chiar în Ineu, unde venise, precum se zicea, încă marți dimineața, ca să aștepte pe o doamnă de la Arad, căreia avea să-i dea prețul unei turme vândute la târgul de la Zărand, unde-i întâlnise pe Săilă și pe Buză-Ruptă.

Obosit și înfierbântat, cum era, de-abia se mai ținea pe picioare. Pintea-și luă iar pușca și plecă să-l caute și să nu-i mai lase timp de răsuflare; și, în adevăr, peste vreun ceas dete de el tocmai la marginea Ineului, la casa prietenului său Acrișor, îl luă din pat, unde zăcea prins de friguri, și se întoarse cu el la cazarmă.

Lică fusese de multe ori prins și avea obiceiurile sale în asemenea împrejurări: el se dădea prins, fără ca să mai întrebe pentru ce; însă era știut că nu dă răspuns la nici un fel de întrebare decât înaintea judecătorului.

Pentru astă dată el se abătu de la obiceiul său. La început era galben ca ceara și abia îngâna cuvintele; însă pe când se întorceau la cazarmă era ziuă, oamenii umblau pe uliță, și față cu oamenii Lică până chiar și-n patul de moarte ar fi stat drept și îndrăzneț. În cele din urmă, el începu să-și roadă mustața cu dinții și să zâmbească în el.

Pintea, care mergea cu pușca pe umăr în urma lui, îl urma cu privirea și, cu cât îl vedea mai nepăsător, cu atât mai mult se îndârjea.

— Am auzit c-ați găsit o trăsură și-un copil mort la marginea drumului, grăi Lică într-un târziu; nu cumva crezi c-o poți pune și asta în socoteala mea?!

— Nu știu! răspunse Pintea stăpânindu-se. Depărtare de vreo cincizeci de pași înaintea lor stăteau trei oameni de vorbă la portiță. Lică aruncă ochii la dânșii, apoi grăi cam încet:

— Când mi-oi vedea eu ceafa cu ochii, atunci să știi că încep a crede în hărnicia voastră și a mă teme de voi! Eu să fiu, măi, în locul tău, te dovedesc și chiar dacă n-ai fi vinovat.

Pintea se opri în cale, răsuflă o dată din greu, privi mânios la el, dar nu grăi nimic.

— Știu eu ce vrei tu, zise apoi după ce trecură de oameni, să mă scoţi din răbdare, ca să mă dau de gol înaintea oamenilor; dar nu sunt eu omul pe care tu să-l poţi purta după placul tău.

— Apoi, dacă vreau, îi răspunse Lică, o și fac, am și făcut-o. Să te vezi tu pe tine însuţi, te-ai speria de ceea ce vezi. Parcă e să mă mănânci de viu.

Era Lică Sămădăul care grăia aceste cuvinte, vestitul sămădău, care acum trecea urmărit de un jandarm de-a lungul uliței din Ineu, unde se făcuse în noaptea trecută o călcare și unde lumea era cuprinsă de spaimă: Lică știa dar că e privit din toate părțile și orice mișcare a lui e văzută de o mulțime de ochi.

— Adică ce-i!? zise el oprindu-se în cale și tare, ca oamenii rămași în urma lor să-l poată auzi. Dacă voi fi vinovat, voi merge la spânzurătoare, dar acu mă lasă în pace și nu mă cârâi; tu vezi că mă duc fără nici o împotrivire.

Pintea puse oarecum fără de voie mâna pe pușcă și iar o luă, dar mișcarea lui nu scăpă oamenilor ce stăteau pe la portițe, și peste puțin ei începură să se adune din toate părțile spre dânșii.

— Vezi că e făcută? grăi Lică iar încet: acum râde și tu, cum râd eu. Și să știi că azi, nu mai departe, am să mă plimb cu țigara în gură printre oamenii ăștia și să râd de prostia voastră.

— Măi Lică, bagă de seamă că pușca-i încărcată și, dacă-mi pierd răbdarea, o pierd de tot! îi zise Pintea.

Cu toată cumpătarea lui Pintea, câțiva oameni se luară după dânșii, iară unde se adună în asemenea împrejurări doi-trei inși, peste puțin lumea se îngrămădește. Pe când ei sosiră la cazarmă, tot Ineul știa că Pintea, căprarul, l-a prins pe Lică Sămădăul și că era să-l împuște pe drum, în mijlocul uliței, și vreo cincizeci de oameni doritori de a afla ceva despre cele petrecute veneau în urma lor. Pintea mergea drept înainte și se făcea că nu vede și nici nu aude nimic.

— Ce căutați aici? le zise oamenilor unul dintre jandarmii ce stăteau la poarta cazărmii. Haid! acasă!

— Apoi de! nu te mira, grăi Lică, oamenii vor și ei să vadă mânia lui Pintea; era să mă împuște pe drum; zice că are el să mă dovedească pe mine și chiar dacă n-aș fi vinovat...

— Asta n-am zis-o, grăi Pintea, dar zic acuma că, dacă n-ajungi tu acum în furci, nu mai e dreptate în lume.

— Așa o fi! zise Lică, apoi se întoarse spre oamenii ce iar se îngrămădiseră spre dânșii. Măi, adăugă apoi, să meargă cineva dintre voi la domnul Vermeșy, la curte, și să-i spuie că ieri noapte i-au pierit vreo 70 de porci din turmă și că eu am fost prins și nu pot umbla să-i caut.

Lică-i cunoștea bine pe oameni; nu unul, ci zece plecară deodată, fără ca să-și dea seama despre ceea ce fac, numai pentru ca să poată zice că și ei au făcut ceva în niște împrejurări ca aceste.

— Uite cum se duc! zise el dar mulțumit și intră pe poartă. Înaintea comisarului, Lică spuse că a văzut cuțitul la Săilă Boarul, și când îi arătară biciul, el zise dezghețat:

— E al meu. Se vede că l-ați găsit la Moara cu noroc, de unde cred că ați luat și cuțitul.

Mai departe el nu voi să spuie nimic, ci ceru să i se dea voie să plece, fiindcă are treabă și nu putea să-și piardă vremea pe nimicuri. Și era destul să înșire numele stăpânilor săi, pentru ca comisarul să simtă că nu va putea să-l țină închis, căci Lică știa să-și alege stăpânii și putea să și-i aleagă după plac, deoarece nimeni nu știa să păzească o turmă și să o vândă atât de bine ca dânsul. Alegea dar tot oameni cu trecere, precum era Vermeșy, care, la nevoie, puteau să-i facă și ei câte o treabă.

Domnul Vermeșy Arpad avea trei turme și nu se mai îndoia că în timp de câteva zile le pierde pe toate trei dacă se răspândește știrea că Lică a fost prins. Nu mai lipsea decât să afle că i-au și pierit cei șaptezeci de grăsuni din turmă și să intre la comisar cu vorbele: "Pe răspunderea mea să-i dai drumul, ca să-mi caute porcii!"

Iară răspunderea lui Vermeșy mergea foarte departe, căci el era prieten cu judecătorii, din care unul avea și el o turmă sub paza lui Lică, și avea mare trecere la dl fișpan, care putea să-l sufle pe comisar, ca să se trezească tocmai cale de trei poște. Dacă Lică e vinovat ori nu, de asta nu prea era vorba: la urma urmelor, parcă toți ucigașii se pedepsesc!? Mai ales când oameni prea cumsecade au trebuință de dânșii...

Pe când dar jandarmii se întorceau cu Ghță la Ineu, Lică ieșea cu dl Vermeșy pe poarta cazărmii, în fața lumii adunate aici.

— Nu-ți face gânduri grele, îi zise el lui Ghiță în treacăt. Lasă-te numai pe mine.

Ghiță nu-i răspunse nimic, ci privi numai la el, ca omul pe care nu-l mai atinge nimic. Plecase de acasă fără de a fi grăit vreun cuvânt cu Ana ori cu bătrâna, fără de a-și fi pus gospodăria la cale și fără de a fi aruncat măcar o privire la copiii săi; nu-i mai păsa de nimic, dar nimic nu mai voia să știe.

Iară Pintea era obosit și se duse să se culce, lăsând să mai caute și alții urma făcătorilor de rele.

XI

Vineri după Sfântul Dumitru se ținu judecata. Răuț și Acrișor fuseseră prinși chiar în ziua când îl aduseseră pe Ghiță la Ineu, Acrișor acasă la el, iară Răuț în pădurea de la Șicula, unde se aflau turmele. Tot în acea zi jandarmii au mai prins încă vreo șase alți oameni bănuiți și au găsit cei trei cai lăsați de pripas în hotarul Fundurenilor; însă urma celor două slugi, feciorul și vizitiul, era pierdută, încât nu se știa dacă au fugit ori au fost uciși și îngropați la loc bine ascuns, ceea ce, după sângele aflat pe capra trăsurii și după bălțile de sânge de lângă trăsură, părea mai de crezut. Pe Buză-Ruptă și pe Săilă Boarul nu-i putură prinde decât treizeci și șase de ceasuri în urmă, la Salonta, cale de vreo două poște înspre Oradea-Mare, și nici nu se mai întoarseră cu ei la Ineu, ci-i duseră drept la Oradea- Mare, unde aveau să fie judecați și unde se aflau și ceilalți, afară de Lică, pe care judecătorul îl ascultase mai nainte decât pe toți ceilalți și-l lăsase iar să-și caute de trebile stăpânilor.

Încă pe când se urmau cercetările, Ana veni la Oradea-Mare, cu popa, vărul lui Ghiță, aducând, după sfaturile bătrânei, și bani cu dânsa, căci banul, zicea bătrâna, drege toate lurcrurile; dar nu i se dădu voie să-și vadă soțul. Plecând acu de a doua oară, pentru ziua de judecată, la Oradea-Mare, ea era cu atât mai pierită cu cât o mai mustra și gândul că n-a făcut nimic spre a ușura soarta soțului său, pe care, după cele aflate în urmă, începuse a-l crede nevinovat.

— Nu te tulbura fără de vreme, fata mea, îi zise bătrâna, liniștită ca totdeauna. Așteaptă să vezi, pentru că nu știi dacă în ziua când se va întâmpla — Doamne ferește! — lucrul de care te temi, el îți va părea atât de grozav cum îl vezi acum în închipuirea ta: așteaptă să vezi, și dacă durerea-ți va fi adevărată, plângi trei zile de-a rândul, apoi zi: "Tu, Doamne, ai voit așa!", te șterge la ochi, caută-ți un alt izvor de mângâiere și mergi cu el mai departe, căci viața e scurtă și n-ai timp să te oprești mai mult în cale.

Așa vorbea bătrâna, fiindcă era bătrână; Ana însă era tânără și nu îndrăznea să privească în viitorul îndoios și parcă nesfârșit de lung, iară când ochii o furau, ei i se umpleau de lacrimi.

Dar Ana nu era dintre oamenii în mintea cărora gândurile grele se pot încuiba. Încetul cu încetul, ea se mângâia cu gândul că Ghiță nu se poate să fie vinovat, și numai când se văzu în mijlocul lumii ce se adunase la judecată simți iar greutatea pe inima ei.

Cel dintâi adus înaintea judecătorilor fu și astă dată tot Lică, omul înalt și uscățiv, care totdeauna știa să tragă asupra-și privirile altora.

Ana se făcu albă ca varul când îl văzu intrând, și ochii ei mari rămaseră, ca odinioară, ațintiți la fața lui aspră și nemișcată. De la acest om atârna soarta lui Ghiță, căci dacă el scăpa, nici Ghiță nu putea să fie osândit: ea urma deci cu încordată luare-aminte, și inima i se încălzea la fiecare cuvânt rostit de dânsul.

Lică se știa sprijinit de stăpânii săi, dintre care unii erau pătrunși de nevinovăția lui, iară alții, ca oameni cu multă trecere, puteau să-l apere pe sub mână, deși poate că-l bănuiau; cu toate aceste, el știa de ce e vorba, aflase că mai mulți dintre judecători îl bănuiesc și așa își dete răspunsurile scurt și deslușit, neabătându-se întru nimic de la mărturisirile ce făcuse pe când fusese luat pentru întâia oară la cercetare. Se bizuia Lică pe cât se bizuia pe ajutorul stăpânilor săi, dar mai mult se bizuia pe chiar a sa cumințenie.

Înainte de toate el spusese că nu ține minte să fi vorbit la Moara cu noroc despre arândaș și despre slujnică, ori că Săilă să fi plecat cu Buză-Ruptă drept la Ineu, iară când i se citiră mărturisirile celorlalți, el răspunse scurt:

"Se poate, dar eu nu-mi aduc aminte". În urmă el tăgădui că Răuț ar fi venit în noaptea aceea cu o muiere la el, zicând că n-a venit decât să-i spună c-a pierit o parte din turma ce se afla în pădurea de la Fundureni și că birtașul și sluga lui trebuie să se fi înșelat când au văzut și o femeie.

Ana începu să răsufle mai ușor. Adică, atunci noaptea, s-a dus Lică să-și caute de turmă.

Judecătorii erau însă de altă părere. Era dovedit cu destule mărturii ceea ce Lică tăgăduia; ei socoteau dar că el dinadins nu-și aducea aminte de nimic din cele ce pot să întărească bănuiala căzută asupra lui Buză-Ruptă și a lui Săilă, pentru că era înțeles cu dânșii. Iară cât pentru muiere, el

tăgăduia, pentru ca să nu fie silit a o numi, lucru pentru care mulți dintre cei de față îl lăudau, așa, în taină.

Judecătorii fură întăriți în această părere a lor. Întrebat dacă nu bănuiește că birtașul de la Moara cu noroc era înțeles cu Săilă și cu Buză-Ruptă, Lică răspunse că nu crede ca aceștia să fi fost oamenii cu fețele acoperite ce l-au călcat pe arândaș și au săvârșit în ziua următoare faptele din drumul de țară, ci că argintăria arândașului a fost ascunsă de cineva la casa lui Buză-Ruptă, poate de vreun om al lui Pintea, care le este vrăjmaș.

Când îi arătară, în sfârșit, cuțitul și biciul, Lică dete din umăr, ca și când nu s-ar simți deloc atins, și zise că la aceste nu poate să răspundă nimic, ci așteaptă ca lucrul să se deslușească din mărturisirile celorlalți bănuiți.

Răuț, Acrișor și alți martori și bănuiți, care fuseseră luați la cerce- tare în urma lui Lică, întăriră prin mărturisirile lor parte cele spuse de Lică, parte cele mărturisite de Marți înaintea comisarului, astfel că, pe când Pintea veni la rând, atât în mintea judecătorilor, cât și a oamenilor ce se aflau de față, Buză-Ruptă și Săilă păreau ca dovediți de a fi săvârșit faptele rele, iară Lică și Ghiță tare bănuiți de a fi stătut în înțelegere cu dânșii.

Când Pintea intră, apărătorul lui Lică se ridică și spuse că nu poate primi această mărturie, arătând în puține cuvinte cele petrecute pe când Pintea îl ducea pe Lică la cazarmă și cerând să fie ascultați martorii pe care îi adusese în această privință.

— Eu îl primesc! grăi Lică dezghețat. Pintea-și potrivise de mult și de multe ori vorbele, dar cele spuse de apărătorii lui Lică, sângele rece al lui Lică și fețele neîncrezătoare ale câtorva dintre judecători îl scoseseră din sărite și acum nu mai știa ce să zică. Spre marea mirare a celor de față, el spunea din cuvânt în cuvânt ceea ce spusese și Lică, anume, că nu-i crede pe BuzăRuptă și pe Săilă vinovați, că argintăria arândașului a fost ascunsă de alții la casa lui Buză-Ruptă, că cuțitul lui Săilă a fost lăsat dinadins în trupul lui Hanțl, că Răuț nu a venit atunci noaptea cu o muiere la Moara cu noroc, ci singur ori cu vreun tovarăș al său, iară Lică îi râdea în față, și cum îl vedea pe Lică râzând, își pierdea tot mai mult cumpătul și vorbea tot mai aprins, încât se făcu în cele din urmă de râsul lumii adunate la judecată. Atunci tăcu și începu să-și șteargă sudorile reci de pe frunte.

Cu toate aceste, lumea rămase cam nedumerită și cei mai chibzuiți dintre judecători puseseră oarecare temei pe cuvintele lui.

Acu intră însă Buză-Ruptă și, puțin în urma lui, Săilă Boarul, și aceștia deteră cercetărilor cu totul altă față.

Amândoi erau oameni știuți ca făcători de rele, bănuiți și chiar pedepsiți în mai multe rânduri, iară astă dată le venea cu atât mai greu să se apere cu cât nu își puteau sprijini spusele prin nici o mărturisire și erau prigoniți de către aceia care-și dădeau silința să-l scape pe Lică.

Buză-Ruptă, un om înalt, grăsuliu și slut, de-ți era silă să te uiți la el, tăgădui că a plecat atunci seara la Ineu și spuse că până marți la amiazăzi a petrecut cu Răuț și cu Săilă pe la turme, iară mai departe cu Săilă, cu care dimpreună s-a dus la Salonta.

— V-a mai văzut cineva în tot timpul acesta? întrebă unul dintre judecători.

— Nimeni, răspunse bănuitul.

— Cum ați umblat așa de nimeni nu v-a văzut? De ce vă ascundeați?

— Nu ne-am ascuns, dar, din întâmplare, nu ne-am întâlnit cu nimeni.

— Bine! urmă judecătorul. Eu însă nu prea înțeleg un lucru. Răuț a plecat spre Fundureni, iar nu spre Ineu.

— Luasem înțelegere să ne întâlnim dincolo de deal și să mergem mai departe împreună.

— De ce asta? Buză-Ruptă stete un timp nehotărât.

— Ca să nu știe Lică Sămădăul că ne ducem împreună, fiindcă Lică ne este vrăjmaș și s-ar fi mâniat pe Răuț dac-ar fi aflat că umblă cu noi.

Răuț dovedea însă cu patru mărturii că a fost luni noaptea la Moara cu noroc, iară marți pe la prânz la Șicula, dovedea că Buză-Ruptă spuse un neadevăr și că vrea să-l năpăstuiască.

Săilă, intrând, văzu pe Buză-Ruptă frânt, simți că treaba le stă rău și-și schimbă în buiguiala sa mărturisirea ce făcuse mai nainte.

El spuse, în deosebire de tovarășul său, că s-au înțeles cu Răuț ca să fure o parte din turma ce se afla în pădurea de la Fundureni și că în urmă s-au dus prin ascuns la Salonta, ca să afle un cumpărător. Această mărturisire însă, care mai nainte ar fi putut să schimbe părerea judecătorilor, acum îi făcea pe cei mai mulți să râdă.

Astfel, din mărturisirile lui Buză-Ruptă și din ale lui Săilă nu ieșea decât un lucru: că ei sunt vrăjmași ai lui Lică, întocmai ca Pintea, și că nu puteau să fi săvârșit fapta în înțelegere cu dânsul, lucru pe care apărătorul lui Lică îl puse cu vorbe bine potrivite în vederea judecătorilor, arătând cum Lică li s-a făcut apărător numai pentru ca să nu pară a-și răzbuna de dânșii, acum când se aflau în strâmtoare, deși putea să știe că numai ei au putut să-i lase biciul la trupul iubitei sale stăpâne.

Și în adevăr, din două una: ori biciul lui Lică, ori cuțitul lui Săilă trebuia să fie urma lăsată dinadins la fața locului, pentru ca să-i ducă pe urmăritori pe o cale greșită, fiindcă despre o înțelegere între Buză-Ruptă, Săilă și Lică acum nu mai putea să fie vorba. Lică însă, deși ar fi putut săvârși faptele petrecute în drumul de țară și în pădure, nu putea să fie unul dintre oamenii cu fețe acoperite care îl călcaseră pe arândașul, fiindcă în timpul când s-a petrecut această faptă, el, după mărturisirea mai multora, se afla la Moara cu noroc. Ce-i drept, Pintea bănuia că el n-a stat toată noaptea la Moara cu noroc și mărturiile erau cam îndoioase, tot oameni care puteau să fie bănuiți de tovărășie cu Lică; singurul reazem de bănuială asupra lui Lică erau mărturisirile, cu totul îndoioase, pe care le făcuse cârciumarul asupra timpului la care sosise și plecase acel om ce venise cu muierea la Lică: de aceea îl puseră pe Ghiță la urmă și acum așteptau cu toții hotărârea de la mărturisirile lui.

Înalt, lat în umeri, cu ochiul limpede și cu fața nemișcată, Ghiță se opri în mijlocul lumii.

Înaintea lui erau doi oameni nevinovați, care aveau să sufere osânda grea; era pătruns de nevinovăția lor, dar acum nu mai putea să o dovedească, deși era gata s-o apere chiar cu primejdia de a trece drept părtaș la vina lor: ochii lui se opriră asupra lor ca și când ar voi să le zică: "Nu vă temeți, căci știu eu un lucru prin care pot să vă scap cel puțin deocamdată".

Ana suspină o dată din greu, apoi rămase încremenită. Nu mai era el, omul puternic și plin de viață: în câteva zile se făcuse numai umbra din ceea ce fusese odinioară; în câteva zile pielița obrajilor i se încrețise și perii capului îi dăduseră în cărunțeală.

Cuprins de o durere sfâșietoare, el se întoarse oarecum fără de veste spre partea la care auzise suspinul și, aflând cu ochii pe Ana, își ridică mâna, o trase încet peste fruntea sa uscată și se întoarse drept spre Lică, omul care nu-și pierdea niciodată liniștea.

Într-o clipă el își simți toată firea prefăcută. Nu o văzuse de mult, și acum când o vedea așa de pierită, cum era, se adună deodată în sufletul lui toată dragostea pe care o simțise din clipa când o văzuse pentru întâiași dată, toată dorința de a o vedea mereu ferită de rele, toată alipirea către viață a omului pătruns de iubire, și tot ce plănuise în cugetarea lungilor zile petrecute în închisoare se zădărnici în clipa când fața Anei se ivi în ochii lui.

El nu putea să se pună în primejdie de dragul altora, căci avea nevastă și copii, iară pe Lică îl poți speria cu o vorbă, dar nu-l poți stârpi, fiindcă el nu e om singur, ci un întreg rând de oameni, din care unii se răzbună pe alții.

Din cuvânt în cuvânt, Ghiță mărturisi dar tot ceea ce mărturisise înaintea comisarului, cu deosebirea numai că el stărui să rămână scris că nu-i crede vinovați pe Buză-Ruptă și pe Săilă. Iară când i se puse întrebarea hotărâtoare, dacă poate jura că Lică a stat atunci toată noaptea la Moara cu noroc, el răspunse:

"Nu pot să jur că n-a plecat în noaptea aceea, fiindcă n-am stat mereu lângă dânsul; jur însă că l-am știut toată noaptea la cârciumă".

Cercetarea era încheiată și peste câtva timp judecătorii rostiră judecata: Lică se află nevinovat; Ghiță, ale cărui purtări dăduseră loc la bănuieli, scăpă în lipsă de destule dovezi, iar Buză-Ruptă și Săilă Boarul fură osândiți pe viață.

Unul câte unul — judecători, osândiți, bănuiți, martorii și oamenii adunați — toți se depărtară; numai Ghiță stătea mereu cu ochii țintiți la pământ, în luptă cu el însuși, cu dorința de a-i grăi Anei un cuvânt și cu durerea de a o vedea așa de pierdută cum era. Apoi, când lumea se rări, el se întoarse spre dânsa, ochii i se împăienjeniră și fața i se umplu de lacrimi.

— Iartă-mă, Ano! îi zise el. Iartă-mă cel puțin tu, căci eu n-am să mă iert cât voi trăi pe fața pământului. Ai avut tată om de frunte; ai neamuri oameni de treabă și ai ajuns să-ți vezi bărbatul înaintea judecătorilor. Și n-am păcătuit nimic, Ano, dar cerul m-a lovit cu orbie și n-am voit să cred și să înțeleg când mi-ai arătat calea cea bună.

— Lasă, Ghiță, că trece și asta... grăi nevasta, împăcată cu ea însăși.

XII

— Nu te mâhni, dragul meu, grăi bătrâna adânc mișcată. Mă uit la fața ta, mă uit la părul tău, și nu mai întreb ce s-a întâmplat: văd eu c-a fost mare nenorocirea prin care ai trecut. Nu-mi spune nimic: mă tem ca nu cumva nenorocirea ta să-mi pară prea mică și să-ți fac o nedreptate, căci ea este așa de mare cum o simți tu. Dar zic să nu te mâhnești: e norocul omului care a trecut prin o mare nenorocire, căci a scăpat de multe necazuri mici, care mistuie mai rău decât durerea.

Ghiță luă pe unul dintre copii și-l sărută.

— Sărmanilor mei copii, zise el, voi nu mai aveți, cum avuseseră părinții

voștri, un tată om cinstit.

— Lasă, Ghiță, grăi Ana; noi și toți oamenii buni care te cunosc te știm cine ești și ne mustrăm pentru gândurile rele ce ne vom fi făcut despre tine.

— Nu asta e cinstea, întâmpină soțul. Cinstit nu e decât omul care a astupat gurile rele, pe care nimeni nu-l poate grăi de rău fără de a se da de rușine; cinstea e sila pe care le-o faci oamenilor răi de a te socoti om între oameni. Eu nu mai pot sili pe nimeni să nu le zică copiilor ăstora: "Tatăl vostru e un ticălos!"

— Așa e, răspunse bătrâna; multe trebuie să faci de dragul lumii, fiindcă e mare nenorocirea când te strici cu ea. Dar ce să-i faci? e așa dată, și nu altfel. Dacă te-ai stricat cu lumea, nu te mai găti de sărbătoare, ci stai acasă și te pune să-ți torci din fuiorul tău o cămașă curată.

— Da, dacă ești muiere!

— Muiere sau bărbat: om cu minte să fii!

— Om cu minte? Hei! mult venin am adunat eu, și mă credeam om cu minte, dar tot numai în mine l-am deșertat.

— Da, mulțumită lui Dumnezeu că l-ai deșertat, grăi bătrâna. Și bătrâna avea dreptate: Ghiță trecuse în adevăr printr-un fel de prefacere.

Nenorocirea îl făcuse mai îngăduitor și mai mulțumit cu lumea în mijlocul căreia se afla. Odinioară el credea că omul poate să facă și să desfacă; acum simțea că toate vin cu întâmplarea și se mulțumea cu puținul bine de care avuse parte. Astfel, îi părea bine când o vedea veselă pe Ana, care se bucura de capătul la care au ajuns lucrurile, fiindcă ele puteau să ajungă la un capăt și mai rău.

Apoi omul își caută, la amărăciune, el însuși mângâierea. Încetul cu încetul, Ghiță își puse tare și tot mai tare de gând că mai stă pân' la primăvară la Moara cu noroc, apoi își adună toată averea, își ia nevasta și copiii și se duce departe, unde nu-l cunoaște nimeni, în fundul Banatului, ori chiar în Țară. "Și, își zicea el, nu este cu putință că purtările bune să nu străbată cu vremea." Astfel, își dădea silința să uite cele petrecute, să le treacă cu vederea, ca și când nu ar fi fost, și să se piardă într-un viitor mai bun, pe care și-l închipuia adeseori ca-n aievea.

În puținele zile petrecute în închisoare îi venise de sute de ori gândul să ucidă pe omul care-l pierduse și nu o dată simțea în el că e prea slab spre a se stăpâni să nu-l ucidă, ci să-l omoare încetul cu încetul și să-l ducă, precum ar fi dorit, de jumătate sfârșit, la spânzurători; acum parcă-i venea să-și zică: "Dar ce-mi pasă!? cele făcute tot nu se mai pot desface".

"Lasă-l, săracul, cu păcatele lui", zise el când îl văzu iar pe Lică Sămădăul, care veni câteva zile în urmă la Moara cu noroc. Iară Ana îl primi cu inima deschisă pe omul care vorbise atât de frumos în fața judecătorilor și prin a cărui cuminție scăpase soțu-său de primejdia în care se afla.

După ce stete vreun ceas de vorbă, Lică își desfăcu șerparul de la brâu, plin de bani, și-l deșertă pe masă.

Ghiță, cuprins de o pornire pătimașă, privi aspru în fața lui.

— De care sunt ăștia? întrebă el apăsând asupra vorbelor. De ai ovreului ori de ai domnișoarei?

El credea că Lică se va cutremura în auzul acestor cuvinte; rămase rușinat când acesta îi râse în față și răspunse:

— Și de unii, și de alții; ca hoț m-am împrumutat și tot ca hoț trebuie să și plătesc.

— Și dacă mă prinde cineva cu ei?

— Cine să te prindă? banii sunt bani și tu ești cârciumar: vin la tine fel de fel de oameni și tu iei ce-ți dă fiecare.

— Și dacă te-aș da eu de gol?

— De asta nu mă tem, răspunse Lică. Ghiță se ridică, scoase saltarul mesei, trase banii în el și iar îl închise.

— Vezi, acum ești om cu minte, grăi Lică. De ce folos ți-ar fi fost dacă-i spuneai judecătorului ceea ce poate că nici el nu dorea să-i spui. Peste mintea mea tot nu trece nici unul cu mintea lui, nici tu, nici altul. Lasă-i, șadă la răcoare, dacă sunt proști. Credeau, proștii, că eu îmi pun credința în niște oameni pe care nu-i țin destul de strâns legați și că mă vor păgubi pe mine, dacă se vor duce cu Răuț, ca să ia vreo sută de porci din turma mea: acum n-or să mai ia nici unul.

Ghiță suspină o dată. Era uimit de acest om atât de ager în răutatea sa și se simțea ușurat când află că în nedreptatea legilor e o aspră ceartă dumnezeiască.

— Dar cu femeia aceea ce-ai avut? întrebă el.

— Ceea ce am cu tine, răspunse Lică rece. Am prins-o că are slăbiciune de aur și de pietre scumpe și am pus-o să vândă, ceea ce putea să facă fără de a cădea la bănuială. Dar muierea tot muiere rămâne: era să mă dea de gol, căci n-a avut inimă să vândă un lanț, care-i plăcea, precum se vede, afară din seamăn.

— Și pentru asta tu ai stins patru suflete, grăi Ghiță îngrozit. Tu nu ești om, Lică, ci diavol!

— O simți acum?! grăi sămădăul mulțumit. Ar fi trebuit să o simți mai de mult și să înțelegi că eu atât de mult mă tem de cearta legilor, încât frica îmi deschide mințile și-mi luminează calea pe care umblu. E nebun acela care-mi zice, ca tine, că are să mă ducă la furci, pentru că mă face să bag mai bine de seamă. Înțelegi tu acum că acela care ține cu mine nu are să se teamă de nimic, iară acela care vrea să mă doboare trebuie să stea mereu cuprins de îngrijire, pentru că, de ar fi mai nevinovat decât copilul de trei zile, tot îi frâng în cele din urmă gâtul. Tu ești om cinstit, Ghiță, și am făcut din tine om vinovat; acum pot să merg lesne și mai departe și să te duc eu la furcile cu care mă sperii tu pe mine.

— Pentru ce, Lică!? pentru ce? strigă cârciumarul, cuprins de spaimă.

— Nu zic că te duc, răspunse Lică domol: acu nu-mi vine la socoteală; am trebuință de un om ca tine. Zic numai că te pot duce dacă-mi stai în cale.

— Plec mâine de aici, și-mi dă pace.

— Acu nu te las să pleci; ai stat până acum din încăpățânare; trebuie să stai de aici înainte de frică. N-am muncit eu degeaba: acum tremuri înaintea mea ca frunza de mesteacăn; acu vreau să stai aici!

— Ce vrei cu mine?!

— Ce vreau? grăi Lică râzând. Ghiță! mulți oameni au pierit la cârciuma asta și li s-a găsit urma cale de două poște de aici. De când ești tu aici, n-a murit încă nici unul. Mă înțelegi?

Ghiță se ridică și-l privi cu dispreț.

— Și câtă vreme stau eu aici, n-are să moară nici unul, afară poate de mine! zise el hotărât.

Lică iar se rânji la el.

— Vorbești ca fetele mari mai nainte de a fi gustat dulceața păcatului, zise apoi așezat. Poate că și eu am vorbit odată așa, nu țin minte. Știu numai că mă aflam în strâmtorare când am ucis pe cel dintâi om: îmi pieriseră niște porci din turmă și-mi era rușine să spui c-au pierit și n-aveam bani să cumpăr alții în locul lor. Apoi am ucis pe al doilea, ca să mă mângâi de mustrările ce-mi făceam pentru cel dintâi. Acum sângele cald e un fel de boală, care mă apucă din când în când, pentru că tu nu știi încă, urmă el mai cu avânt, cum îți fierbe și clocotește tot sângele când te hotărăști odată să pui un lucru la cale, și ce grozavă e plăcerea de a-l lovi pe omul care te supără, de a-l lovi tare, ca să-l sfărâmi, când te-a atins c-o vorbă ori cu o

privire, de a răsplăti însutit și înmiit. Aduni mereu venin și ură și mânie oarbă, și când ai adunat destulă, atunci verși cu prisos, și nu prea mult îți pasă asupra cui, numai om să fie. Tu ești om, Ghiță, om cu multă ură în sufletul tău, și ești om cu minte: dacă te-aș avea tovarăș pe tine, aș râde și de dracul și de mumă-sa. Mă simt chiar eu mai vrednic când mă știu alăturea cu un om ca tine.

— Îți sunt tovarăș! grăi Ghiță hotărât și rece.

— Nu te primesc! răspunse Lică tot atât de hotărât și de rece. Pe om nu-l stăpânești decât cu păcatele lui, și tot omul are păcate, numai că unul le ascunde mai bine. Ca să le dea mai lesne pe față, caută-i slăbiciunea, fă-l să și-o deie de gol și faci cu el ce vrei, căci unul se mânie, altul se rușinează, al treilea se zăpăcește, dar nu e nici unul care nu-și pierde bunul cumpăt și mintea întreagă. E însă o slăbiciune de care mă tem, fiindcă nu știi niciodată cum s-o apuci; e azi mai mare, mâine mai mică, și când ai crede c-ai nimerit-o, dai greș: de oamenii care au asemenea slăbiciune mă feresc, căci ei te dau de gol când lumea ți-e mai dragă. Am pățit-o odată cu Pintea: n-o mai pat și cu tine.

— Ce fel de slăbiciune? întrebă Ghiță cam cu jumătate de gură.

— De femei, ba chiar mai rea decât aceasta, de o singură femeie.

Ghiță nu-i răspunse nimic, dar după ce Lică se depărtă, el își ridică amândouă mâinile asupra lui și grăi pătruns de un singur gând: "Te crezi tu mai rău decât mine!? Să vedem! Te duc la spânzurătoare chiar dac-ar trebui să merg și eu de hăț cu tine".

XIII

Banii primiți de la Lică erau pe masă, și Ghiță stătea singur și cu ușa închisă înaintea lor, cercetând cu încordată luare aminte fiecare bucată, ca să vadă dacă nu aflã vreun semn pe vreuna din ele.

Era hârtie, argint și aramă, însă hârtiile, afară de două bucăți mai mari și de una mică, erau nouă-nouțe, cam mototolite, dar încă neîmpăturate. Pe una din hârtiile mari era o pată mare de cerneală, iară dintr-una mai mică lipsea o bucată; dar acestea nu puteau să fie semne.

Ghiță privi câtva timp dezamăgit la bani; cu toate acestea, îi părea bine, căci la urma urmelor el avea drept la o parte din acești bani, muncise pentru ei, îi câștigase para cu para și i-ar fi părut rău dac-ar fi trebuit să-i dea judecătorului, ceea ce era hotărât să facă cu banii ce-ar fi având vreun semn.

După ce trase iar banii în saltarul mesei, el se plimbă câtva timp prin casă. Îi era ca și când ar fi furând oarecum acei bani și se întreba mereu cuprins de îngrijare dacă nu cumva își pune el însuși o cursă, ținându-i la dânsul. Ar fi voit să-i ia și să-i arunce pe fereastră; însă el nu putea, se gândea cât trebuie să muncească un om ca dânsul pentru ca să adune atâta la un loc, și nu-l lăsa inima să-i dea din mână.

A treia zi era sâmbătă, ziua în care se numărau banii și când trebuiau să fie toți de față, un obicei bun, rămas încă din vremile bune, și mai ales obiceiul de care Ghiță nu s-ar fi putut lepăda niciodată.

Încă de la început Ana era nedumerită. Îi părea că sunt prea mulți bani de astă dată și nu putea să depărteze de la sine gândul că hârtiile nouă-nouțe au venit de la unul și același om.

Iară bătrâna se bucura că săptămâna aceasta a fost așa de bună.

— E bună aceasta? întrebă ea când văzu hârtia din care lipsea o bucățică.

— Să-mi dea Dumnezeu tot de aceste! grăi Ghiță numărând mai departe.

Ana privi la hârtie cu tot dinadinsul și sângele îi pieri din obraji; dar ea nu grăi nimic, deoarece era și bătrâna de față.

În urmă voi să-i grăiască lui Ghiță, dar nu putea. Îl bănuise o dată și se temea să-l mai bănuiască. Așa e! dar gândul rău, încuibat odată în mintea ei, nu o mai lăsa să-și vie în fire, se temea, ea singură nu știe de ce, și mai ales seara, după ce Ghiță și bătrâna adormiră, capul începu a i se înfierbânta.

"Trebuie să aflu adevărul, de dragul copiilor mei, dacă nu de alta!" zise ea hotărâtă, apoi se dete jos din pat, căută cheile, deschise tiptil, ca o hoață, lada și scoase teancul de hârtii. Apoi se duse în odaia de lângă birt, făcu limină, încuie ușa, desfăcu cu mâna tremurătoare teancul și începu să cerceteze hârtiile.

— Asta e! grăi punând la o parte hârtia din care lipsea o bucățică. Jur pe sfânta cruce că am văzut-o în mâinile ei!

Ea cercetă apoi hârtiile noi pe care le bănuise din început. Una dintre ele parcă era împunsă cu acul tocmai la mijloc și, cercetând mai departe, ea află cincizeci și trei de bucăți care erau astfel împunse, ca și când ar fi fost trase pe o sârmă subțire.

Ea puse hârtiile una peste alta, apoi se întoarse cu capul ridicat la soțu-său și-l deșteptă din somn.

— Ce-i?! Ce s-a întâmplat?! întrebă el speriat.

— Vino cu mine! îi zise ea. El se ridică cu grăbire și plecă buiguit în urma

ei.
— De unde ai tu banii ăștia? întrebă ea, arătând la hârtiile de pe masă.
Ghiță tresări, cuprins de spaima ucigașului prins asupra faptei.
— Mai știu și eu?! răspunse el. De la drumeți.
— Ghiță! îi zise ea. Nu te juca cu dracul! Banii ăștia, câți sunt aici, toți i-ai primit de la un singur om. Hârtia asta, din care lipsește o bucată, a fost o dată în mâna mea: i-am dat-o femeii pe care o știi și tu, în ziua când a fost ucisă, iară aceste cincizeci și trei de bucăți sunt însemnate cu același semn, și tot așa trebuie să vie de la unul și același om, și anume, de la ea, căci la ea am văzut bani noi ca și aceștia. Din două una: ori tu ești amestecat în trebile aceste, și atunci nu e bine, ori nu ești amestecat și nu știi să te ferești de oamenii răi, și atunci iar nu e bine. Dacă-i așa, apoi pune chiar acum caii la trăsură, căci vreau să plec de aici cu copiii mei.
Ea rămase cam zăpăcită când văzu că el, în loc de a se tulbura, o privește cu dragoste și bucurie.
— Copiii aceia sunt și ai mei, zise el, lasă-i numai, că e grija mea de dânșii. Carevasăzică, sunt însemnate hârtiile? Și eu am căutat semne pe ele, dar n-am găsit nici unul. Ce fel de semn e acela?
— Iată, răspunse Ana mai domoală, punând hârtiile în fața luminii; vezi împunsătura aceasta?
— O văd acum! o văd prea bine și-l țin minte pe omul de la care le-am primit. E un om, urmă el peste puțin cam în silă, pe care nu-l cunoști, dar ai să-l cunoști într-o zi.
Grăind aceste, el se apropie de dânsa, îi luă capul între mâini și o sărută mai de multe ori pe frunte.
— Să nu-ți faci gânduri rele, zise el iar, și să nu te miri dacă mă vei vedea câteodată cam schimbat din fire; eu trebuie să scot la capăt un lucru greu. Acum mă duc, chiar acum, ca să fiu mâine dimineață aici, așa ca nimeni să nu știe c-am fost dus peste noapte. M-ai înțeles? Du-te și te culcă și fă ca și când n-ai ști nimic.
— Dar unde te duci? îl întrebă ea îngrijată.
— Am să-ți spui, răspunse el, apoi strânse hârtiile și plecă. Peste puțin el călărea în treapăt mare de-a lungul drumului de țară spre Ineu, iară pe la miezul nopții îl aștepta într-una din odăile mai retrase ale cazărmii pe Pintea, care se dusese cu banii la arândașul.
— Puțină treabă, grăi Pintea, dar tot e ceva. Ar trebui să ai mărturii că ai primit banii de la el; însă Lică e om viclean și n-are să-ți dea decât între

patru ochi.

— Atunci ce să facem? întrebă Ghiță.

— Multe ar fi de făcut, grăi Pintea, numai dac-ai fi tu om mai viclean, dacă n-ai fi atât de prost, ca să-l aperi când vrei să-l surpi. Știi tu că sluga ta, Marți, e omul lui Lică?

— Marți?! strigă Ghiță.

— Nu te aprinde, îl întâmpină căprarul. Acum trebuie să-l ții, căci altfel ni se strică toată treaba. I-am găsit eu noima și lui Marți. Îți spun numai atât, că am aflat multe, dar încă nu destule, căci de Lică cu una, cu două nu te poți apropia. Dacă m-ajută Dumnezeu, în câteva zile am să dau și de cei doi morți: le sunt pe urmă. Nu s-a sfârșit încă judecata: mai va — fie chiar până la împăratul! Iaca ce-ți spun eu ție: banii împunși cu acul sunt de la bancă, unde hârtiile se țin în teancuri de câte o sută de bucăți, trase pe o sârmă subțire, ca nimeni să nu poată fura din teanc fără de a rupe sârma ori pecetea de la capătul ei, și e știut că domnișoara aceea a luat banii de la bancă înainte de a fi plecat de la Ineu; argintul e de la arândașul, însă el a avut mai ales hârtii mari, însemnate la un colț cu o slovă rotundă și o cruce lângă ea, și aur, tot galbeni împărătești, la care tot al treilea zimț e pilit. Te-ai simți tu destoinic să mi-l dai pe Lică prins, când are galbeni ori hârtii astfel însemnate în șerpar la el?

— Ți-l dau! răspunse Ghiță hotărât.

— Mai domol, grăi Pintea; ăsta-i lucru greu... Mă tem că ai să ne strici toată treaba. Să știi un lucru. Lică are acum trebuință de bani ca să-și poarte judecata mai departe, și, precum se vede, are de gând să te pună pe tine să-i preschimbi și poate chiar să-i vinzi aur și argintărie. Tu primește orișice, vino la mine, și eu îți schimb, adică îl pun pe arândașul să schimbe, fără ca el să știe că ești tu la mijloc. Se înțelege, tu de duci totdeauna la Arad ori la Oradea și faci ca și când ai fi schimbat acolo.

— Și dac-aș intra în vreo încurcătură!

— Grija mea de asta! Tu caută numai să te pui bine cu Lică! În zori de zi Ghiță dormea iar în patul său și visa că-l dă pe Lică prins și vede cum Pintea scoate galbenii cu zimții piliți din șerparul lui. Iară Ana își stăpânea răsuflarea ca să nu-l deștepte din somnul său dulce.

XIV

Ziua următoare, deșteptându-se din somn, Ghiță era neliniștit. Își aducea aminte cele petrecute peste noapte, dar și le gândea ca și când le-ar fi visat, și parcă nu-i venea să le creadă, iar când își dădea seama că ele în adevăr s-au petrecut, îi era rușine de cele ce făcuse și se temea că, mai curând ori mai târziu, se va da de gol, și nu numai va strica toată treaba, dar își va băga totodată și capul în primejdie.

"Nu! își zise el, eu nu pot să o fac aceasta; n-am în mine inima, n-am, precum Pintea, dibăcia pe care ar trebui s-o am, pentru ca să o pot face."

De aceea, când Ana îl întrebă despre cele puse la cale peste noapte, el răspunse că e bine și că toate s-au făcut și, dând acest răspuns, el nu spunea decât adevărul pe care îl simțea atunci în sufletul său.

Ana însă era adânc jignită; ea ar fi dorit să afle mai multe, se simțea în drept de a cere să știe tot și nu putea să-l ierte pe Ghiță pentru lipsa lui de încredere.

— Vorbești cu mine, îi zise ea, cum ai vorbi cu un străin, cu un copil, cum ai vorbi cu o slugă, pe care o ții cu simbrie, fiindcă ai trebuință de ea.

Și Ana avea dreptate. A doua zi, când Lică se întoarse iar pe la cârciumă, Ghiță simți că nu știe ce are să facă. Întâia oară în viața lui îi era rușine de Lică, se simțea oarecum mai netrebnic decât dânsul și se temea înzecit de răzbunarea lui.

Iară Lică era vesel, era precum nu fusese mai nainte, om cu inima deschisă.

Bunul Dumnezeu a rânduit ca copilul să se ia întru toate după oamenii mari, și Petrișor, băiatul lui Ghiță, voia și el să aibă cu orice preț un bici ca nenea Lică, dacă nu poate să aibă deocamdată chiar și unul ca dânsul; Ana luase dar un caier și se pusese să-i împletească unul.

— Ce are să iasă de aici? întrebă Lică. Un bici pentru Petrișor voinicul. Ei! dacă-i așa, las' pe mine: ce-a da târgul și norocul! ține capătul, să-i împletesc eu un bici cum îl știu eu împleti.

Ana rămase pe laiță, ținând capătul pletei, iară Lică stătea înaintea ei și, împărțind fuiorul în opt șuvițe, începu să împletească în opt coarde, cum ea nu mai văzuse mai nainte. Și cum el împletea, ea privea la degetele lui, care strângeau pleata, răsuceau coarda și-o împleteau cu măiestrie între celelalte, privea la mâna lui, care nu atinsese niciodată sapa, nici coarnele plugului, ci numai biciul ușurel și frâul calului, la mâna albă și la degetele lui subțiri și lungi, privea la cămașa lui albă ca floricelele, la fața lui rasă neted, la mustața lui lungă, la ochii lui verzui, care acum se mișcau cu atâta

vioiciune, privea și asculta vorbele vesele, care curgeau întruna peste buzele lui, privea și asculta și-și aducea aminte de omul rece și aspru la față, pe care-l privise cu uimire copilărească atunci, în ziua aceea, când el sosise pentru întâia oară la Moara cu noroc, pe omul tăcut, pe care-l crezuse odinioară așa de rău și de primejdios și care acum își petrecea timpul cu dânsa și se bucura când vedea că Petrișor saltă de bucurie.

Și pe când Ana privea, asculta și gândea, oarecum fără de voie, la cele ce au fost și la cele ce sunt, pleata scoasă în patru dungi se lungea mereu.

— Frumos are să iasă! îi zise ea.

— S-ar putea oare să iasă altfel, răspunse el cam cu jumătate de gură, când o nevastă așa de frumoasă îi ține capătul? Mie nu mi-ar păsa, adăugă apoi peste puțin, dac-ar ieși și lung cât postul Paștilor.

Ana se tulbură și-ar fi voit să dea capătul să-l mai ție și Uța, care stătea câțiva pași în dosul ei; dar ea se făcu că nu înțelege și începu să vorbească cu copilul.

De aici înainte Lică își rări vorbele, începu să subțieze coardele, să împletească mai iute și încetul cu încetul iar se făcu omul cu față rece și aspră.

— Nu mai am mult, zise el în cele din urmă; sfârșesc numaidecât; codiriștea o fac eu apoi singur.

Pe Ana o mâhneau aceste cuvinte. Pornită spre veselie, precum era, ar fi dorit să vadă tot fețe vesele, și se simțea cu atât mai jignită când știa că ea însăși a stricat voia bună a cuiva: umbla dar dinadins să-l aducă iar la voie bună pe Lică, să-l lase precum l-a găsit, și-i venea oarecum să plângă când vedea că nu izbutește. Ea îi zâmbea în ochi, îi arăta în toate chipurile că se bucură de vorbele lui, iară când el se duse să caute o nuia, din care să taie codiriștea, își luă copilul de mână și-i zise veselă: "Hai și noi să-i ajutăm lui nenea Lică".

Ghiță umbla în vremea aceasta după trebile sale, însă când el se întoarse iar la cârciumă, Lică ședea la masa de sub cerdac și tăia cu vârful cuțitului crestături pe codiriștea făcută gata, iar Ana stătea în dosul lui și privea peste umărul lui cum lucrează, și cum stătea așa, ea se rezema cu dreapta de masă, iară stânga o ținea pe cellalt umăr al lui.

Ghiță rămase o clipă amețit, apoi se depărtă iute, ca să nu mai vadă.

"Nu! își zise el, de asta nu m-am temut niciodată și nu mă tem nici acum."

Și în adevăr el nu se temea, dară fierbea cu toate aceste în el. Își aducea aminte vorbele lui Lică despre slăbiciune pentru muiere, înțelegea gândul lui și se tulbura când se gândea că Lică crede c-ar fi cu putință și că Ana, chiar ea, în nesocotința ei copilărească, îl întărește în această credință. Dar tocmai de aceea el însuși nu voia să înțeleagă nimic, și peste o jumătate de ceas, când se văzu iar singur cu Lică, el se arătă mai deschis la inimă decât de obicei.

Pintea avuse o bună presimțire. Lică-i aduse astă dată lui Ghiță patru hârtii mari și, punându-le pe masă, îi grăi:

— În jumătate: cât ție, atât mie, dar la aceste să bagi mai bine de seamă, fiindcă au semne.

Ghiță privi câtva timp la hârtii și la semnele ce acum îi erau cunoscute.

— Te înțeleg, zise el apoi; nu ceri decât cincizeci la sută; ceilalți cincizeci să fie ai mei, ca bani de cheltuială. Eu te sfătuiesc însă să-ți alegi vreun alt om pentru treaba asta: nu te temi tu că iau banii ăștia și mă duc cu ei la judecătorie, ca să spun că-i am de la tine? Ai face bine să te temi și să-mi dai pace.

— Dac-ai avea de gând s-o faci, nu mi-ai fi spus-o, răspunse Lică. Poate că tu crezi c-ai putea s-o faci; te știu însă un om destul de cu minte pentru ca să simți ce-ar urma de acolo pentru tine, și te știu om care ține la bani.

Ghiță se știa și el însuși om care ține la bani, dar tocmai de aceea nu voia s-o afle de la alții. El luă banii și îi puse în ladă, apoi scoase un teanc de hârtii mai mici și dete lui Lică jumătatea ce i se cuvenea, zicându-și mereu, pe când număra:

"Am să-ți arăt eu ție că tot nu țin la bani atât de mult cum crezi tu." Și în adevăr, el nu aștepta decât noaptea, pentru ca să plece la Ineu. Seara însă Lică iar se întoarse la Moara cu noroc și-i aduse zece bucăți de hârtie, ca să nu-i dea timp de răsuflare.

— Dacă n-ai destul mărunt la casa ta, îi zise el, pleacă mâine la Arad, ca să schimbi.

— Așa îmi pare că am, îi răspunse Ghiță, și-i dete aproape toți banii mărunți pe care îi avea la dânsul.

Și numai când se întorcea de la Ineu, Ghiță simțea că Lică are dreptate. El îi dăduse lui Pintea cele patrusprezece bucăți de hârtie, dar nu-i spusese un lucru: că jumătate din bani sunt ai săi, ci, dimpotrivă, stăruise ca jandarmul să-i schimbe banii deplini, pentru ca Lică să nu simtă nimic. Îi fusese în mai multe rânduri vorba pe buze, însă totdeauna își zicea: "Adică

de ce folos ar fi dac-ar mai afla-o și asta!?" Iar acum, când se întorcea la Moara cu noroc, își punea de gând că i-o va spune într-alt rând.

— Într-alt rând? Da! însă în curând el se încredință că nu poate să i-o spună, și cu cât se încredința despre aceasta, cu atât mai dinadins se ferea de Pintea.

Și omul foarte lesne se împăcă cu păcatele sale. "Ei! ce să-mi fac!? își zise Ghiță în cele din urmă. Așa m-a lăsat Dumnezeu! Ce să-mi fac dacă e în mine ceva mai tare decât voința mea!? Nici cocoșatul nu e însuși vinovat că are cocoașă în spinare: nimeni mai mult decât dânsul n-ar dori să n-o aibă."

Și fiindcă avea un păcat pe care nu-l putea stăpâni, el nici nu-și mai dădea silință să-l stăpânească și se lăsa cu totul în voia întâmplărilor. Apoi el nici nu mai era om cinstit; lumea tot îl credea rău. Câteodată, când îl apuca frica de pedeapsă ori de răzbunarea lui Lică, el își punea de gând că are să plece și să se ducă, încât să i se piardă urma, însă el iar se dumerea și aștepta ca Lică să vină iar cu banii.

Astfel, trecu toamna și veni iarna, trecu și iarna și sosi primăvara. Pintea se făcea din ce în ce mai nerăbdător, căci aflase în cele din urmă și pe oamenii îngropați; arândașul avea fierbințeli de câte ori trebuia să dea bani mărunți pentru banii pe care îi agonisise cu multă osteneală; Ghiță însă nu avea altă vorbă decât: "Ți-l dau legat, dar trebuie să bag de seamă, ca să nu stric toată treaba". Iară mai departe el râdea în pumni ori tremura de frică.

Căci adunase mulți bani Ghiță, atât de mulți, încât în fiecare zi își zicea: "Mult a strâns arândașul!", dar precum aduna banii, el scăpăta mereu în gândul său.

În vremea aceasta Lică trăia zile albe. El venea des pe la Moara cu noroc, și de câte ori venea era vesel și bun și om cu dare de mână. Și fiindcă era vesel și bun și darnic, țiganii de la Ineu prinseseră slăbiciune de dânsul și treceau foarte des pe la cârciumă ca să întrebe dacă n-a venit cumva ori dacă nu are să vină în curând, ca să-și petreacă cu tovarășii.

Iară când ei îl găseau, se puneau să-i cânte, și atunci venea rândul la Uța, femeie înaltă, smeadă și sprintenă la vorbă.

Lică nu juca decât foarte arareori, și atunci mai ales cu Ana, cu copilul ori, pentru ca gluma să fie de tot bună, cu bătrâna. Îi plăcea să stea, să privească și să asculte, fiindcă era destul de privit și destul de auzit, fiindcă Uța juca cum se joacă la cârciumă și vorbea cum se vorbește la birt, fără multe marafeturi, fără mult înconjur. Iară când Uța mergea prea departe cu

veselia, Lică îi zicea: "Mai astâmpără-te, fă! prea te obrăznicești". Dar ea atunci, parcă tocmai în ciuda lui, se făcea cu atât mai dezmățată.

Bătrâna dădea miloasă din umeri și zicea așa în ea: "Ei! ce să-i faci! Așa a lăsat-o Dumnezeu! Păcatul ei!"

Ana la început se tulbura, în urmă se înscârbea și dezmățările Uței îi păreau sarbede, și numai târziu se deprinse cu ele, ba, când Uța zicea câte una neclătită, stăpâna ei simțea un fel de mâncărime și prindea pofta să zică una și mai bună. Atunci Lică râdea din toată inima și nu lipsea niciodată a zice: "Bată-te să te bată, dar de mult n-am râs așa de cu poftă".

Iar Ghiță nu râdea; se făcea că nu pricepe gluma, și când vedea pe Lică învârtindu-se pe lângă Ana ori pe Ana trăgându-se la Lică, el se ducea pe ici încolo, ca să nu vadă nimic, fiindcă-i era greu să vadă și-l durea inima când simțea cum Ana scapătă din ce în ce în gândul său. Dar câteodată îi părea că ea își dă silință să-l țină pe Lică departe de la sine, și atunci el își făcea mustrări și simțea înzecit ticăloșia la care căzuse el însuși; de aceea parcă-i venea să se bucure când iar o vedea căutându-l cu ochii pe Lică ori legându-se de el, căci acum erau deopotrivă.

La începutul Săptămânii Luminate, Pintea trecu pe la Moara cu noroc și-l luă iar pe Ghiță de scurt.

— Ce să-i fac! răspunse Ghiță. E om viclean și nu-l pot prinde. Dac-aș ști când are banii la el, te-aș vesti ori l-aș prinde față cu câțiva drumeți. Mă tem însă să nu mă dau de gol: și tu știi că-mi pun chiar capul în primejdie, fără ca să-l stric pe el. Îți spun drept: îmi vine să-mi iau boscârțele și să fug de aici.

— Bine, bine! grăi Pintea. Dar Dumnezeu să te ferească pe tine să nu te pună păcatul să mă înșeli pe mine!

Ghiță nu răspunse nimic. Bătrâna încă de mult umbla cu gândul de a potrivi lucrurile astfel, ca să-și petreacă Paștile cu toții împreună la una dintre fetele ei din Ineu și totdeauna se întrista când Ghiță zicea: "Dacă se poate". Numaidecât după plecarea lui Pintea, Ghiță se duse dar la ea și-i spuse că se poate și să-i vestească prin vreun drumeț pe cei din Ineu despre aceasta, ca să facă din vreme toate pregătirile.

— Bine, ginere dragă! grăi bătrâna, cuprinsă de vie bucurie. Dumnezeu să te binecuvânteze pentru această hotărâre a ta, căci, precum tu prea bine vezi, eu sunt bătrână, și cine știe dacă ne va mai fi dat să petrecem o zi de sărbătoare împreună...

Era în adevăr mișcată bătrâna; nu-și aducea aminte să fi petrecut vreodată în viața ei sfintele sărbători altfel decât împreună cu cei mai de aproape ai săi, afară de anul trecut, când Paștile căzuseră tocmai în timpul mutării lor la Moara cu noroc și parcă nu erau Paști, parcă-i lipsea darul pentru tot anul dacă mai petrecea și acum ca în anul trecut.

Mare era și bucuria Anei, care de mult nu-și văzuse rudele și prietenele cu care fetise, mare bucuria copiilor, care totdeauna aveau dor de Ineu, unde căpătau daruri de la mătușile lor și găseau alți copii ca dânșii.

Ana și bătrâna se puseră la sfat, deoarece cu mâna goală nu puteau să meargă, și mai ales Ana simțea în ea o puternică pornire de a se arăta că nu mai e săracă, precum fusese odinioară, și parcă i-ar fi venit pofta să risipească acum deodată tot ce câștigase în timp de un an.

Pe când ele stăteau de sfat, Ghiță se afla singur în odaia de lângă birt și-și număra banii, îi număra singur, fără zgomot, și ascuțindu-și mereu urechea, pentru ca să-i ascundă îndată ce ar simți că se apropie cineva.

În clipa când văzuse mânia lui Pintea, el luase hotărârea de a-și trimite nevasta și copiii de sărbători la Ineu și de a se duce astfel, neștiut de nimeni, să caute undeva un loc ascuns, unde să-i cheme în urmă la sine și să-și petreacă zilele vieții pierdut în lume și nesupărat de nimeni, deoarece Lică nu putea să-l vândă, iar Pintea nu știa nimic. Însă chiar la cel dintâi pas făcut pentru punerea în lucrare a hotărârii sale el începu să șovăiască. Îl durea bucuria bătrânei și parcă nu se simțea destul de tare ca să o curme în ziua hotărâtă pentru plecare, îl durea cu atât mai mult cu cât vedea în ea totodată durerea zguduitoare pe care o vor simți cu toții în ziua când nu-l vor mai găsi. Apoi, dacă fugea de frica lui Pintea, nu mai puțin se temea că, fugind, Lică îi va găsi urma. Acum, în sfârșit, când își văzu banii adunați atât de mulți la un loc, îl cuprinse cu o putere necovârșită gândul, venit ca din senin, că Lică, știindu-l că are bani mulți, va veni într-o zi să-i ia de la dânsul, și după ce-și puse iar banii în ladă și stinse lumina, el se opri îngrozit în mijlocul odăii întunecate: vedea parcă, departe, dincolo de dealul despre Ineu, în valea tăcută și pustiicioasă, trăsura părăsită la marginea drumului și copilul omorât și aruncat pe iarba stropită cu sânge.

Nu, nu era destul că se duce; trebuia să se ducă așa, ca nimeni, și mai ales Lică, să nu-i poată da de urmă.

Iar Ana nu simțea nimic; capul ei era plin de colaci, de ouă roșii, de plăcinte, gândul ei era dus în lumea căreia dorea să i se arate. Marți seara

trecu pe la cârciumă și Lică Sămădăul, căruia Ghiță îi trimise vorbă c-ar fi având să-i spună ceva, dar ea nu știa nici când el a venit, nici când a plecat.

Lică nu stătuse mult. Ghiță dorise numai să-l întrebe în taină dacă nu are cumva bani de schimbat, fiindcă are de gând să meargă peste sărbători, neștiut de nimeni, la Pesta, ca să schimbe ce are la dânsul, mai ales galbenii, pe care nu îndrăznea să-i dea aici prin apropiere. Așa credea el că va putea să alunge orice prepus din mintea lui Lică, pentru ca numai într-un târziu să-i vină gândul de a știrici încotro a plecat.

— Am, răspunse Lică. Nevasta când îți pleacă?

— Sâmbătă de cu seară.

— Atunci tu mă așteaptă, că viu neapărat, fie sâmbătă seara, fie duminică dimineața, și-ți aduc, îți aduc fel de fel.

Ghiță începu să tremure. Acum nu mai era vorba numai să fugă, ci să-l și fure totodată pe Lică.

"Dac-o fac, să o fac barem deplină!" își zise el amețit de acest nou gând și numărând cu neastâmpăr ceasurile ce-i mai rămâneau.

Sâmbătă pe la amiazăzi, în sfârșit, când toate erau puse la cale, toate gătite pentru ziua de sărbătoare, el spuse că nu poate să plece, cel puțin nu chiar acum, deodată cu ceilalți, fiindcă are să-l aștepte pe Lică, de la care a primit vorbă.

— Atunci nici eu nu mă duc, grăi Ana, pentru care această nouă hotărâre a lui Ghiță venea ca un trăsnet căzut din senin.

— Ai înnebunit? zise el. Le-ați trimis vorbă că veniți, ați făcut din partea voastră toate pregătirile și acum nu mergeți? Duceți-vă voi și vă petreceți sărbătorile, ca și când eu nici nu aș fi; cu atât mai bine are să vă pară dacă voi veni mai târziu.

— Eu nu pot să-mi petrec Paștile fără tine, grăi nevasta. Te gândește ce ar zice lumea când te-aș lăsa singur aici.

— Ei! vorbe degeaba! Vreau să te duci!

— De ce te răstești la mine? zise Ana mâhnită. Ghiță! spune-mi, ce ai tu? De ce nu-mi vorbești pe față?

Ghiță se plimbă câtva timp prin casă, apoi se opri la fereastră și privi afară.

— Îmi stai în cale, zise el în cele din urmă. Ana simți în ea pornirea de a pleca fără de întârziere, pentru ca să nu se mai întoarcă niciodată; îi părea că nu mai poate trăi cu omul care i-a grăit o dată aceste cuvinte; era însă în sufletul ei și ceva mai tare decât această pornire.

— Tocmai de aceea voiesc să rămân, răspunse ea, și am să rămân, pentru că nu mă lasă inima să plec. Grozav te-ai schimbat tu de câtăva vreme: abia mai țin minte de când nu m-ai atins cu mâna și nu mi-ai zis o vorbă bună; dar să nu crezi că așa mă vei alunga de la tine. Țin la tine, Ghiță, strigă ea îndărătnicită, țin cu toată inima, și cu cât te vei face mai aspru, cu atât mai dinadins am să țin, și ți-o spun aceasta tocmai fiindcă te văd că nu vrei s-o auzi.

Și în adevăr Ghiță nu se temea de nimic mai mult decât de niște cuvinte ca aceste, și acum, când le auzi, el se simți ca și când ar fi cuprins de un păienjeniș pe care nu se îndura să-l rupă.

— Grozav ți-e de mine! zise el. Spune drept; vorbește-mi în față: vrei să rămâi, pentru că știi că are să fie și Lică aici.

— Ești un netrebnic și grozav trebuie să te fi ticăloșit tu în tine pentru ca să-mi spui ceea ce nu crezi nici tu însuți, zise ea și se depărtă fără zgomot. Apoi, din prag, ea îi mai aruncă vorbele: Tu ești acela care se pleacă înaintea lui ca o slugă, iar nu eu, Ghiță! Să ne ferească pe noi Dumnezeu să nu ai tu cumva ceva pe sufletul tău, că atunci toată viața noastră e mai rea decât o robie!

Ghiță o lăsă să se ducă, ba chiar se bucura că ea se duce, fiindcă nu-i mai venea să creadă că acum ea va rămânea și niciodată hotărârea lui de a pleca nu fusese mai tare ca acum. În adevăr, viața ei nu era decât o robie, o robie de care nu mai putea scăpa decât așa, dacă se duceau în lume. Ea putea încă să fie fericită; el însuși, niciodată.

Dar Ghiță se înșela. Bătrâna plecă de cu seară singură cu copiii, singură și mâhnită până în adâncul inimii. Ea își sărută la despărțire copila, o sărută o dată, de două, o sărută de mai multe ori, ca și când s-ar despărți pe veci de dânsa, ca și când acum o ar mărita și numai acum ar simți că ea trebuie să împartă bucurii și amaruri cu soțul ei.

Dar inima îi era grea și trebuia să și-o ușureze.

— Eu vorbesc arareori, zise ea, deși totdeauna spun cam multe. Așa-mi este firea. N-am însă obiceiul de a mă amesteca în trebile altora. Voi sunteți copiii mei; n-am stăruit însă niciodată să faceți altfel decât așa cum vă trage inima. Acum însă mă doare inima când văd că pentru Lică voi părăsiți neamurile voastre de sfintele sărbători și nu vă mirați dacă doresc să ascultați o dată și de mine; nu vă lăsați prea departe cu oameni ca Lică. E bine să-i crezi pe oameni buni, fiindcă așa te bucuri mai mult de dânșii;

Lică e însă om rău din fire. Nu v-am spus-o până acum, fiindcă n-aveam pentru ce; acum vă zic să-l țineți mai departe de voi.

Bătrâna grăi și se duse, iar Ghiță și Ana rămaseră cu Marți și cu Uța la Moara cu noroc, care, ca niciodată mai nainte, parcă stătea pustie și întunecată în urma bătrânei.

— Ei! ce să-mi faci!? grăi Ghiță, când își văzu zădărnicit astfel planul. Se vede că acesta e norocul meu, și dac-ar fi nenorocirea mea; cine poate să scape de soarta ce-i este scrisă!? Poate că e mai bine așa.

Atât se simțea de ticăloșit și de slab în el însuși, încât nu mai putea să-și dea seama ce poate și ce nu poate să facă, și așa, încetul cu încetul, se lăsa în voia întâmplării și aștepta cu o leneșă nepăsare sosirea lui Lică.

Sosind duminică, în ziua de Paști, pe la prânzul cel mic, dimpreună cu Răuț și cu Păun, un alt tovarăș al lor, toți trei călări, la Moara cu noroc, Lică se simți cam scos din sărite când nu-l găsi pe Ghiță singur, precum fusese vorba. El însă nu grăi nimic, și aruncă numai o traistă cu scule, pe care o adusese cu sine, într-un colț al casei.

— N-am putut să mă desfac de dânsa! grăi Ghiță.

— N-ai putut!? Trebuie să te desfaci, îi răspunse Lică aspru. Vasăzică, eu umblu așa după pofta inimii tale. Am adus bani, aur și argintărie, și nu pot să le port cu mine. Fă-i rând să plece.

— Cum să-i fac?

— Ce-mi pasă mie!? Fă-i rând și atât! Cum? asta-i treaba ta. Ghiță vedea parcă iar trăsura părăsită la marginea drumului, cu copilul mort lângă dânsa.

— Să te ferească Dumnezeu de oamenii care au slăbiciune de vreo muiere! urmă Lică aprins.

— Slăbiciune nu am, grăi cârciumarul.

— Nu ai! zise iar sămădăul. Bine! Înțelegi tu că lucrul ăsta trebuie să ajungă odată la un capăt. Lasă, că-i pun eu capătul! Bine c-a rămas aici. Am astăzi o grozavă mâncărime în mine, adause apoi așa pentru dânsul, și împinse cu piciorul traista în dosul unei lăzi ce se afla în apropiere.

După aceste el ieși prin birt, pișcă de pulpă pe Uța, care stătea rezemată de ușchior, încât ea țipă, și se duse mai departe la Ana, care stătea înaintea cerdacului, pusă pe gânduri asupra celor ce se vor fi petrecând în casă.

— Fac rămășag, zise el, că peste jumătate de ceas sunt aici și țiganii. Au un miros mai bun decât copoiul. Apoi să ne facem o zi cum n-a mai fost nici una din cele de până acum. Am azi un chef din cele mari, și trebuie să știi că eu sunt nesățios când mă apucă cheful.

— Și eu sunt la chef, răspunse Ana cam în silă. Lică se apropie mai tare de dânsa și-i zise la ureche, așa ca din glumă:
— Îi fac eu rând lui Ghiță să plece și să ne lase singuri. Ana-și opri răsuflarea. Era o glumă aceasta; însă, chiar ca glumă, era prea îndrăzneață și-o atingea tocmai acolo unde era mai simțitoare.

— Numai dacă-l poți, îi zise ea, dar cu capul ridicat și privindu-l peste umăr, ca și când ar voi să mai adauge: "Tare te-nșeli dacă crezi că bărbatul meu ține atât de puțin la mine".

— Uite cum se supără, zise el acum zâmbind. Așa-i că te-am atins la inimă!? Ei, apoi dacă n-aș ști eu cât de mult își ține la nevastă, de mult i-aș fi furat-o.

Și asta era o glumă, însă una care îi mai plăcea Anei. Lică avuse dreptate. Nu trecu mult, și țiganii sosiră și pe când la Ineu oamenii intrau în biserică, la Moara cu noroc se începu veselia destrăbălată și fără frâu.

Ana nu voia să joace tocmai pe timpul sfintei liturghii și era jignită văzând pe Uța acum chiar mai nerușinată decât totdeauna; dar Lică, neastâmpărat afară din seamăn, o strânse în brațe și o luă cu sila la joc. Ea își aținti ochii la Ghiță; acesta însă, în loc de a se arăta supărat, scoase pe Uța din mâinile lui Răuț și începu să-și petreacă și el, dacă să-și petreacă, precum petrece omul, când se pune în ciuda altuia. Apoi desfrâul are și el farmecele lui, și Ana încetul cu încetul se obicinuise și prinsese o tainică poftă de el.

Pentru ca petrecerea să fie mai cu haz, Lică scoase peste câtva timp din șerparul său plin cu bani patru hârtii, scuipă pe ele și lipi de fruntea fiecăruia dintre țigani câte una.

— Acum cântați până ce nu se rup toate coardele! strigă el apoi, și iar o apucă pe Ana, care dinadins se lăsa în voia lui și se făcea cu atât mai neastâmpărată cu cât Ghiță se arăta mai nepăsător.

Iar Ghiță fierbea în el și nu se stăpânea decât cu gândul că e vai și amar de bărbatul care trebuie să-și păzească nevasta, și era vesel, ca să arate că el nu e asemenea bărbat.

Era dar o veselie, încât casa parcă era să zboare cu dânșii în aer, Lică o juca pe Ana de abia îi mai atingeau picioarele pământul; Ghiță și Răuț luaseră pe Uța la mijloc; Păun și Marți băteau în palme și chiuiau în ruptul capului; țiganii trăgeau din toate puterile cu arcușul, zâmbind cu mulțumire și privind din când în când cu ochii galeși la hârtiile ce le erau lipite de

frunte, iar câinii lui Ghiță zăceau cu capul pe labe în pragul birtului și priveau buiguiți la cele ce se petreceau.

Obosit, în sfârșit, de joc, Lică se lăsă pe laiță, o luă pe Ana pe genunchi și începu, așa în glumă, să o sărute și să o strângă la piept.

Ghiță nu se mai putu stăpâni și, făcându-se că nu vede nimic, ieși să se mai răcorească sub cerdac.

— Acu lasă-mă, grăi Ana înecată, că începe Ghiță să se supere.

— Apoi nu vezi tu că nici eu nu vreau alta? răspunse Lică. Să-l necăjim nițel. Măi Ghiță! strigă apoi, așa e că mi-o lași mie acu o dată, de ziua de Paști?

— Fă cu ea ce vrei! răspunse Ghiță în glumă; dar în dosul glumei se simțea mânia lui oarbă și nesățioasă.

Ana se desfăcu din brațele lui Lică, și câtva timp veselia pieri din mijlocul lor, deși îndeosebi Ana numai acu era în voie bună și ar fi voit să-și petreacă din toată inima.

Iar Ghiță plănuia în el cum să plece acum la Ineu, fără ca să dea loc la presupuneri, cum să plece, cum să-l afle pe Pintea și cum să se întoarcă pe nesimțite cu el ca să i-l dea prins pe Lică. Era pe la un ceas după-amiazăzi când Lică îl apucă la o parte și îi zise:

— Noi ne-am înțeles: tu pleci pe ici încolo și mă lași pe mine aici cu dânsa. N-ai nevoie să-i spui nimic: te duci ca să se pomenească deodată singură cu mine și atât. Am să le zic celorlalți că te-ai pus să dormi în podul grajdului, pentru ca nimeni afară de noi să nu mai simtă nimic.

Ghiță se așteptase la aceasta; acum însă, când nu mai era timp de a se chibzui, el rămase încremenit.

— Are să-ți fie greu acu o dată, urmă Lică; de aici înainte ești lecuit pe vecie. Tu vezi că ea mi se dă mie de bună voie: așa sunt muierile.

Ochii lui Ghiță se împăienjeniră. În două ceasuri putea să meargă călare și pe căi ascunse la Ineu și în alte două ceasuri, pe când se întunecă, să se întoarcă dimpreună cu Pintea la Moara cu noroc.

"Așa vrea Dumnezeu! își zise el; așa mi-a fost rânduit." Și când și le zicea aceste, se simțea așa de tare, încât cu toate cele ce văzuse, nu credea că e cu putință ca Ana, Ana lui, să se dea vie în mâinile unui om ca Lică. "Și dacă se dă, atunci e mai bine așa, adăugă el: să se hotărască odată; să știu cum stau, căci viața mea tot e pierdută dacă nu reușesc acum."

— Bine, îi zise dar lui Lică. Și când să mă întorc?

— Mâine dimineață.

— Dar un lucru, adause Ghiță, fă ce faci, însă nu mă face de rușinea lumii: caută ca ceilalți să nu simtă nimic.

— Asta de sine se înțelege; altfel nici ea nu m-ar lăsa să mă apropii de dânsa, grăi Lică, și se depărtă.

Ghiță rămase câtva timp privind în urma lui, apoi se întoarse spre grajd, cu avântul omului care, purtat și orbit de un singur gând, își pune viața în joc ca să arate că nu se teme că o va pierde.

Pe când el își gătea calul în grajd, Lică-l punea la cale pe Răuț.

— Carevasăzică, grăi Răuț, în cele din urmă, când se înserează, noi îi lăsăm pe dânșii acolo, ne întoarcem, stăm ascunși și nu ieșim decât la semnul dat de tine.

— Huhurez! răspunse Lică, și iar se puse pe veselie. Peste puțin, Răuț întrebă cine voiește să vie cu dânsul la Șicula.

— Punem caii la căruța lui Ghiță, zise el, încărcăm țiganii și mer- gem la nuntă. Uță! hait'! și tu cu noi! O dată sunt Paști pe an! Îl luăm și pe Marți.

— M-aș duce și eu, grăi Lică, dar nu mă lasă inima; apoi ar trebui să fiu de mult la Fundureni și nu pot să mai pierd vremea pe aici ori pe la Șicula.

— Marți! zise Uța zâmbind prin ascuns. El cine știe pe unde o fi acum. O fi sărind gardurile prin Fundureni, pe la drăguța lui de pereche: dar eu mă duc, dacă mă luați. Atât dorea și Ana: să rămână singură cu Ghiță.

Într-un târziu, însă, ea băgă de seamă că Ghiță, care nu fusese de față la plecarea celorlalți, nu se mai întoarce și începu a se nedumeri.

— Ghiță doarme prea mult, zise ea ridicându-se.

— S-a dus și el, grăi Lică așezat.

— Cine?

— Ghiță. N-am zis că-i fac rând să plece? Ana se întoarse cu obrajii aprinși de la el și ieși afară ca să-l caute pe Ghiță; dar ea îl văzu departe pe vale în sus călărind spre Fundureni, rămase câtva timp răcită în tot trupul, apoi se întoarse.

— Așa-i, zise ea zâmbind, s-a dus. Cu atât mai bine! Lică se ridică și făcu ca și când ar fi voind să plece și el.

— Ce vrei? întrebă ea.

— Nu spuneam că trebuie să plec?

— Să nu umblăm cu vorbe deșerte, îi zise ea. Acu rămâi. Tu ești om, Lică, iară Ghiță nu e decât o muiere îmbrăcată în haine bărbătești, ba chiar mai rău decât așa.

Grăind aceste, ea-și astâmpără obrajii cu palmele, își ridică cu vârful degetelor părul de pe frunte, apoi grăi, privind ca ieșită din fire împrejur:

— Rău ai făcut că i-ai trimis pe ceilalți de aici. Aș vrea să văd oameni împrejurul meu, oameni mulți, să-mi petrec, încât să ți se ridice perii în vârful capului, până ce nu cad istovită la pământ. Dar acum e bine așa: tu trebuie să-mi făgăduiești însă un lucru.

Lică privea cu mulțumire la obrajii ei aprinși, la ochii ei plini de văpaie sălbatică, la buzele ei desfăcute ca și caisa răscoaptă și la trupul ei înalt, mlădios și fraged. Se simțea stăpânit de dânsa și parcă voia dinadins să se lase în stăpânirea ei.

— Oricare ar fi acela, ți-l fac, zise el, întinzând mâna, ca s-o apuce.

XV

Era în amurgul serii. Peste zi fusese cald ca în zilele de vară, și acum, pe la asfințitul soarelui, se simțea un fel de greutate în aer; deodată se făcu rece și începu să bată vântul și să aducă niște nouri de la răsărit, să-i întindă la dreapta și la stânga și să-i mâne mereu înainte spre apus.

De departe, ca din fundul pământului, se auzea din când în când câte un tunet molcom și iar se pierdea-n tăcerea amurgului.

Lică ședea la masă, cu paharul înaintea sa, de vorbă cu Ana, dar neastâmpărat și trăgând mereu cu urechea la câinii ce lătrau în depărtare ca și când s-ar apropia cineva, om necunoscut, cu care câinii nu sunt deprinși.

Șerparul plin de galbeni, pe care îl deschisese câtva timp după plecarea lui Ghiță, era aruncat jos la picioarele patului.

— Așa crezi tu acum, grăi Ana, care ședea în cealaltă parte a mesei, față în față cu el.

— Asemenea lucruri nu se cred, răspunse el cam necăjit; ele se simt. Ziceam că dac-aș voi să plec, mi-ar fi greu să mă despart de tine. Mai multă dovadă nu-ți trebuie decât că ți-o spun, fiindcă oameni de felul meu, mai ales la anii mei, nu prea spun asemenea lucruri. Dar, adause el, lumea mă socotește om rău la fire pentru că știu să mă stăpânesc în toate împrejurările; nici acu n-o să-mi pierd eu sărita.

Grăind aceste, el privi cu ciudă la dânsa, apoi se ridică. Ana se ridică și ea.

— Ce-i? întrebă ea speriată. Ce ai de gând?

— Eu mă duc, răspunse el, și scoase traista cu scule din dosul lăzii.

— Nu poți să te duci și să mă lași pe mine singură și așa cum sunt.
— Trebuie să mă duc și nu vreau să rămân, zise el punându-și pălăria în cap.

Ana își opri răsuflarea; îi era ca și când nu el ar pleca, ci ea însăși ar fi dată cu rușine afară din casă, în mijlocul drumului, unde toți trecătorii își întorc fața de la dânsa.

Când îl văzu dar că pleacă, ea își înfipse amândouă mâinile în brațul lui și-i zise cu liniștea încordării:

— Dacă te duci și te duci, ia-mă și pe mine: nu vreau să-l mai văd; nu pot să mai dau față cu el!

— Ei! ce să fac eu cu tine!? îi răspunse el, și-o dete, așa cam cu silă, cu cotul la o parte.

Ana se retrase și rămase cu ochii la pământ și neclintită în mijlocul casei, apoi, într-un târziu, își ridică ochii la el, ca și când ar voi să-i zică: ce mai stai? ziceai că te duci!?

Înalt, cu mustața lungă, albă ca varul la fața neted rasă, cu traista plină de scule prețioase în mână și cu pălăria rotundă peste pletele răsucite, Lică stătea înfipt în pământ înaintea ei.

— Și parcă văd cu ochii cum ai să te împaci cu el și să-ți verși toată mânia adunată în sufletul tău asupra mea, zise el, apoi se întoarse în călcâi și se depărtă cu pas iute și mărunt.

Peste puțin el trecea călare pe murgul său fugăreț la deal spre Fundureni, mânându-și calul său întins ca și când s-ar ști gonit de moarte.

Ploaia începu să cadă în stropi mari, tunetele începură să răsune de-a lungul văii cu niște zguduiri puternice și tot mai puternice; fulgerele sfâșiau mai în lung, pe-ntrecute și tot mai pe-ntrecute noaptea căzută în pripă; iar Lică gonea cu frâul slobod și plecat spre gâtul calului, încât trecea ca blestemul pământului printre șiroaie îndesate, printre tunete și fulgere.

Pe când sosi în preajma satului, ud până la piele și obosit și amețit de băutură, de petrecerea fără de frâu și de neastâmpărul sufletului său, el tremura în tot trupul și abia se mai ținea în scări.

Și totuși, parcă-i venea să-și schimbe calea și să se întoarcă iar la Moara cu noroc.

"De femeie m-am ferit totdeauna, și acum, la bătrânețe, tot n-am scăpat de ea!" zise el, apoi o luă la dreapta, pe lângă sat, ca să iasă la pădure și să-și caute un adăpost; dar, sosind în dreptul bisericii ce stătea singură și

părăsită la câteva împușcături deasupra satului, el își opri calul și privi cu veselia gândului bun la ușa cea mare.

Fără de a se mai gândi, sări din scări, apucă ușa bisericii cu amân- două mâinile și se izbi în ea, ca să-i rupă zăvorul, să o scoată din țâțâni, în sfârșit, să o spargă.

Ușa se zgâlțâi, încât răsună toată biserica goală, dar ea nu îngădui cu una, cu două, și trecu timp la mijloc până ce sămădăul izbuti să intre.

Acum era la adăpost. Ploaia se vărsa șiroaie și se bătea de acoperământul bisericii; ferestrele mari zângăneau mereu sub zguduitura trăsnetelor; fulgerele luminau întruna chipurile sfinților, ce priveau țintă cu ochii lor nemișcați la omul abătut din cale, care venise să tulbure liniștea sfântului locaș.

Lică nu vedea și nici nu auzea nimic. El trecu, ducându-și calul de căpăstru, spre altar, își legă calul de strana de la dreapta, apoi intră să-și caute în altar ceva, o haină preoțească, vreun stihar, în sfârșit, o acoperitoare, pe care s-o ia peste sine, și alta, pe care s-o arunce pe cal, căci bietul dobitoc tremura de frig.

El aștepta un fulger, ca să poată vedea cele de primprejurul său. Erau niște țoale pe un cuier la dreapta, era acoperitoarea de pe altar și erau perdelele mari de la ușa din mijloc a altarului.

El trase, înainte de toate, acoperitoarea de pe altar și se duse de o aruncă asupra calului plin de spume.

Acum se simțea mai tihnit și, întorcându-se iar spre altar, ca să rupă perdeaua de la ușă, el începu să simtă mirosul tămâiei și al făcliilor de ceară ce arseseră peste zi și parcă-i venea greu de ceea ce voia să facă. Gândurile, care îl părăsiseră din clipa intrării sale în biserică, iar se iviră unul câte unul în mintea lui. Vedea pe Ana, pe Ghiță și pe Pintea, pe oamenii din sat, vedea, oarecum așa, cum vezi mai nainte de a dormi, una peste alta, o lume întreagă, și de câte ori calul își bătea copitele în pardoseala de piatră, îl trecea un tremur de îngrijare, căci multe făcuse în viața sa, dar cele sfinte încă nu le atinsese.

El apucă perdeaua de un colț și o smuci cu o opintire îndărătnică, ca s-o tragă la sine.

Perdeaua era însă groasă și căptușită cu mătase și nu îngădui. El o smuci cu îndoită putere. Perdeaua începu a se destrăma cu un foșnet ascuțit și pătrunzător, și acest sunet era așa de tare, de aspru și de sfâșietor, încât îl răzbătea ca un junghi prin creieri până în măduva oaselor și-l făcu să scape

din mână perdeaua pe jumătate ruptă și să rămâie cuprins de fiori și împietrit la ușa altarului.

Înspăimântat, el singur nu știa de ce, făcu un pas înapoi și privi trăgându-și capul între umeri, împrejurul său.

Nu era nimeni aici, nici o suflare omenească, nici un ochi să-l vadă, nici un glas care să-l dea pe față, nici o minte care să treacă peste a lui, nimeni și nimic decât tăcerea, mirosul de tămâie și de făclii, sfinții de pe pereți și bătaia din când în când a copitelor de cal în piatra de pardoseală. Era însă un gând care aici trebuia să-i vină oricărui om: că este o putere tainică ce lucrează prin oameni și le luminează mințile, că toate vin de la această putere, pe care nimic nu o covârșește, pentru că ea pune șirul întâmplărilor prin care trece omul. Dumnezeu era acela care-l scăpase de atâtea primejdii, Dumnezeu îi lumina mintea și întuneca pe a celorlalți; cu Dumnezeu n-ar fi voit să se strice.

Dar nu! el voia să aibă perdeaua; voia să o taie cu cuțitul, ca să nu îi mai foșnească în urechi. Însă cuțitul rămăsese în șerpar.

— Șerparul meu! țipă el tare și sfâșietor, încât calul sări sperios la o parte. Șerparul meu! strigă iar, și începu să se pipăie mereu la trup, ca și când i-ar fi arzând cămașa pe el, să se dea pas cu pas înapoi până ce nu ieși din altar spre mijlocul bisericii.

Îi era frică, încât îi venea să se arunce pe cal și să meargă și să fugă mereu până ce nu va scăpa de el; însă Dumnezeu e pretutindenea, fiindcă pretutindenea, în tot locul și în toate timpurile soarta omului atârnă de întâmplări a căror tainică legătură el cu mintea lui mărginită nu poate să o cuprindă. Afară tuna, și el se cutremura la fiecare trăsnet; afară fulgera, și fiecare fulger îi trecea ca un fior prin inimă; icoanele sfinților îl priveau, și el stătea împietrit sub ele, căci oriunde s-ar fi dus, el tot acolo rămânea; el își puse mâinile în cap, își rupse în urmă băierile cămășii; îi venea să-și scoată inima din piept, îi venea să se repeadă cu capul în zid, ca să rămâie sfărâmat la treptele altarului.

Dar el nu putea să moară; de nimic nu-i era mai frică decât de moarte; ar fi voit să trăiască mult și lung, cât ținea lumea, ca să scape de viața cealaltă, și o hotărâre aspră îi cuprinse mintea.

— Unul câte unul, strigă el ridicându-și mâna dreaptă în sus, unul după altul, om cu om, toți trebuie să moară, toți care mă pot vinde, viață cu viață trebuie să se stingă, căci dacă nu-i omor eu pe ei, mă duc ei pe mine la moarte!

Grăind aceste, el se repezi pe cal, ieși călare pe ușa cea spartă, se întoarse spre pădure, dete un ocol, intră din altă parte în sat, trecu de-a lungul uliței până la casa preotului și bătu la portiță.

Era cam pe la nouă ceasuri, și popa ședea încă la masă, când auzi bătaia în portiță și ieși.

— Să mă ierți, părinte, îi zise el, dar viu cu grabă. Astăzi, chiar în ziua de Paști, mi-a pierit o parte dintr-o turmă.

— Mulți oameni răi sunt pe fața pământului... răspunse preotul cuprins de mâhnire sufletească.

— Și te rog, urmă Lică fără să mai țină seama de vorbele preotului; n-ai văzut cumva pe Răuț trecând pe aici?

— Nu!

— Atunci mănânc ceva, apoi mai dau o raită prin pădure, și încă mâine de cu zori sunt la Ineu, unde cred că va fi plecat și el. Iară dacă s-ar întâmpla să mă înșel și să mai vină pe aici, să-i spui ca să mă caute la Ineu. Noroc bun! și să mă ierți, părinte.

Grăind aceste, el plecă, dete o raită spre pădure, apoi ieși în drum și slobozi calul la vale, spre Moara cu noroc.

XVI

Mai nainte de a pleca, Ghiță îl căutase pe Marți, ca să-i dea de lucru, însă nu l-a putut găsi în pripă și nu avea destulă răbdare ca să-l caute mai cu dinadins. El se depărtă dar în grabă, ca omul care nu are timp de pierdut.

În urmă, câtva timp după ce plecase, privind în urma sa, el văzu căruța în drumul de țară, dar nu putea să-i treacă prin gând că în acea căruță sunt oamenii pe care îi lăsase la cârciumă, fiindcă aceștia veniseră călare.

Cu toate aceste, el începu a se nedumeri. Sosind, în sfârșit, aproape de Ineu, el îl găsi pe Marți în drum. Ungurul plecase să-l vestească pe Pintea despre cele ce se petrec la Moara cu noroc.

Ghiță rămase câtva timp buiguit, ca lipsit de simțiri. "Dar ce să fac, își zise el în cele din urmă, dacă Dumnezeu nu mi-a dat gândul cel bun în ceasul potrivit? Dacă e rău ce fac, nu puteam să fac altfel."

Și de aici înainte el simțea că Ana e pierdută și nu se mai gândea decât la răzbunarea lui.

Însă niciodată nădejdea nu piere cu desăvârșire din sufletul omului, și așa, el tot își mai zicea: "Și dacă totuși s-ar întâmpla să mă întorc la timp..."

De aceea el grăbi.

El sosise încă din vreme cu Marți, cu Pintea și cu alți doi jandarmi în preajma Morii cu noroc, dar temându-se ca nu cumva Lică să îi zărească și să fugă de la cârciumă, ei descălecară în culmea dealului și se hotărâră să aștepte întunecimea, ca să se poată apropia pe nesimțite.

Ghiță, galben la față, ca și când i-ar fi secat tot sângele din vine, stătea întins pe pământ, culcat pe brânci, privind țintă și cu ochii însetați în vale.

— Tare om ești tu, Ghiță, grăi Pintea pe gânduri. Și eu îl urăsc pe Lică; dar n-aș fi putut să-mi arunc o nevastă ca a ta drept momeală în cursa cu care vreau să-l prind.

— Nevasta, răspunse Ghiță, mi-am pierdut-o eu de mult. N-ar fi trebuit să iau eu pe Uța la casa mea, căci numai Uța a stricat-o, adause apoi într-un târziu, așa pentru dânsul, și iar tăcu și aștepta cu încordare căderea întunecimii apropiate.

Deodată el sări ca ieșit din fire în picioare.

— Ne-au zăpsit! strigă el. Iată-l călare. Pleacă! A fost singur, singur cu dânsa! Săriți pe cai! După el! Sfinte Doamne, câinii pe care i-am pus la casa mea ca să mă apăr de el, câinii mei mă vând și-l scapă din mâna mea!

Când rosti cele din urmă cuvinte, ei se aflau toți patru călare, porniți de-a curmezișul peste coaste drept în urma lui Lică. Dar ei înaintau mai anevoie la vale decât Lică la deal, caii lor nu se puteau măsura cu murgul lui Lică, și așa depărtarea creștea mereu între urmărit și urmăritori.

Ajunși în preajma satului, ei îl pierdură din vedere și se opriră zăpăciți.

— Dați voi la dreapta, grăi Pintea, că noi dăm la stânga; ocolim satul și apoi ne întoarcem ca să vedem dacă nu cumva s-a oprit aici, fiindcă pe vremea asta unde dracu să se ducă!...

— Ei! ce mai vorbă! L-am scăpat, și socoteală curată, răspunse Ghiță râzând. Voi mergeți mai departe; eu mă întorc acasă să-mi închei socoteala cu dânsa.

Grăind aceste, el smuci frâul calului și se întoarse la vale, drept spre Moara cu noroc.

Ana, care petrecuse tot timpul acesta plângând, se ridică și își șterse lacrimile din față când auzi copitele calului bătându-se de pietrișul de dinaintea cârciumii, apoi inima începu să-i bată tare.

Dar mai trecu mult timp la mijloc până ce el intră. Descălecând, el socoti că trebuie să-i dea calului fân, apoi că trebuie să-l șteargă de sudori și să-l acopere cu o cergă, iar după ce le făcu toate aceste, el rămase câtva

timp în ușa grajdului, își dete seama despre cele ce voia să facă, apoi își luă pălăria din cap, își făcu de trei ori cruce și plecă spre cârciumă.

Intrând, el închise ușa în urma sa, o încuie și aruncă cheia într-un colț.

Ana se cutremură în tot trupul, apoi se îndreptă, se dete un pas înapoi și grăi înecată:

— Nu vreau să mor, Ghiță! Nu vreau să mor! urmă ea tare, și se aruncă în genunchi la picioarele lui. Fă ce vrei cu mine, dar nu mă omorî.

Ghiță își dete trupul înapoi, se plecă, îi apucă cu amândouă mâinile capul și privi dus în fața ei.

— Nu-ți fie frică, îi zise el înduioșat; tu știi că-mi ești dragă ca lumina ochilor! N-am să te chinuiesc: am să te omor cum mi-aș omorî copilul meu când ar trebui să-l scap de chinurile călăului, ca să-ți dai sufletul pe nesimțite.

— Dar de ce să mă omori? zise ea agățându-se de brațele lui. Ce- am păcătuit eu?

— Nu știu! răspunse el. Simt numai că mi s-a pus ceva de-a curmezișa în cap și că nu mai pot trăi, iară pe tine nu pot să te las vie în urma mea. Acu, urmă el peste puțin, acu văd c-am făcut rău, și dacă n-aș vedea din fața ta că eu te-am aruncat ca un ticălos în brațele lui pentru ca să-mi astâmpăr setea de răzbunare. Dacă mai adineoară l-aș fi găsit aici, poate că nu te-aș fi ucis.

Ana se ridică și privi ca trezită din somn la el.

— Unde ai plecat tu? întrebă ea.

— M-am dus ca să-l aduc pe Pintea, pentru ca să-l prindem aici pe Lică cu șerparul plin de galbenii luați de la arândașul. El e omul de la care am primit hârtiile pe care găsiseși tu atunci noaptea semnele.

— Ghiță! Ghiță! de ce nu mi-ai spus-o tu mie asta la vreme!? zise ea înăbușită de plâns, și-l cuprinse cu amândouă brațele.

Afară se auzi țipătul unui huhurez, apoi iar se făcu liniște. Ghiță începu și el să plângă, o strânse la sân și îi sărută fruntea.

— Pentru că Dumnezeu nu mi-a dat gândul bun la vreme potrivită, zise el, și deodată se întoarse spre ușă.

Afară se auzeau pași, și peste puțin cineva încercă să deschidă ușa.

— Pintea cu jandarmii! șopti bărbatul scoțându-și cuțitul din tureac. Ano! fă-ți cruce! fă-ți cruce, că nu mai avem vreme.

— Săriți, că mă omoară! săriți, măi oameni! strigă nevasta luptându-se cu el, săriți, săriți!

Când ușa căzu sfărâmată din țâțâni și Răuț se ivi cu Lică în ea, Ana era întinsă la pământ și cu pieptul plin de sânge cald, iară Ghiță o ținea sub genunchi și apăsa cuțitul tot mai adânc spre inima ei.

— Dă foc! zise Lică, și Răuț își descărcă pistolul în ceafa lui Ghiță, care căzu înapoi fără să mai poată afla cine l-a împușcat.

Nemaisimțind greutatea genunchilor lui, Ana se opinti să se ridice.

— Tu ești, Lică, tu? gemu ea cu ochii țintiți la el. Vino și mă ridică.

Când Lică se plecă asupra ei, ea țipă dezmierdată, îi mușcă mâna și își înfipse ghearele în obrajii lui, apoi căzu moartă lângă soțul ei.

Lică se ridică iute și începu să-și șteargă sângele de pe obrajii zgâriați, să-l șteargă fără de astâmpăr, ca și când mâna ei ar fi otrăvită, apoi își luă șerparul de la piciorul patului și îl încinse.

— Voi căutați că trebuie să găsiți bani mulți în casă, le zise după aceste, și când socotiți că eu mă apropii de Fundureni dați foc pentru ca să pot privi cârciuma arzând, de la Fundureni, dimpreună cu sătenii. Tu, Răuț, vii pe cealaltă cale la Ineu, iar tu, Păune, te întorci la Șicula.

Toate aceste el le zise iute, ca și când i-ar fi fost groază să mai stea sub acest acoperământ și ștergându-și mereu cu mâneca la față, iar după ce își dete astfel poruncile, se depărtă spre șirul de răchite, unde-și lăsase calul.

Murgul făcuse prin ploaie calea până la Fundureni și iar o dată înapoi; era obosit și se culcase.

Asta era un semn rău pentru Lică, fiindcă el încă în noaptea asta trebuia să mai facă tot pe acest cal obosit drumul până la Ineu, cu înconjur și pe drumuri rele, pe la Fundureni.

Iară zgârietura din față îl ustura și-l făcea mereu să se întrebe: "Ce vor zice oamenii dacă mă vor vedea zgâriat la față și mușcat la mână?"

Murgul nu voia să se ridice, apoi nu voia să plece, ci stătea zgribulit în loc, apoi nu voia să o ia la treapăt, iar deodată el își adună toate puterile, o rupse la fugă încordată și o ținu așa cale de câteva împușcături, apoi căzu frânt la pământ, încât își aruncă stăpânul cât colo între cioate.

"Acu m-a ajuns mânia lui Dumnezeu! grăi Lică după ce se ridică anevoie de la pământ. Ce să fac eu acum!? Calul meu!? Mâine îmi găsesc oamenii calul aici, și eu cu fața zgâriată, și cârciuma arde."

Încă pe când plecase de la Moara cu noroc, îl apucaseră fierbințelile; acum începu să-l treacă sudorile și tremura încât abia mai stătea pe picioare.

El se gândi să-și ia calul și să-l târască până la râulețul umflat, că doară o să-l ducă valurile departe la vale: dar nu avea destulă putere. Luă dar șaua

de pe el, îi luă frâul din cap și plecă spre râuleț, ca să o ia pe jos până la Ineu. Râulețul era însă umflat. "Nu-mi pasă!" își zise el hotărât și, aruncând șaua și frâul în valuri, intră în apă. Dar abia făcu un pas, doi înainte, și valurile repezi îl apucară și îl făcură să se retragă înspăimântat spre mal. El căută un alt loc de trecătoare mai la deal, apoi un al treilea, apoi un al patrulea, și așa umbla mereu pe mal, privind neîncetat împrejurul său spre focul de la Moara cu noroc și ștergându-și din când în când sângele de pe obraji.

Deodată el se opri înveselit în loc. Ghiță plecase călare la Ineu, și calul lui trebuia să fie la Moara cu noroc, un cal odihnit și luat din grajd, cu care, pe lângă tot înconjurul, putea sosi la vreme în Ineu.

El se întoarse iar la vale, deși era secat de puteri și parcă nu se mai simțea destul de tare a-și târî trupul până la cârciuma cuprinsă de flăcări.

În vremea aceasta Răuț se depărtase spre Ineu, Pârvu o luase spre Șicula, iară Pintea, văzând focul la Moara cu noroc, îi lăsă pe săteni să creadă că a trăsnit din cer, și aducându-și aminte de vorbele lui Ghiță, se întoarse drept pe zarea de lumină ca să sosească, dacă mai era cu putință, la vreme.

Când ajunse la murgul lui Lică, calul îi sări speriat în lături.

— Un cal?! Murgul lui Lică! strigă el sărind din scări. Sfinte Doamne, încotro s-a dus? Îmi scapă, iar îmi scapă! La deal n-a putut să meargă, fiindcă l-aș fi văzut.

El așteptă un fulger, ca să poată privi împrejur. Fulgerul nu-i fu trimis din cer, dar Lică se văzu trecând prin zarea focului pe care îl pusese la Moara cu noroc, pentru ca să arunce vina păcatului său asupra lui Dumnezeu, făcând lumea să creadă că a trăsnit.

— Stăi! strigă Pintea tare, încât răsună toată valea. "Uf! Săracul de mine! își zise apoi! L-am scăpat! Acu fuge."

Așa-i! dar astă dată Lică nu mai putea să fugă și, dacă fugea, tot prins era, prins de mâna lui Pintea, prins cu toate dovezile.

El se îndreptă încât părea îndoit așa de nalt ca mai nainte, privi împrejurul său, își ținti ochii la un stejar uscat ce stătea la depărtare de vreo cincizeci de pași, scrâșni din dinți, apoi își încordă toate puterile și se repezi înainte.

Pintea îl găsi cu capul sfărâmat la tulpina stejarului și rămase neclintit și cuprins de fior în loc.

"A scăpat! zise el într-un târziu. Dar asta nu are s-o afle nimeni în lume."

Grăind aceste, el îl apucă pe mort de un picior și îl trase după sine până la un râuleț, apoi împinse trupul cu piciorul în valuri.

XVII

Luni pe la prânzul focul era stins cu desăvârșire și zidurile afumate stăteau părăsite, privind cu tristețe la ziua senină și înveselitoare.

Din toate celelalte nu se alesese decât praful și cenușa: grinzi, acoperământ, dușumele, butoaie din pivniță, toate erau cenușă, și numai pe ici, pe colo se mai vedea câte un cărbune stins, iară în fundul gropii, care fusese odinioară pivniță, nu se mai vedeau decât oasele albe ieșind pe ici, pe colo din cenușa groasă.

Bătrâna ședea cu copiii pe-o piatră de lângă cele cinci cruci și plângea cu lacrimi alinătoare.

— Se vede c-au lăsat ferestrele deschise! zise ea într-un târziu. Simțeam eu că nu are să iasă bine; dar așa le-a fost dat!...

Apoi ea luă copiii și plecă mai departe.